

Series II

Volume 4 (34)

2008

ՀԱՅ

ARMENIAN

ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ

NUMISMATIC

ՀԱՆԴԵՍ

JOURNAL

TABLE OF CONTENTS

Vol. 4 (2008)

Membership Discount Schedule	1
Letters	1
ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ, Ե. Թ. Լևոն Ա. թագաւորին օծումը եւ իր օծման դրամը [The Anointment of King Levon I and His Coronation Tram, by Y. T. Nercessian]	3
NERCESSIAN, Y. T. An Armenian Copper Bowl of Havhav Monastery	17
SARYAN, L. A. Misaligned Core Error on the 2003 Bimetallic 500-Dram Coin of Armenia	19
CHRISTIANIAN, Jirair. Additional Observations Regarding Artageira Civic Coppers with Nike Bust	21
Armenian Numismatic Literature	22
NERCESSIAN, Y. T. A Cast Counterfeit Gold Tahekan of King Levon I	23
Letters (Relating to Books Shipped to Armenia)	24
Announcement	27
Letters	27
SARYAN, L. A. International Conference on the Culture of Cilician Armenia	28
Bibliography of R. Y. Vardanyan	29
NERCESSIAN, Y. T. Counterfeit Gold Double Tahekans of Levon I	26
SARYAN, L. A. Counterfeit Coins of Tigranes the Great from Baalbek	37
Armenian Numismatic Literature	39
ISHKANIAN, H. Երկնասլաց վաճառքի գին [Hot Cake]	41
SARYAN, L. A. Catalog of Armenian Fantasies	42
SARYAN, L. A. Armenian Paper Currency Chronicled	43
VRTANESYAN, L. A Parcel of Armenian Coins from Aintab	45
Announcements	51
Visitors	51
Letters	52
NERCESSIAN, Y. T. Tigranes II Mint Where Coppers of Wheat Design were Struck	53
Armenian Numismatic Literature	56
KOVACS, F. L. Additions and Corrections II to <i>Armenian Coins and Their Values</i>	57
Armenian Numismatic Literature	60
ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Մ.-Լ. Լևոն Ա. թագաւորի օծման արարողութեան եւ իր օծման դրամների առնչութեամբ [On the Correlation of The Anointment of King Levon I and His Coronation Tram, by M.-L. Garabedian]	61
Armenian Numismatic Literature	64
Bibliography of Y. T. Nercessian (Section 1)	65
Obituary: Jack Guevrekian	75
Letters	75
Announcement	75
Obituary-Eulogy: Jack Guevrekian (16.XI.1931–†9.VII.2008)	76
VARDANYAN, Ruben, VARDANYAN, Karen,. Newly-Found Groups of Artaxiad Copper Coins	77
NERCESSIAN, Y. T. Metrology of Copper Coinage of the Artaxiads of Armenia	96
Jack Guevrekian: In Memoriam. Eulogized by L. A. Saryan	106
Index	107

Y. T. NERCESSIAN

Specialist in Armenian Coins and Books

8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, CA 90660-1920, U.S.A.

Fixed Price List 32

2008

Numismatic Books

- N1. BEDOUKIAN, Paul Z.,** *Coinage of Cilician Armenia*. New York: American Numismatic Society, NNM 147, 1962, xxxi, 494 pp., 48 pls., the back cover and last plate stained, but the book has never been used. \$30
- N3. BEDOUKIAN, Paul Z.,** *Coinage of Cilician Armenia - Կիլիկիանի Հայաստանի դրամները*, Vienna, 496 pp., 48 pls., 128 pp. text in Armenian, corpus and plates in English \$50
- N4. BEDOUKIAN, Paul Z.,** *Medieval Armenian Coins.*, 69 pp., 10 pls. \$50
- N5. BEDOUKIAN, Paul Z.,** *Armenian Coins and Medals: An Exhibition from the Collection of Dr. Paul Z. Bedoukian*. 1971, 24 pp., bilingual in Armenian and English. Card covers. \$2
- N6. BURNETT, A.,** *Coins*. 1990, 64 pp., 44 illus. \$5
- N7. DURST, Sanford J.** *Contemporary World Gold Coins*, 102 pp., cloth
- N8. GRABAR, Oleg,** *The Coinage of the Tulunids*. New York: ANS, NNM 139, 1957, x, 78 pp., 3 pls., almost in mint state \$20
- N9. LANG, David M.,** *Studies in the Numismatic History of Georgia in Transcaucasia*. New York: ANS, NNM 130, 1955, x, 138 pp., XV pls., almost in mint state \$25
- N10. MILES, George C.,** *The Coinage of the Arab Amirs of Crete*. New York: ANS, NNM 160, 1970, x, 86 pp., IX pls., almost in mint state \$20
- N11. MILES, George C.,** *Excavation Coins from the Persepolis Region*. New York: ANS, NNM 143, 1959, 124 pp., XXI pls., almost in mint state \$20
- N12. Handes Amsorya.** 1970, Nos. 1-3. Includes articles by Bedoukian and Sekoulian \$4
- N13. -- Nos. 4-6.** Includes articles by Bedoukian and Sekoulian \$4
- N14. --Nos. 7-9.** Includes an article by Sekoulian \$2
- N15. Handes Amsorya.** 1972, Nos. 1-3. Includes an article by Sekoulian \$3
- N16. --Nos. 4-6.** Includes articles by Bedoukian and Sekoulian \$4
- N17. --Nos. 7-9.** Includes an article by Sekoulian \$3
- N18. LANGLOIS, Victor.** *Numismatique de l'Arménie au moyen âge*, reprint, cloth bound \$30
- N19. MKRTCHIAN, K. H.** *Armenian Monetary Units - Հայոց դրամական միավորներ*, 88 pp., 16 pls. Bilingual in Armenian and English \$10
- N20. SEKOULIAN, Au.** *Coinage of Gosdantin III to Levon V in Vienna Mekhitarist Museum - վիեննայի Մխիթարեան քանդաքանի Կոստանդինի և Լևոն Ե. դրամները*, 90 pp., 7 pls. \$15
- N21. SEKOULIAN, Au.** *Numismatic Studies: Hetoum II, Levon III, and Oshin - Դրամագիտական*

- պրպտումներ Հեթում Բ., Լևոն Գ. և Օշինի*, 102 pp., 9 pls. \$15
- N22. SIBILIAN, Clement.** *Classification of Roupénian Coins - Դասակարգումն Ռուբենյան դրամը*, XVI+88+31 pp. original text, reprinted 6 pls., illus., cloth bound, gold print on spine. Only three copies left. OUT OF PRINT \$85
- N23. VASMER, Richard.** *Chronicle der arabischen Statthalter von Armenien unter den Abbasiden, von assaffach biz zur Krönung Aschot I, 750-887*, 118, pp., soft covers \$20

Auction Catalogues, Fixed Price Lists

- N24. Bourgey.** *Numismatique Collection N[adia] K[Kapamadjian]*. Prices realized included. (Oct. 27-29, 1992). NK Armenian coins listed. Unused \$35
- N25. Busso Peus.** *Sammlung Nicholas V. Jamgochian Antike Münzen* (Nov. 2, 1994). Prices realized included. Armenian coins listed. Unused \$35
- N26. Classical Numismatic Group (CNG).** *A Mail Bid Sale of Classical Coins*. Auction XXVII. Prices realized. Sept. 29, 1992. Armenian coins. Unused \$35
- N27. CNG. A Public & Mail Bid Sale of the Classical Numismatic Group.** Auction 36. Prices realized included. (Dec. 5 & 6, 1995). Armenian coins listed. Unused \$35
- N28. CNG. Mail Bid Sale** 46. Prices realized. (June 24, 1998). Armenian coins listed. Unused \$35
- N29. CNG. Mail Bid Sale** 58. Prices realized. (Sept. 19, 2001). Armenian coins listed. Unused \$35
- N30. CNG. Mail Bid Sale** 61. Prices realized. (Sept. 25, 2002). Armenian coins listed. Unused \$35
- N31. CNG. TRITON V** auction catalogues. Prices realized. (Jan. 15-16, 2002). Armenian coins. Uns. \$35
- N32. Credit Swiss.** *Important Ancient & Mediaeval Coins Including an Armenian & Judaean Collection*. Auction 4 (Dec. 3, 1985) Prices realized included. Armenian coins listed. Unused \$35
- N33. Dmitry Markov.** *Mail Bid Auction # 7*. (Sept. 29-30 1999). Prices realized included. Armenian coins listed. Unused \$20
- N34. Dmitry Markov.** *Mail Bid Auction # 10*. (Oct. 23-24, 2001). Prices realized included. Armenian
- N35. Spink. Ancient, Foreign and English Coins and Commemorative Medals.** Auction 102 (March 2 1994). Prices realized included. Asbed Donabedian Armenian coins listed. Unused \$35
- N36. Freeman & Sear.** *Fixed Price List 6*. (Summer 2001). Armenian coins listed. Unused \$10
- N37. Y. T. Nercessian.** *Auction I*. Prices realized. (May 2, 1997). Joseph Armenian coins listed. Uns. \$5
- N38. Y. T. Nercessian.** *Auction II*. Prices realized. (April 25, 1998). Armenology and Armenian coin

books listed. Unused \$5
N39. Y. T. Nercessian. *Auction* III. Prices realized. (June 2, 1998). Abgarians Armenian coll. Unused \$5
N40. Y. T. Nercessian. *Auction* IV. Prices realized included. (Febr. 1, 1999). Armenology and Armenian coin books listed. Unused \$5

Miscellaneous Armenianology Books

A4. SANJIAN, A. K. *Medieval Armenian Manuscripts at the University of California, Los Angeles*. 1999, 382 pp, 34 pls. cloth \$45
A7. ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ, Վարադ. Հայերենի շարահյուսությունը, հատոր Բ, 467 էջ, լրիվ կգծ \$5
A8. ԴԱՆԻԷԼՅԱՆ, Ժիրայր. Հայ նոր պարբերական մամուլը, 1967-1981, 184 էջ \$15
A10. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ, Գ., Արագածի գագարին, 24 էջ \$5
A12. Պայլար նոր տարւոյ քացառիկ, 1951, 255 էջ, որակաւոր տպագրութիւն \$15

Dictionaries and Encyclopedias

D1. *Armenian Encyclopedia* Հայկական սովետական հանրագիտարան, Yerevan, cloth
 Vol. 9, 1983, 720 pp. \$40
 Vol. 10, 1984, 736 pp. \$40
 Vol. 11, 1985, 720 pp. \$40
 Vol. 12, 1986, 751 pp. \$40
 Vol. [13] 1987, 688 pp. \$40
 Volumes 1 to 12 and supplement [13], a complete set in uncirculated state \$400
D2. Haigazian Dictionary - Նոր Բազմիրի հայկական լեզուի, Vol. I 1140 pp., 1979, Vol. II 1067 pp., 1981, Yerevan reprint, cloth. \$100
D3. Ժամանակակից հայոց լեզվի քաղաքական բառարան, Բ հար, Երևան, 1972, 720 էջ, լրիվ կգծ \$35
D4. --, Գ. հար, 1974, 575 էջ \$35

History

H1. APELIAN, Albert S. *The Antiochians*; 312 pp., cloth \$20
H2. *Armenian History of Aintab - Պատմություն Անթապի Հայոց*, Vol. III, 1200 pp, 580 illus., cl. \$57
H3. CHARANIS P. *The Armenians in the Byzantine Empire*, 1963, 63 pp., card covers, unused \$15
H4. HOVANISIAN, R. G. *The Republic of Armenia*, Vol. II, 1982, 603 pp., cloth \$50
H5. HOVANISIAN, R. G. *The Republic of Armenia*, Vols. I (1971, 547 pp.), II (1982, 603 pp.), III (1996, 534 pp.), IV (1996, 496 pp.) \$200
H6. *Martyrdom and Rebirth*, 105 pp. \$10
H7. MATEVOSIAN, Rafayel. *Armenian Coat of Arms-Հայկական զինանշաններ*, 144 p., 78 ills \$6
H8. ROBERTS, J. M. *The World of Greece and Rome*, 128 pp. \$6
H9. TER-GHEWONDYAN Aram. *The Arab Emirates in Bagratid Armenia*, 1976, 244 pp., 1 map, cloth, unused \$35
H10. ԱՎԱԳՅԱՆ, Արիկ. Հարավային տեղը, 412 էջ, \$20
H11. ԳԱԼՅԱՆՆԵ, Կ. Գիրք եկից հայոց, 651 էջ \$20
H12. ԵՂԻՇԷ. Գասն վարդանայ և հայոց պատերազմին, 194 էջ \$7
H13. Երևանի պետական համալսարան, 324 էջ, \$6

H14. Թեոփանես Խոստովանդ, Երևան, 364 էջ, \$16
H15. Յիշատակ միառնորհնորեան Անթիլիսա \$5
H16. ՄԱՆԱՆԴՅԱՆ, Երկիր, 2, Երևան, 446 էջ \$15
H17. ՄՏԵՓԱՆԵԱՆ, Յ. Հայկական դրոշակներ և զինանշաններ \$3
H18. ՎԱՐԴԱՆ Պատմիչ. Պատմություն քաղաքայ, 1870, 76 էջ, լրիվ կազմ \$10

Literature, Poetry, Novel, Fiction

L1. ԱՆԴՐԵՅԷ, Լեոնիդ. Երկիր, 360 էջ, լրիվ կգծ \$3
L2. ԱՆԴՐՈՆՈՎ, Իոհան. Գալլի հետևորդի և Թիմուր ԳԱՅԻԱՐ. Աֆղանիստանի երկմեքի տակ, 344 էջ, \$3
L3. ԱՐԱՄՆԻ, Վ. Դարպաս, Լոս Անջելես, 364 էջ \$15
L4. ԱՐԱՄՆԱՐ, Արմէն. Աղբիւր երգի և Արուեստի (քանաստեղծութիւններ), 211 էջ \$10
L5. ԳԱԼՄԻՐԲԵՆԵԱՆ, Զարուհի. Օրեր և դեմքեր, 417 էջ, լրիվ կազմ \$6
L6. ԳԱՐԱԿԷՐՅԱՆ, Վ. Կեանքի գուգահեռ, 151 էջ \$6
L7. ԹԵԿԵՐԵԱՆ, Սոհա. Սահման, 290 էջ, լրիվ կգծ \$5
L8. ՀԱՄԱԼ. Անդունդին մէջէն, 175 էջ \$2
L9. ՀԱՄԵՐՅԱՆ, Իուրեն, Զայեքը 40 էջ \$1
L10. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ, Գարեգին, Արագածի գագարին, Նիւ Եորք, 1941, 24 էջ, Խաւ. կազմ, շատ լաւ. դիւ. \$5
L11. ՇԱՀԷՆ, Սեդրակ. Բար Թորոս, 51 էջ \$2
L12. ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ, Պ. Հ. Գինկելոգիայի ձեռնարկ, 279 էջ, լրիվ կգծ \$6

Archaeology, Architecture, Miniature Painting, and Art Albums

M1. *Documents of Armenian Architecture*, 27x27 cm, text in Italian, English, Armenian (vol. 23 includes French), card covers.
 No. 1, *Haghbat*, 47 pp., 52 pls., 1968..... \$40
 No. 9, *Ererouk*, 76 pp., 26 pls, 1977..... \$40
 No. 12, *Ami*, 104 pp., 74 pls., 1984..... \$55
 No. 13, *Haghartzin*, 57 pp., 26 pl, 1984..... \$40
 No. 14 *Amaghou-Noravank*, 64 p, 28 pl. 1986..... \$40
 No. 15, *Kasakhi Vanker*, 76 pp., 35 pls, 1987..... \$40
 No. 16, *Ptghni/Arduch*, 76 pp, 44 pls, 1986..... \$40
 No. 17, *Gandzasar*, 70 pp., 42 pls, 1987..... \$40
 No. 18, *Sevan*, 90 pp., 54 pls., 1987..... \$45
 No. 19, *Gharabagh* 110 pp., 54 pl., 1988..... \$45
 No. 20, *Sorhul*, 111 pp., 65 pls. 1989..... \$50
 No. 23, *Vagharshapat*, 156 pp., 48 pls. 1998..... \$55
M2. DAA Nos. 1 to 23, COMPLETE SET..... \$1000
M4. DAA No. 8, *Aghtamar*, cloth bound ed. \$75
M5. DAA *Achtamar*, German edition, 144 pp., 98 pls., 11 drawings \$60
M14. RAND, H., *Arshile Gorky; the Implications of Symbols*, 270 pp, 15 color pls, 147 black and white illus., includes 12 p. chapter on artist's (*Vosdanik Manooq Adoian*), 22x28 cm, card covers. Retail \$25, discounted to \$20
M15. *Weavers, Merchants and Kings; The Inscribed Rugs of Armenia*, 211 pp., 68 pls. \$25
 Shipping extra. Please add \$5 for US shipping and \$2 for each additional book. Foreign orders, add \$12 to the US shipping costs. All prices are in US dollars and SUBJECT TO CHANGE WITHOUT NOTICE. MINIMUM ORDER \$25. Prepayment is required. California residents please add 8.25% sales tax. Phone 562-695-0380; e-mail AramNumSec@aol.com August 2008

Series II

Volume 4 (34), No. 1

March 2008

ՀԱՅ

ARMENIAN

ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ

NUMISMATIC

ՀԱՆԴԷՍ

JOURNAL

TABLE OF CONTENTS

Vol. 4 (2008) No. 1

Membership Discount Schedule	1
Letters	1
<i>ՆԵՐՍՆԱԿԱՆ, Ե. Թ. Լեւոն Ա. թագաւորին օծումը եւ իր օծման դրամը</i> [The Anointment of King Levon I and His Coronation Tram, by Y. T. Nercessian]	3
NERCESSIAN, Y. T. An Armenian Copper Bowl of Havhav Monastery	17
SARYAN, L. A. Misaligned Core Error on the 2003 Bimetallic 500-Dram Coin of Armenia	19
CHRISTIANIAN, Jirair. Additional Observations Regarding Artageira Civic Coppers with Nike Bust	21
Armenian Numismatic Literature	22
NERCESSIAN, Y. T. A Cast Counterfeit Gold Tahekan of King Levon I.....	23
Letters (Relating to Books Shipped to Armenia)	24

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

Series II

Vol. 4 (34), No. 1

March 2008

MEMBERSHIP DISCOUNT SCHEDULE

ALL ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY MEMBERS RECEIVE A 20% DISCOUNT ON ALL PUBLICATIONS*: *ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL* ISSUES (BOUND VOLUMES INCLUDED), *SPECIAL PUBLICATIONS*, BEDOUKIAN PUBLICATIONS, AND ALSO OUR SILVER MEDALS.

* EXCEPT FOR PUBLICATIONS WITH THEIR PRICE MARKED * WHICH ARE ALREADY OFFERED AT A REDUCED PRICE

NUMISMATIC LITERATURE SHIPPED TO ARMENIA

On September 4, 2007, two cardboard boxes of Armenian numismatic books, *Armenian Numismatic Journal* (2006 and 2007) issues, and various kind of fixed price lists and auction catalogues have been shipped to the History Museum of Armenia. Numismatic books and our Journals will be distributed to the academic libraries in Armenia. For additional details about the content see the last three pages in this ANJ issue.

LETTERS AND E-MAILS TO THE EDITOR

Thank you for your donation of the booklet *A Short History of Armenian Martyrs Memorial Monument in Montebello, California*. Your gift will be placed in our collection and be made available for students, scholars, researchers, and the public. In this way, your contribution, of great value to all, will be available to generations to come.

We are encouraged by your continued friendship and participation in our work.

Ara Sanjian, Director
The University of Michigan-Dearborn
Armenian Research Center

We received with great pleasure the valuable publications donated by the Armenian Numismatic Society. On behalf of Chamlian School's Administration, Faculty, Staff and Students I would like to express my sincere gratitude for your generous gift which will become an important addition to our library collection.

Stella Der Sarkissian, Librarian
V. & A. Chamlian Armenian School
Glendale, CA

I still want to make you interested in the coin I lately bought - where they told me it's Armenian. Ok, maybe it's not, though the points on the back look a little bit like Bolorgir script. The king holds a cross in his hands. As some of the Mongol tribes have been Nestorian Christians. Also it might be a coin of the Mongols. Hulagu's mother e.g. was a Christian. I send you two photos of this coin and I should like to know what you think about it.

Wolfgang Rickmann

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL is the quarterly publication of Armenian Numismatic Society, an educational, non-profit organization. Editor, Y. T. Nercessian, 8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, CA 90660-1920, USA (webpage: www.ArmNumSoc.org/; e-mail: ArmNumSoc@aol.com). Associate Editors, W. Gewenian and T. Nercessian, Corresponding Editors, L. A. Saryan. Non-member subscriptions \$60/70 per year. **ISSN 0884-0180—LCCN 85-649443**

LETTERS AND E-MAILS TO THE EDITOR

ARMENIAN NUMISMATIC EXHIBITS WIN AWARDS AT THE "WORLD'S FAIR OF MONEY"

(August 8-12, 2007, Milwaukee, Wisconsin)

The 116th annual convention of the American Numismatic Association, known as the World's Fair of Money, was held in Milwaukee from August 8-12, 2007. I served on the planning committee for this convention, and also mounted four competitive displays of numismatic material. Competitive exhibits are an important aspect of the national conventions, and this year the ANA attracted over 100 such displays created by more than 60 collectors from across the USA. The quality of the competition this year was uniformly high.

Three of the four exhibits which I created promoted Armenian numismatics. The entries were: "Selected Armenian Mekhitarist Medals" (entered in class 3: Medals), "Armenia 1919: The Artistic Banknotes" (class 9: World Paper Money), "Designing the Wisconsin Quarter" (class 19: Local Interest material), and "Seminal Works of 19th Century Armenian Numismatic Literature" (class 22: Numismatic Literature). According to ANA rules, each display is evaluated by at least three certified anonymous judges, who grade each one on the basis of numismatic accuracy, completeness of presentation, rarity and condition of the exhibited items, and aesthetic appeal.

My exhibit of Armenian paper money presents the complete set of the 1919 Fetvadjan banknotes, along with the fourth-known complete set of the very rare receipt-overprint notes issued to donors to the Republic of Armenia. It received third place (bronze medal) in world paper money.

The display of Mekhitarist medals includes rare and beautiful examples struck in gold, vermeil, pewter, and bronze, along with associated items describing the history of the Mekhitarist order and its contribution to Armenian culture. This display won second place (silver medal) in its class.

The Wisconsin quarter exhibit garnered the coveted Derek Pobjoy Award for the Best Display of Modern Commemorative Coins.

Finally, my 7-case display of Armenian numismatic literature presents original editions of the most important classic numismatic monographs of the 19th century in superb condition, written by Brosset, Langlois, Sibilian, Alishan, Babelon and de Morgan, along with associated biographical and historical data. This is the largest display I have created to date, and it received best-in-class (Aaron Feldman Memorial Award), the Rodger E. Hershey Memorial Award, and was also named as second runner-up in competition for the coveted Howland Wood Best-of-Show award.

Award plaques and prize medals were presented to the winners on Saturday, August 11, at an awards reception held at the Midwest Airlines Convention Center, and at the ANA gala convention banquet at the Hilton City Center in Milwaukee.

L. A. Saryan

... I was just on the website of NAASR, the National Association for Armenian Studies and Research, in Boston. I noticed that they have a few older copies of the Journal, but not the newer ones: ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL Qtr. English 1975 Vol. 1 No. 1; ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL Qtr. English 1976 Vol. 2 No. 0, 1, 2, ¼ If it is in the budget of the Society to provide copies to certain Armenian libraries and organizations, this would certainly be a worthwhile one. I will leave it to you and the board to decide, but thought I would bring this up to your attention.

Jirair Christianian

Editor's Note: Please read our announcement in *Armenian Numismatic Journal*, Ser. II, Vol. 3 (33), (Sept. 2007), No. 3, p. 43.

I am interested in purchasing the book *Armenian Coins and Their Values* at your price \$40 + \$11 air priority flat rate. Do you accept PayPal?

I am interested in joining your Society, if you accept me. I do not have a great collection, only about 120 old Armenian coins. Perhaps you can point out to me some collectors and dealers which have some coins of Cilician Armenia to sell. My main coin collection is Tibet. I have one of the bilingual coins of Armenia AH 640 (I think it could be B840) and have found a second one, but the dealer asks \$550 for this coin, probably B776? What is normal price for this coin?

G. Snorrason
Iceland

ԼԵՒՈՆ Ա. ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՕԾՈՒՄԸ ԵՒ ԻՐ ՕԾՄԱՆ ԴՐԱՄԸ

(Ըստ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ օծման խորհուրդին)

Ե. Թ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

(Տախտակ 1)

Երբ թուանկներու տարիքն էի, Հալէպ կիրակնօրեայ դպրոցին մէջ ինծի սորվեցուցին աղօթք մը, որ հիմա շատ պատշաճ է այսօրուայ ծրագրին հետ՝

Տէր, եթէ զըրթունս իմ քանաս, քերամ իմ երգեսցէ զօրհմութիւնս քո:

Տէր, եթէ զըրթունս իմ քանաս, քերամ իմ երգեսցէ զօրհմութիւնս քո:

Օրհնելով համագոյ և միասնական անբաժանելի Սուրբ Երրորդուն՝

Հայր և Որդի և Հոգի Սուրբ. այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն:

ՕԾՈՒՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՁԻ ՄԷՋ

Օծման արարողութիւնը ունի խոր արմատներ Աստուածաշունչի մէջ. նոր կտակարանի մէջ կը հանդիպինք Սուրբ Հոգիով օծման, իսկ Հիմ կտակարանի մէջ՝ իւզով օծման:

Սուրբ Հոգիով օծում

Ձորս աւետարաններու մէջ (Մտ 3:13-17, Մր 1:9-11, Դկ 3:21-22, ԹՀ 1:29-34) մանրամասն կը նկարագրուի Յիսուս Քրիստոսի մկրտութիւնը Յովհաննէս Մկրտիչի կողմէ. Մարկոսի առաջին գլուխին մէջի նկարագրութեան մէջ կը կարգանք.

Մր 1:9 Օրերուն Յիսուս Գալիլեայի Նազարէթ քաղաքէն եկաւ եւ Յովհաննէսի կողմէ մկրտուեցաւ Յորդանան գետին մէջ: ¹⁰Նոյն պահուն, երբ Յիսուս ջուրէն դուրս կ'ելլէր, տեսաւ երկինքը բացուած եւ Աստուծոյ Հոգի՝ որ աղանձի մման կ'իջնէր իր վրայ: ¹¹Երկինքէն ձայն մը լսուեցաւ, որ կ'ըսէր. «Դու'ն ես իմ սիրելի Որդիս, որուն ես հանեցայ»:

Այս նկարագրութեան մէջ Սուրբ Հոգին Յիսուսի վրայ կ'իջնէ աղանձի կերպարանքով ու կ'օծէ զինք. Հոս պէտք է չհետուի աղանձի կերպարանքը, որ կրկին պիտի նշմարուի վարը Լևոն թագաւորի օծման զրամին վրայ:

Պետրոս առաքեալ՝ երբ կը խօսի հրեաներուն և Դաւիթի մարդարէութեան մասին, որ Յիսուս իր Տիրոջ աջ կողմը կը նստի, և վկայելով Յիսուսի վերոյիշեալ արարողութեան մասին կ'ըսէ.

Գրծ 2:34 Որովհետեւ Դաւիթ երկինք չելաւ, քայց ինքն էր ըսողը.— «Տէրը իմ Տիրոջս ըսաւ.— Այ կողմս նստէ, ³⁵մինչեւ թշնամիներդ ոտքերուդ տակ դնեմ որպէս պատուանդան»:³⁶ Հետևաբար վստահ եղէ՛ք քոյրորդ, ո՛վ Իսրայէլացիներ, Աստուած Տէր և Օծեալ կարգեց այն Յիսուսը, որ դուք խաչեցիք:

Նմանապէս Պօղոս առաքեալը, վկայելով Յիսուսի նոյն օծման մասին, նախ խօսելով հրեշտակներուն ստեղծման մասին ու ապա ուղղելով իր խօսքը Քրիստոսի իշխանութեան մասին կը զրէ:

* Նախապէս զեկեղեցւած սուրբ դրոց ուսմանց զասարաններուն՝ Մոնթեպելլոյի Ս. Պաշ Հայոց. Առաքելական Մայր Տաճար, 4 Մայիս 2007-ին. Փաստադրանքի Ս. Սարգիս Հայոց. Առաքելական Եկեղեցի, 21 Յուլիս 2007-ին. ապա վերածուած՝ ներկայ յօդուածի:

Երբ ^{1:7} Աստուած իր հրեշտակներում մասին խոսած ատեն՝ կ'ըսէ.— «Աստուած իր հրեշտակները ստեղծեց որպէս պատգամաւոր հոգիներ, եւ իրեն ծառայողները՝ կրակի բոցի պէս»։ ⁸ Միջոցն Որդիին կ'ըսէ.— «Քու ամուսն, ո'վ Աստուած, յաւիտենական է. արդարութեամբ կ'իշխես թագաւորութեանդ վրայ։ Արդարութիւնը կը սիրես եւ անիրաւութիւնը կ'ատես։ Ահա թէ ինչու, ո'վ Աստուած, քու Աստուածդ ուրախութեան իւղով օծեց քեզ, քու ընկերներէդ աւելի»։

Նոր կտակարանի մէջ օծման արարողութեան ալլ զէպը մը կը նշմարենք վերնատան մէջ, Պենտեկոստէի կամ Հոգեգալուստի օրը, երբ Սուրբ Հոգին իջաւ հաւատացեալներուն վրայ ու օծեց գիրքը։ Անոնք սկսան խօսիլ հմտութեամբ եւ տարբեր լեզուներով։

Գլո՞ծ ^{2:1} Երբ Պենտեկոստէի օրը հասաւ, քոյոր հաւատացեալները միասնաբար մէկտեղուած էին։ ² Յամկարծ սաստիկ հովի մը սուլոցիմ պէս ծայմ մը հնչեց երկիմէն եւ լեցուց ամբողջ տունը, ուր ամոնմ մտած էին։ ³ Յետոյ ամոնմ տեսան հրեղէն լեզուներ, որոնք տարածուեցան եւ համբզեցամ իւրաքանչիւրին վրայ։ ⁴ Բոլոր ներկաները Սուրբ Հոգիով լեցուեցան եւ սկսան տարբեր լեզուներ խօսիլ, ինչպէս որ Հոգին խօսիլ կու տար։

Իւղով օծում

Հիմ կտակարանի, յատկապէս Թագաւորներու զանազան գիրքերուն մէջ, կը նշմարենք թագաւորներու իւղով օծուելու նկարագրութեան։

Երբ Տէր Աստուած պատգամեց, Սամուէլ մարգարէն իր իւղի շէշը առաւ ու Սաուղին գլխուն վրայ թափեց եւ զանիկա համբուրելով օծեց, ինչպէս որ նկարագրուած Ա. Թագաւորաց գիրքին մէջ։

Ա.Թ.գ ^{9:27} Երբ ամոնմ քաղաքին ծայրը կ'իջնէին, Սամուէլ ըսաւ Սաուղին.— «Մամնում ըսէ՛, որ մեր առջեւը ամցին»։ (Եւ անիկա անցաւ։) «Հիմա դուն հոս կեցիր, որպէս զի Աստուծոյ պատգամը բեգի իմացնեմ»։ ^{10:1} Սամուէլ իւղի իշմ մը առաւ ու անոր գլխուն վրայ թափեց եւ զանիկա համբուրեց ու ըսաւ.— «Զէ՞ որ Տէրը բեգ իր ժառանգութեան վրայ իշխան օծեց։ ... »։

Յետոյ Տէրը մերժեց Սաուղին ու հրահանգեց Սամուէլ Մարգարէին, որ իր եղջիւրը իւղով լեցնելով, երթայ ու Բեթլէհեմացի Յեսսէին որդիներէն՝ Դաւիթին իրեն թագաւոր օծէ։ Երբ Սամուէլ նշմարեց Յեսսէին որդիներէն մէկը,

Ա.Թ.գ ^{16:11} Եւ Սամուէլ Յեսսէին ըսաւ.— «Տղամներդ Ա՞յդչափ են»։ Անիկա ըսաւ. Տակաւիմ ամենէն պոտիկը մնաց։ Ահա անիկա ոչխարները կ'արածէ։ Ու Սամուէլ Յեսսէին ըսաւ. Մարդ դրկէ ու զանիկա քերել տուր. քանզի միմչեւ որ անիկա հոս չի գալ, մեծ վեղան պիտի չմտնիմք»։ ¹² Ուստի մարդ դրկեց ու զանիկա քերել տուաւ։ Անիկա կարմիր էր ու աղուոր աչքեր ունէր ու դէմքն ալ գեղեցիկ էր։ Այն ատեն Տէրը ըսաւ.— «Ելի՛ր, ասիկա օծէ՛, քանզի ասիկա է»։ Սամուէլ իւղի եղջիւրը առաւ ու զանիկա օծեց իր եղբայրներուն մէջ։ Այն օրէն ետքը Տէրոջը Հոգին Դաւիթին վրայ եկաւ։ Սամուէլ ելաւ Թամա գնաց։

Հիմ կտակարանի մէջ կը հանդիպինք նաև իւղով օծման ալլ արարողութեան մը, այսինք հրահանգով ու փոխանորդութեամբ։ Եղիսէ մարգարէն մարգարէից որդիներէն մէկը կանչեց, ու անոր պատուիրեց, որ երթա՛ւ, գտնէ Յովսափատի որդին Յէոն, տանի գինեք ներքին սենեակ մը, ու հոն գինեք թագաւոր օծէ։

Դ.Թ.գ. 9:1 Եղիշէ մարգարէն մարգարէներու որդիներէն մէկը կանչեց ու անոր ըսաւ. «Գօտիդ մէջդ կայէ՛ ու այս իւղին շիշը ձեռքդ ա՛ն և Թամովդ-Գաղաթա գնա՛: 2 Երբ հոն երթաս՝ Նամեսսեան Յովսափատին որդին Յեուսն գտիր ու մտնելով՝ զանիկա իր եղբայրներուն մէջն ա՛ն և ցերեքին սննեակ մը տար: 3 Ու իւղին շիշը ա՛ն և անոր գլխուն վրայ քափէ՛ ու ըսէ՛. ‘Տէրը այսպէս կ’ըսէ. «Քեզ Իրայէլի վրայ քաջաւոր օծեցի»՝ ու դուռը քա՛ց ու փախիր, մի՛ ուշանար»:

Օծեալին պարգևը

Տիրոջ օծեալն ըլլալը ունի նաև իր առաւելութիւնը: Ողորմած Տէր Աստուած միշտ խնամք կը տանի իր օծեալին ու կը պաշտպանէ զինքը: Դաւիթ մարգարէն իր Սաղմոսին մէջ կը գրէ.

Աղ. 20:6 Հիմա գիտցայ որ Տէ՛ՐԸ կը փրկէ իր օծեալը. անոր աղօթքին պատասխան կու տայ իր սուրբ երկնիմէն, և իր զօրութեամբ անոր մեծամեծ յաղթանակներ կը պարգևէ:

Սակայն Տիրոջ այս պարգևը մշտնջենական չէ եթէ օծեալը Տիրոջ հնազանդ չէ, Տէրը կը պահանջէ կատարեալ հնազանդութիւն ո՛չ միայն այժմ, այլ նաև միշտ և յաւիտեան: Սամուէլ ըսաւ Սաուլին, Տէրը կ’ուզէ թէ Սաուլը երթա՛ ու Ամաղէկը զարնէ՛ և բնաջնջ ամէն ինչ, նոյն իսկ այր մարդիկը, կանայք ու երախաները: Երբ Սաուլը Ամաղեկացիներուն դէմ իր պատե-րազմի ընթացքին հետը աւար տարաւ, Տիրոջ հակառակեցաւ ու անհնազանդ եղաւ և այդ պատճառով, Տիրոջ օծեալ Սաուլը թաղաւորը մերժուեցաւ:

Ա.Թ.գ. 15:8 Ու Ամաղէկի քաջաւորը Ագագը ողջ բռնեց ու բոլոր ժողովուրդը սուրի բերնով ջարդեց: 9 Բայց Սաուլը ժողովուրդին հետ Ագագը, և ոչխարներուն ու առջառներուն աղէկներն ու գէրերը և գառներն ու ամէն պատուական քանքը խնայեցին, և չուգեցին զանոնք ջարդել, միայն բոլոր ամարդ ու անպիտան անասունները ջարդեցին: 10 Եւ Տէրոջը խօսք Սամուէլին եղաւ՝ ըսելով, 11 «Սաուլը քաջաւոր ընելուս գղջացի. քանզի ինծմէ ետ դարձաւ ու իմ խօսքն չկատարեց»: Սամուէլ տրտմեցաւ ու բոլոր գիշերը տէրոջը աղաղակեց:

ՕՍՈՒՄ ՀԱՅ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐՈՒ՝ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՈՒՆՁԻ ՈՒՂԻՈՎ

Ի պատիւ հայ ժողովուրդին՝ պէտք է յիշել, որ ինք նախընտրեց իր թագաւորները օծել Իրայէլի թագաւորներու նման, ինչպէս որ նկարագրուած է Աստուածաշունչին մէջ, սակայն այդ արարողութիւնը միշտ կատարուած է Քրիստոնէական ոգիով և ըստ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ օծման խորհուրդին: Հայ ժողովուրդը իր թագաւորները կը կոչէ օծեալներ: Հասարակ մտակննացուի մը համար դերագոյն մեղք կրնար համարուիլ ձեռք վերցնել օծեալ թագաւորի մը դէմ:

Նախաքրիստոնէական շրջան

Նախաքրիստոնէական Հայաստանի մէջ, ինչպէս նաև Արտաշէսեան Հարստութեան շրջանին հայ թագաւորները կը պսակուէին: Ուրբերուն վարի մասին վրայ ունէին ամրացուած շրջանակաձև ապարջը, որ հանգուցուած է գլխուն ետին և ժապաւէնին ծալքերը ազատ ուսն ի վար կ’իջնեն: (Տիգրան Մեծի արձաթեայ չորեքդամեանին վրայի ապարօշին համար տես՝ Տախտակ 1-1)

Ապարոշին առանձին գործածութիւնը համազօր էր թագի գործածութեան: Ըստ հռոմէական աղբիւրներու, երբ Տիգրան Մեծ պարտուելով դիմեց Պոմպէոս Մեծին, անոր քով հասնելուն հանց իր ապարոշը և յանձնեց անոր, զոր Պոմպէոս փութաց վերստին գետեղել ու կապել Տիգրանի գլխուն: Ապարոշը յանձնել կը նշանակէ իր թագն ու թագաւորութիւնը յանձնել: Երբ արդէ մեծ էր ապարոշին կարեւորութիւնը: Ոմանք ալ զայն կը կոչեն վարսակար Սովորաբար ապարոշ մը զարդարուած կ'ըլլայ թանկագին զոհարեղէն քարերով:

Արշակունեաց հարստութեան շրջանին Հայաստան կոռախնձոր մըն էր Հռոմի ու Պարթևաստանի միջև: Հայ թագաւորներուն մեծամասնութիւնը Հռոմ կամ Պարթևաստան կ'երթային թագաւոր պսակուելու համար: Թագաւորներէն ոմանք ալ հայ էին եղած ծագումով, թէև ետքը մեծամասնութեամբ հայացած ու սիրուած ու ժողովուրդէն:

Բագրատունեաց հարստութեան շրջան

Բագրատունեաց հարստութեան շրջանին հայ թագաւորներ, արքայական զահ նստելէ առաջ, կը սկսին օծուելու կաթողիկոսներու կողմէ: Աշոտ իշխանը (861-885-†890) որդին էր Սմբատ խոստովանողին: Իր իմաստութեամբ, ուշիմութեամբ, դիւանագիտութեամբ և ազնութեամբ կըրցաւ շահիւ արաբ խալիֆաներու վստահութիւնը: Խալիֆան Աշոտին տուաւ «Իշխանաց իշխան» տիտղոսը: Հայ նախարարներու և Գէորգ Բ. կաթողիկոսի խնդրանքին վրայ, Սոթմախտ խալիֆան Աշոտը Հայաստանի թագաւոր պսակեց, քանի որ կ'ուզէր հայեւրոն սիրաշահի: Ապա Գէորգ Բ. կաթողիկոսը Բագրատունեաց հարստութեան հիմնադիր՝ Աշոտին Աին թագաւոր օծեց (885) Բագրաւանի մէջ:

Բագրատունեաց վերջին թագաւորը՝ Գագիկ Բ. (1042-1045), թագաւոր օծուեցաւ Անիի մայր տաճարին մէջ Պետրոս Գետադարձ կաթողիկոսին կողմէ: Այս փամանակաշրջանին յոյները կը հետապնդէին ծաւալապատ քաղաքականութիւն մը: Նախապէս յոյները պարտուած էին Անիի պարխույններուն ներքև: Բիւզանդիոսի կայսրը Գագիկին Կ. Պոլիս հրաւիրեց բանակցելու համար: Յոյները զինք դաւաճանութեամբ աքսորեցին (1045) Պիզու քաղաքը ու տիրացան Անիին, հակառակ որ Բիւզանդիոսի կայսրը երդում ըրած էր Գագիկի վերադարձին համար: Երեսուն չորս տարի ետք, խաբեբայութեամբ Մանտալէ երեք եղբայրները սպաննեցին Գագիկին (1079): Այս դէպքերը աւելի մեծցուցին ատելութեան խրամատը հայերու և յոյներու միջև:

Հայ աւագանին ու ժողովուրդը երբեք չէր մոռցած, թէ ինչպէս դաւաճանութեամբ յոյները տիրացան Անիին ու սպաննեցին Բագրատունեաց Գագիկ Բ. օծեալ թագաւորին: Առաջին պատեհ առիթով, Կիլիկիոյ պարոնութեան իշխան Թորոս Ա. յարձակեցաւ ու զրաւեց Կիլիկոսբա բերդը, և պահանջեց որ իրեն բերեն Գագիկ Բ. թագաւորին սուրն ու զգեստները: Երբ տեսան Գագիկի սուրն ու զգեստները՝ հայ զինուորները և Թորոս սկսան լալ Թորոս բրածնի ենթարկեց Մանտալէ եղբայրները որ բերդին գանձերը իրեն յանձնեն: Մանտալէ երեք եղբայրներէն մին բերդին պարիսպէ վար նետուեցաւ ու անձնասպան եղաւ երկրորդը սկսաւ բողոքել ու նախատել Թորոսը, ըսելով.

«... Դու Հայ մարդ ես, և մե՛ծ Հոռոմ իշխանմ, զի՛նչ ունիս տալ պատասխանի քագաւորիմ մերոյ: Եւ յայմօմ ի քարկուքիւմ շարժեալ Թորոսի ասէ. և դու՛մ որ գայր հօրը և զօծեալ քագաւոր, որ առ ձեզ ի համբոյր խմնարեցեալ որպէս հայր յորդի և սիրեց զձեզ Գագիկ սպանի՛մ գմա, զի՛նչ պատասխանի ունի՛մ տալ ազգիս Հայոց. ...» (Սմբատայ Սպարապետի Տարեգրիք, Վնեստիկ, 1956, էջ 137)

Բրածնի տակ երկրորդն ալ մեռաւ ու երրորդ Մանտալէ եղբայրը գերի տարուեցաւ Կիլիկիոյ վահկա բերդը: Թորոս հետը տարաւ Գագիկի սուրը, զգեստները, բերդին գանձերը ինչպէս նաև Գագիկ թագաւորին պատկանող այլ առարկաներն ու հնութիւնները:

ԼՆԻՈՆ ՄԵՆԱԳՈՐԾ (1187-1198-†1219)

Պարոնութիւն Հայկական Կիլիկիոյ

Գազիկ թագաւորի որդերգական մահէն յետոյ Ռուբինեաններ Կիլիկիա հաստատուեցան ու գրադեցան նոր հայրենիք մը կերտելով:

ԺԱ. դարու վերջաւորութեան մօտ, Միջերկրականի արևելեան ափին վրայ գտնուող Բրիտանեայ սրբաձայրերը կը հիւծէին իսլամներու տիրակալութեան ներքեւ: Եւրոպայի մէջ շարժում մը կար երթալու և ազատագրելու Երուսաղէմը Մահմետականներու ձեռքէն: Առաջին ինչակիրները 1097 թ. ոտք կոխեցին Փոքր Ասիա և կտրելով Անդի Տաւրոսեան լեռները մտան Մարաշ, ապա ուղղուեցան դէպի հարաւ ազատագրելու համար Անտիոքը 1098-ին:

Կիլիկիոյ մէջ հայեր մեծ խանդավառութեամբ դիմաւորեցին խաչակիրները ու ոչ միայն զանոնք պարենաւորեցին առատութեամբ, այլև հայթաթեցին փոխադրութեան միջոցներ և օգնեցին ռազմական տեսակէտով: Գրիգոր ԺԳ. Պապը ըսած է.

Ոչ մէկ ազգ հայերուն չափ սիրալոյսով օգնութեան հասած է խաչակիրներուն. ամոնք տուած են մարդիկ, ձիեր, զէնքեր եւ ուտելիք: (Ժագ դը Մորպան, Հայ ժողովուրդի Պատմութիւնը, Պոսթըն, 1947, էջ 224)

Հայերուն ցուցաբերած քաղութեան համար խաչակիրներու բանակին սպարապետը քանի մը տխուրոսնէր տուաւ Կիլիկիոյ Կոստանդին Ա. իշխանին, «կոմս», «մարզիդ», «պարոն» և այլն: Ռուբինեանները նախընտրեցին պահել «պարոն» տիտղոսը և իրենց երկիրը կոչուեցաւ «պարոնութիւն»: Կոստանդին Ա-ի շրջանին (1092-1100) Կիլիկիոյ հայութիւնը կրցաւ առաջին անգամ ըլլալով կապ հաստատել Եւրոպայի հետ:

Պարոն Լեոն Բ. (1187-1198)

Ռուբինեան հարստութեան հիմնադրութենէն (1080) վերջ, յաջորդող հարիւր տարուան ընթացքին, յամառօրէն պայքարելով և կատաղի ճակատամարտերով հայ ժողովուրդը կրցաւ հայկական Կիլիկիոյ պարոնութիւնը վերածել հզօր երկրի մը:

Երբ Պարոն Լեոն Բ. իշխանութեան ղեկը ձեռք առած էր (1187), Եւրոպայի մէջ Երրորդ ինչակրութիւնը կազմուեցաւ Ֆրետերիկոս Շիկամօրուս կայսեր հրամանատարութեան ներքեւ: Կիլիկիոյ դիրքը ինչպէս նաև հզօր քրիստոնեայ երկիր մը անհրաժեշտ էին խաչակիրներու ծրագրին: Հռոմէն Պապ կրեման Գ-ը նամակ մը գրեց Լեոնին, թելադրեց որ խաչակիրներուն օգնէ և իր աջակցութիւնը բերէ սրբատեղիներու ազատագրման: Խաչակիրները տեւականօրէն ենթակա եղան յոյներու և սելճուքներու յարձակումներուն և Գոնիան պատերազմով գրաւեցին: Խաչակիրները անօթի ու ծարաւ հասան Կիլիկիա: Լեոն խաչակիրներուն հայթաթեց պարէն, փոխադրական միջոցներ, առաջնորդներ, ինչպէս նաև խոստացաւ զինուորական աջակցութիւն տալ իրենց բանակին:

Լեոնին համար այս ոսկեղէն առիթ մըն էր մօրացնելու իր հեղինակութիւնը Եւրոպայի երկիրներուն հետ և Կիլիկիոյ պարոնութիւնը վերածելու թագաւորութեան:

Երբ Ֆրետերիկոս Շիկամօրուս մօտեցաւ Կիլիկիոյ, Լեոնի պատուիրակութիւնը, կազմուած որով իշխաններէ և զինուած զօրքերէ, այցելեցին զինք ու կայսրին տուէրներ և պաշարք: Փոխարէն՝ Շիկամօրուս Լեոնին թաղ խոստացաւ: Լեոն չքեց պատուիրակութիւն մը զրկեց կայսեր ընդառաջ՝ Ներսէս Լամբրոնացիի նախագահութեամբ և զանոնք հրաւիրեց Սիս: Բանակցութիւնները սկսան և Լեոնի ղեսպանները Շիկամօրուսին քով հասան 1190 Յուլիս 8-ին: Գորսխոսարար քիչ յետոյ Գերմանիոյ կայսրը խեղդուեցաւ իսլամական (Սելէկի) զէտի սառած ջուրերուն մէջ լողալու ընթացքին: Շիկամօրուսի մահը մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ հայոց վրայ: Այդ ուժգին հարուած մըն էր Լեոնին, որ մեծ յոյսեր ունէր արքայական թագ

ստանալու համար: Անկէ վերջ՝ Լևոն իր աչքերը ուղղեց Հենրիկոս Զ-ին՝ Շիրակօրուսին որդին ու յաջորդը, այս խոստումին իրագործման համար: Սակայն Լևոն կը փափաքէր իր թագը ստանալ Հոռոմի Պապէն, որ ամենէն բարձր հեղինակութիւնն էր Քրիստոնեայ Եւրոպայի մէջ: Այս նպատակով ալ ան նամակ մը գրեց Հոռոմ 1195-ին, որ Սելեստին Գ. պապը Լևոնին տայ իր օրհնութիւնն և արքայական գերիշխանութիւն Կիլիկիոյ պարոնութեան մէջ:

Պարոն Լևոն Բ-ի կրթութիւնը յունական էր: Ան նոյն իսկ իր անունը յունարէնով կը ստորագրէր, իսկ իր տիտղոսը՝ Հայերէնով (Տէս Նկար 1): Կիլիկիոյ պարոնութիւնը թագաւորութեան վերածելու համար Լևոն բանակեցեալ թէ՛ Հոռոմի հետ և թէ՛ Կոստանդնուպոլսոյ հետ Լևոնի նպատակն էր յոյներու հետ միատեղ դաշնակցելով ազատագրել Բարձր Հայքը ու Սելճուքներուն զրկել հոն՝ ուրկից եկած էին: Եւ ստեղծել նոր թագաւորութիւն մը, «ամենայն հալոց» համար, տարածուելով Միջերկրական ծովէն կասպից ծով: Սակայն յոյներու վիճարանութիւնները աննշան կրօնական ծէսերու մասին, ինչպէս նաև իրենց կրօնական անհանդուրժողութիւնը խոչնդոտ հանդիսացան նման ծրագրի մը (Ժազդը Մորգաղ, Հայ ժողովուրդի Պատմութիւնը, Պոսթոլ, 1947, էջ 246-7): Դժբախտաբար յոյները նոյն հոգեբանութեամբ շարունակեցին և կայսերական արքունիքն ալ մէջը մխրճուեցաւ: Այնպէս որ յոյները ի վիճակի չի կրցան ըլլալ նոյն իսկ պաշտպանելու իրենց երկիրը և 1453 թ. Սուլթան Ֆաթիհ Մուհամմէտ Բ. գրաւեց Բիւզանդիոնի եւրոպական մասն ալ ու վերջը դրաւ Բիւզանդական կայսրութեան:

Նկար 1. Լեւոն Ա. թագաւորին ստորագրութիւնը

Կիլիկիան հիմա նոր Հայաստանի մը վերածուած էր, բնական սահմաններով և բոլոր նախադրեալներով հայկական նոր թագաւորութիւն մը հռչակելու համար: Թէև Կիլիկիոյ թագաւորութեան վերածելը ձևականութիւն մըն էր. սակայն այդ Լևոնին մեծագույն երազն էր:

Լևոնի ներկայացուցիչները, զրկուած Պապ Սելեստինոս Գ-ին և Կայսր Հենրիկոս Զ-ին, յաջողութիւն ունեցան: Կայսրը միայն ուղեց ճանցուիլ որպէս Լևոնին գերագոյնը: Երկար բանակցութիւններ տեղի ունեցան, որու ընթացքին պապին պատուիրակութիւնը պահանջեց, որ Հայերը ընդունին Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ դաւանանքին որոշ կէտերը:

Կայսերական նաւատորմիղը, որ կը փոխադրէր խաչակրներու բանակը, կը հասնի արևելեան Միջերկրական, Ս. Հոռոմէական կայսրութեան վարչապետ Կոնրատ Հիլտէշլայմի հրամանատարութեան ներքև: Հիլտէշլայմ կը յանձնէ արքայական զինանշանը Կիպրոսի ու Երուսաղէմի թագաւորներուն: Սակայն կայսերական վարչապետը զանց կ'առնէ Կիլիկիան: Հայ կղերականութիւնը մերժած էր պապին մերձեցման առաջարկին պայմանները, այս կրնար ըլլալ պատճառը, որ Հիլտէշլայմ մերժած էր Կիլիկիա այցելել:

Այս ուղղութեամբ Գերմանացի պատմաբան մը գրած է. «Եթէ պապին նուիրակ Քարտինալ Կոնրատ՝ առաջ Լևոնին հանդիպած ըլլար, շատ պիտի զնահատէր Լևոնին իմաստութիւնը, կարողութիւնն ու եռանդը և զինք պիտի նշանակէր Երուսաղէմի թագաւոր քան թէ Կիպրոսի Ամորիի՝ աւելի նուազ կարողութեամբ մարդ մը» (Theodore Rohde, König Leon II., von Klein-Armenien. Doctoral Dissertation, Göttingen, 1869)

Պարոն Լևոն Բ. կաթողիկոսին ու եպիսկոպոսներուն ժողովի հրաւիրեց քանելու Հոռոմէական Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ առաջարկները: Լևոն կրցաւ համոզել ժողովին մասնակցողները, որ առերես ընդունին, զոնէ քանի մը տարուան համար, Պապ Սելեստինոս Գ-ի ներկայացուցիչ՝ Մաշնցի Արքեպիսկոպոս Կոնրատ Միթելպախի առաջարկած որոշ պայմանները:

Օծման արարողութեան և Հռոմի պահանջներուն ակնարկելով՝ Մմբատ Սպարապետ կը գրէ, իր Տարեգիրքին մէջ, թէ Լևոն թագաւոր օծուեցաւ ընդունելէ յետոյ իր հնազանդութիւնը Հռոմի պապին ու Գերմանիոյ կայսեր։

«Ի բուհն Ուի (647=1198) յամսեանն յունուարի, յոր Յայտնութեան Տեսնոմ, օծին զԼեւոն քաղաւոր Հայոց ի հմազամդութիւն եկեղեցւոյն Հռոմայի և ըմբրուրին Ալամանաց. և եղև ուրախութիւն մեծ ազգիս Հայոց, զի տեսին վերստին կանգնեալ և մորոգեալ զտէրութիւն իւրեանց յերեսս Լեւոնի քարերարոյն և աստուածասէր արքայի» (Մմբատայ Սպարապետի Տարեգիրք, էջ 208)

Մատենագիր Մայր Մաշտոցի վերջին էջին վրայ արձանագրուած Լևոն Մեծագործի օծման ուխտին մէջ որեւէ յիշատակութիւն չի կայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ պահանջներուն զոհացման տեսակէտով, ինչպէս որ պատմագրուած է Մմբատ Սպարապետին Տարեգիրքին մէջ։ Շատ հաւանարար Լևոն նախապէս համաձայնած ու զոհացուցած էր Հռոմի պապին նուիրալ Մայնցի Արքեպս. կոնրատ Միթելպախի պահանջները և համաձայնութեան մանրամասնութիւնները իր օծման ուխտին մէջ յիշելը պէտք էր։ Ընհակառակը՝ Լևոն իր ուխտը պահեց պարզ ու միայն ընդհանրութեան վերաբերեալ, այնպէս որ իրեն յաջորդող ունէ մի հայ թագաւոր, իր անունը փոխարինելով, կրնար նոյն ուխտը կարգալ իր օծման արարողութեան ընթացքին։

Լևոնի օծման, թագադրութեան ու արքայական զինանշանի տուչութեան հանդէսը տեղի ունեցաւ 1198 Յունուար 6-ին, ինչպէս որ յիշուած է վերը Մմբատ Սպարապետի Տարեգիրքին մէջ, Տարոնի՝ արքայախոս երկրորդ քաղաքը, Գրիգոր Զ. կաթողիկոս Ապիրատի (1194-1203) ձեռքով, մինչ կոնրատի՝ իրրեւ ներկայացուցիչ Ս. Հռոմէական կայսրութեան Հենրիկոս Զ. կայսրին, ընծայեց Լևոնի արքայական զինանշանը։ Հայաստան երբեք այսքան փառաւոր օծման արարողութիւն մը չէր տեսած։ Օծման արարողութեան ներկայ եղան ոչ միայն բազմաթիւ հայ կղերականներ ու իշխաններ, այլև եկան ղեսպաններ քրիստոնեայ երկիրներէն և նոյն իսկ իսլամ երկիրներու ներկայացուցիչները։

Նմանապէս՝ Բիւզանդիոնի Ալեքսիս Գ. կայսրը թագ մը զրկեց Լևոնին և խորհուրդ տուաւ իրեն, որ կրէ ո՛չ թէ հռոմէական, այլ միայն հազնի բիւզանդական թագը, քանի որ Կիլիկիան աւելի մօտ էր Բիւզանդիոնին։

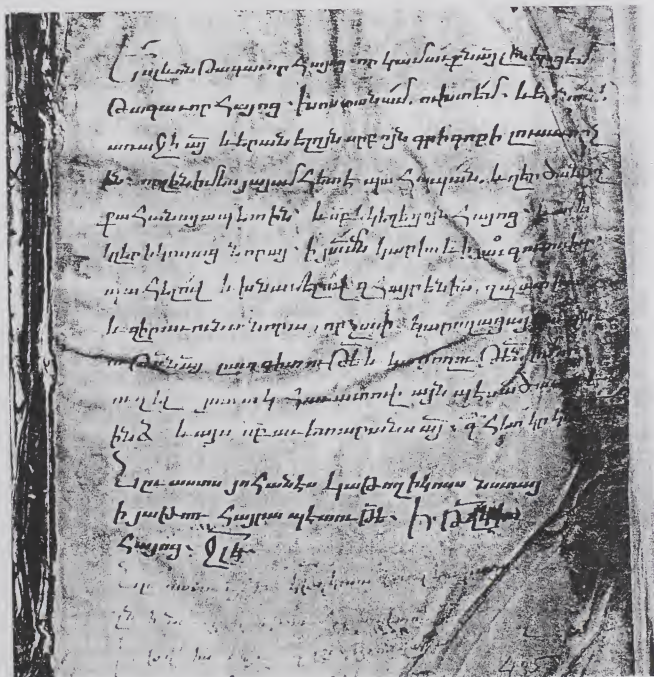
Պարոն Լևոն Բ.-ը, ապա Կիլիկիոյ առաջին օծեալ թագաւորը, հանդիսացաւ Ռուբինեան հարստութեան ամենէն կորովի, քաջ, ռազմազէտ, քաղաքազէտ, իմաստուն, և հանճարեղ զահա-կալներէն մէկը, որ լաւ յարաբերութիւն պահեց Հռոմի պապականութեան ու իր թշնամիներուն հետ և զարգացուց փաճառականութիւնը, բարեփոխեց Հայաստանի դատաւարութիւնը։ Լևոն իր կատարած ազդեցութեամբ, բարենպաստ և սքանչելի գործերուն համար արժանարար յորջորջուեցաւ «Լևոն Մեծագործ»։

Պարոն Լևոն Բ.-ի թագաւոր (1198-1219) օծման արարողութիւնը

Վեց դարերէ ի վեր հայ թագաւոր չէ օծուած։ Ուրեմն ստորագրեալը որեւէ տպեալ զիրք կամ մատենագրութիւն չկրցաւ գտնել, ուր արարողութիւնը մանրամասնութեամբ նկարագրուած ըլլայ։ Բոլոր պատմիչները կարճ նախադասութեամբ նկարագրած են արարողութիւնը. «Կաթողիկոս Գրիգոր Ապիրատը օծեց Լևոնին որպէս թագաւոր հայոց»։ Այլ պատմիչներ զրած են ուրիշ թագաւորներու օծման մասին՝ նման կարճ նախադասութեամբ մը։ Ուրեմն անհրաժեշտ էր հաջգպօղել այս ուղղութեամբ Մոնթեպելլոյի Ս. Ուաշ Հայաստանեայց Առաքելական Մայր Տաճարի կղերականութիւնը և հարցուփորձուեցան Գրեյը, Տ. Մմբատ Արքեպս. Լափանեան և Արթը. Տ. Նարեկ ԲՅՅն. ֆեհլիանեան։ Երկուքն ալ լսին որ Հայ Եկեղեցին ամենաբարձր օծման արարողութիւնը կաթողիկոսական օծումն է։ Թագաւորի մը օծումը կաթողիկոսի օծման շատ մօտ և նման պէտք է ըլլայ։ Հայր Նարեկը ազնւութեամբ պատճէնը պատրաստեց օծման

խորհուրդի բաժնին, Ղեկնող Արքպս. Ջէյէյեանի Հայ եկեղեցւոյ Եօրը խորհուրդները զիր-
քէն (Անթիլիաս, 1988): Ուրեմն մեզի պարտականութիւն կ'իյնար պատրաստել ծրագիր մը
Լեոնի օժման արարողութեան:

Լեոնի օժման արարողութեան ամենէն խրդին բաժին է իր ուխտը. Առ ի գոհացում մեր
հետազօտութեանց, տեղեկացանք որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի մատենագիր
Մայր Մաշտոցի վերջին էջին վրայ կը գտնուի Լեոն Մեծագործին ուխտը, զոր ինք կարդացած
է իր օժման արարողութեան ընթացքին: Ուխտին ներքեւ ալ արձանագրուած է Յովհաննէս
Կաթողիկոսին (1488-1515) յիշատակարանը (Արտատպուած՝ Պատկերագիրք՝ Կաթողիկոսութեան
Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Անթիլիաս, 1965, էջ [64] (Տէ՛ս Նկար 2): Պատկերագիրքին մէջ,
Լեոնի մատենագիր ուխտին կողքը (աջ կողմը), տպագիր շարուած ու տպուած է նաև նոյն
ուխտը իր կրճատումներով, մատենագիրին նման, բայց առանց կրճատման նշաններու):

Նկար 2. Լեոն Ա. թագաւորին օժման ուխտը, «Մայր Մաշտոց»ի վերջին էջն

կղերականի մը օծման համար, նախ ենթական պէտք է կոչուի ունենայ, ապա ձեռնադրութիւն, և պէտք է սրբազործութիւն օծումով: Այս աւանդուած է մեզի Գրիստոսէ և իր Թաղէոս ու Բարթողիմէոս առաքեալներէ՝ սերունդէ սերունդ մինչև մեր օրերը: Թագաւորի մը օծման համար ձեռնադրութիւնը անհաւանական է: Բոլոր պատմիչները, բոլոր օծուած հայ թագաւորներու համար, միայն գործածած են «օծում» բառը:

Թագաւորական օծումը, կաթողիկոսական օծման նման կը սկսի պատարագով, հրաշափառով, պատարագը կը շարունակուի մինչև «Զի ողորմած և մարդասէր եւ Աստուած գողով» ապա ըստ Մաշտոցի՝ Լեւոն երեք անգամ կը կարդայ իր ուխտը:

«Ե՛ւ Լեւոն Թագաւոր Հայոց, որ կամաւմ Աստուծոյ լինելոց եմ Թագաւոր Հայոց, խոստանա՛մ, ուխտե՛մ և երդնում առաջի Աստուծոյ և երանելոյն սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորիչին, որ լինի՛մ եւ յայսմինստ պահպպմ, և զերծանող Բաժանապապետին՝ և սուրբ եկեղեցւոյն հայոց և յամենայն կղերիկոսաց նորա, ի յամենայն կարիս և ի յազուտ իւր պահելո՛ւմ և խմանելո՛ւմ գեայրեմիս, զպատի՛ս, և զիրաւունս նորա, որչափ կարողացայց աւգնութեամբն Աստուծոյ ըստ գիտութեան և կարողութեան իմոյ ուղեյ յստակ հաւատով. այնպէս Աստուած աւգնէ ինձ և այս սուրբ Աւետարանս Աստուծոյ»: Գ. հետ կրկնէ:

Նըւստոս Թոհանէս Կաթողիկոսս նստայ ի յաթոռ Հայրապետութեան ի թվականին Հայոց՝ ԶԼԷ (937 + 551 = Թ.Ք.1488) [վերծանուած հեղինակին կողմէ]

Լեւոնի ուխտին ընթերցումէն վերջ կաթողիկոսը կ'ըսէ. «Լեւոն թագաւոր հայոց, կամարքն Աստուծոյ, որ միշտ լնու զպահապան ազգիս հայոց»: Ապա իր օծումը կը կատարուի հետեւեալ ձևով:

Գրիգոր Ապիրատ կաթողիկոսը սրբալոյս միւռոնի Աղանին առնելով կը հեղու թագաւորին զազաթին վրայ: Ըսելով «Առաքելոյ Աղանոյ» շարականը. ապա կաթողիկոսը միւռոնը կը խաչաձևէ Լեւոնի զազաթին վրայ ըսելով. «Օրոհնեցի օծցի և սրբեցի զազաթն Լեւոն թագաւորի հայոց այս ճշմանա...»: Օծումէն վերջ նախագահ կաթողիկոսը կը գետնէջ թագը Լեւոնին զլիսուն վրայ:

Կոնրատ Միթելպախ ըսելով. «Ընկալ ի քեզ զայս գաւազան արքայական» և կու տայ Լեւոնին չուշանագոյնի թագաւորական զաւազանը: Կաթողիկոսը կը խաչակնքէ, սարկաւազները կ'երգեն «Ողջոյն տուք միմեանց ի համբոյր սրբութեան, ...»:

Իր օծումէն ետք, շատ հաւանաբար Լեւոն թագաւորը վերադարձաւ իր Տարսոնի պալատը ու բազմեցաւ իր առիւծազարդ զահին վրայ: Թագաւորի մը պարագային, ըստ իս, ոչ մի անձ կրնայ զինք այցելել առանց հրաւերի: Թերեւս երկրի աւաղանին և այլ հրաւիրեալները զացին թագաւորին մօտ ու յայտնեցին իրենց շնորհաւորականն ու հաւատարմութիւնը: Անկասկած երկրի մէջ ալ տեղի ունեցան մեծ տոնախմբութիւններ:

Լեւոնի օծման դրամը

Նկատի առնելով Լեւոնի անձնաւորութիւնը, եռանդը, իմաստութիւնը և Կիլիկիան թագաւորութեան վերածելու իր երազը, երբ Հենրիկոս Զ. կայսրն ու Հռոմի պապը թագ խոստացած էին, Լեւոն 1196-ին սկսաւ ծրագրել ու հատանել իր ոսկեայ, արծաթեայ ու պղնձեայ դրամներու համակարգը: Իր արծաթեայ մէկ առիւծի պատկերաւորով դրամները կտրուեցան նուազոյն տասներկ հազարներով, թէև ներկայիս սակաւաթիւ են: Իր պարոնութեան վերջին տարիներուն՝ Լեւոն այս արգելապահ դրամները թողարկած ու չրջնառութեան մէջ դրած էր, նոյն իսկ իր պաշտօնական օծման ու թագադրութեան փառաւոր հանդէսէն առաջ: Հոս տեղին է յիշել, որ Երուսաղէմի ու Կիլիկոսի ապագայ թագաւորները սկսան հատանել դրամներ իրենց թագադրու-

Թեան արարողութենէն առաջ: Սակայն երբ Լեւոն երկու թաղ ստացաւ իր օծման համար, փոխեց իր ոսկի դահեկանին և արծաթեայ օծման դրամին, և նորատիպ հասարակ դրամին ու կիսա-դրամին կոնակները, և վերածեց զանոնք երկու առիւծով պատկերատիպի:

Լեւոն թագաւորի մէկ առիւծով արծաթ դրամական հասկարգը ունի երկդրամ, կէս երկ-դրամ, չափազանց հաղորազուտ քառորդ երկդրամ, ինչպէս նաև շատ հազուադիւստ օծման դրամ:

Երկդրամը իր ամենէն մեծ արծաթեայ դրամն է: Երկդրամին վրայ կարելի է ընթերցանել Լեւոնին լրիւ տիտղոսը, «Լեւոն թագաւոր ամենայն հայոց», իսկ ետին՝ «կարողութեամբն Աստուծոյ»: Կարգ մը օրինակներու վրայ տառերու մեծութեան կամ ալ քանդակագործի տա-ղանդէն կախաւ որոշ բառեր կը ճատուած են: Առ հասարակ երկդրամներուն վրայի շրջագրու-թիւնը մեզի կ'ընծայէ Լեւոնին գործածած սկզբնական տիտղոսը: Դրամին երեսին վրայի պատկերատիպը կը ներկայացնէ, Լեւոն թագաւորը հանդիպահայեաց բազմած առիւծազարդ զահին վրայ, թագակիր է և ուսերուն վրայ արքայական թիկնոց կը կրէ: Ան ալ ձեռքով խաչ մը կը բռնէ որ ամբարցուած է գունդի մը վրայ, իսկ ձախով՝ շուշանագուրի արքայական դաւազան մը: Իր ոտքերը կը հանգչին պատուանդանի մը վրայ: Շրջագրութիւնը՝ «ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՆՈՐ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ»: Դրամին կոնակին վրայի պատկերատիպը կը ներկայացնէ, հանդիպահայեաց թագակիր առիւծ մը դէպի ձախ դարձած, ալ թաթով կը բռնէ կրկնաթիւ հայրապետական խաչ մը: Առիւծի ձախին՝ «Ի» դաշտի նշանագիրը: Շրջագրութիւնը՝ «ԿԱՐՈՂՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ (Տէ՛ս Տախտակ 1-2):

Մէկ առիւծով օծման դրամի երեսին վրայ պատկերուած է Մարիամ Աստուածածին կանգ-նած դէպի աջ, հանդիպահայեաց, բազաւոր ծնկաւոր է դէպի ձախ, թագը զիւրեւն և արքայական զգեստներով: Երկինքէն ձեռք մը կ'երկարի դէպի թագաւորը: Աստուա-ծամայրը ձախ ձեռքով գունդ մը կու տայ թագաւորին: Շրջագրութիւնը՝ «ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՆՈՐ ՀԱՅՈՑ»: Դրամի կոնակին վրայի պատկերատիպը կը ներկայացնէ, հանդիպահայեաց թագակիր առիւծ մը որ կը քալէ դէպի աջ դարձած առիւծի ետին կրկնաթիւ հայրապետական խաչ մը: Շրջագրութիւնը՝ «ԿԱՐՈՂՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ», Հոս Աստուծոյ բառին միայն առաջին երեք տառերը քանդակուած են (Տէ՛ս Տախտակ 1-3):

Ինչպէս վերը յիշեցաւ, Լեւոն թագաւորը նախապէս հատանց մէկ առիւծով օծման դրամ: Ապա օծուելէ յետոյ, Լեւոն սկսաւ թողարկել իր երկու առիւծով դրամական համակարգը, որ ունի նաև երկու առիւծով օծման դրամ, այս վերջինը ունի պատկերատիպի զանազանու-թիւններ, որոնց միայն երեք հիմնական տարբերակները պիտի նկարագրուին հոս:

Երկու առիւծով օծման դրամ-Ձեռքով: Մէկ առիւծով օծման դրամի երեսին նման: Շրջա-գրութիւնը՝ «ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՆՈՐ ՀԱՅՈՑ»: Դրամի կոնակին վրայի պատկերատիպը, դրամագի-տական բնագաւառին մէջ, կը ներկայացնէ Հայկական ծագումով սկզբնատիպ (original) պատ-կերատիպ մը, երկու առիւծներ կոնակ կոնակի կանգնած, մէջտեղին երկար օծման խաչ մը, այսինքն՝ խաչին վրայ այլ խաչ մը: Շրջագրութիւնը՝ «ԿԱՐՈՂՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒ (Տէ՛ս Տախտակ 1-4):

Երկու առիւծով օծման դրամ-Աղաւնիով: Մէկ առիւծով օծման դրամին նման, սակայն երկինքէն աղաւնի մը կ'իջնէ, 8 և Ա տառերը գունդին տակը: Շրջագրութիւնը՝ «ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՆՈՐ ՀԱՅՈՑ»: Դրամի կոնակին վրայի պատկերատիպը նախորդին նման: Շրջագրութիւ-նը՝ «ԿԱՐՈՂՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒ (Տէ՛ս Տախտակ 1-5):

Երկու առիւծով օծման դրամ-Ճառագայթներով: Նախորդին նման, սակայն երկինքէն ճառ-ագայթներ կ'իջնեն: Շրջագրութիւնը՝ «ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՆՈՐ ՀԱՅՈՑ»: Դրամի կոնակին վրայի պատ-կերատիպը նախորդին նման: Շրջագրութիւնը՝ «ԿԱՐՈՂՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ (Տէ՛ս Տախտակ 1-6):

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Գրեթէ քառասուն տարիէ ի վեր կ'ապրիմ հայ թագաւորներու դրամներով ու երբ կը ներշնչուիմ կը գրեմ մետաղեայ փողք յուշարձաններու մասին, թողարկուած՝ հարկւրաւոր և հազարաւոր տարիներ առաջ: Կը գրեմ նախ ողորմած ու վթասէր Տիրոջ օրհնութեամբ ու ապա իմ ընտանիքին աջակցութեամբ: Քանի մը անգամ ալ փրկուած եմ ծանր հիւանդութիւններէ, կը խորհիմ թէ լաւ նպատակի մը համար:

Տարիներ առաջ դէպք մը պատահեցաւ Մոնթեպելլոյի Ս. Խաչ Հայաստանեայ Առաքելական Մայր Տաճարի սուրբ գրոց ուսմանց դասընթացքին աւթիւր, որ պիտի փափաքէի կիսել ձեզ հետ:

Տասնհինգ տարիներ առաջ, 1990-ական թուականներուն, Արտաշէս Բ. արքայի (34-20 Ն.Ք.), Տիգրան Մեծի թուան, չորս արծաթեայ տրախմաները յայտնաբերուեցան: Այս առիթով յօդուած մը պատրաստեցի Ս. Ղազարի Բագմավէյ հանդէսին համար: Թողուածը վերջացած էր: Սակայն ես տակաւին լիովին զոհ չէի աշդիքի, որովհետև չէի կրցած դրամին վրայի յուսատառ խորմա-գրութիւնը համաձայնեցնել հայոց պատմահայր Մովսէս Խորենացիի գրածին հետ: Ինծի համար այդ վայրկեանին անել կացուցեան մը նմանեցաւ: Թղթած արար ծալլելով մէկդի դրի ու Աստուծոյ օգնութիւն խնդրեցի:

Ո՛չ նոյն չարթուան Ուրբաթ օրը, այլ յաջորդող չարթուան Ուրբաթ օրը (16.XI.2001), սուրբ գրոց ուսմանց դասընթացքին աւթիւր, ուսուցիչը՝ եղբ. Գրիգոր Մարեան մեզի բանալ ու կարգալ տուաւ Աստուածաշունչն իմ դիրք նէմեայ, 2:1-8: Եթէ չեմ սխալի, ինծի ալ կարգալ տուաւ հայերէնը: Հոս յիշուեցաւ պարսից Արտաշէս թագաւորին անունը թէ անգլերէնով և թէ հայերէնով: Ուղեղս համակարգիչի նման աշխատելու սկսաւ: Երբ ես ու կինս տուն հասանք, արդէն ուշ գիշեր էր ու ինծի համար անկողին մտնելու ժամ էր:

Առևտուան արթնցած ժամը հինգին՝ հաւաքած էի տան մէջի բոլոր Աստուածաշունչները, գրաբար, աշխարհաբար, հայաստա թրքերէն, դասական ու արդի անգլերէնով օրինակները: Բոլորն ալ կ'ընէին նոյն բանը, Արտաշէս հայերէնով և Artaxerxes անգլերէնով: Սակայն անգլերէն ձևովը կը համապատասխանէր Արտաշէս արքայի դրամի խորագրութեան եղանակին: Ուրեմն իմ Տէր Աստուածս այս ձևը ընտրած էր պատասխանելու իմ խնդրանքիս: Խնդիրս լուծուած էր: Դրամին վրայի չրջագրութիւնը՝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΑΡΤΑΞΕΡΞΕΩ ΘΕΙΟΥ (Արքայ Արտաքսէրքսէսի աստուածային) կը համապատասխանէր Արքայ Արտաշէսի աստուածային ձևին: Թողուածին մէջ աւելցուցի գրելով. «Արտաշէս» անունը «Artaxerxes»-ի հայացած ձևն է: Բաղդատեւ King James Version, Nehemiah, 1:1, 2:1 հայերէն թարգմանութեանց հետ՝ Աստուածաշունչ, Գիթր՝ նէմեայ, Ա:1, Բ:1 ուր գրաբար և աշխարհաբար թարգմանութեանց մէջ նոյն ձևը կը գործածուի: Աստուածաշունչին մէջի վկայակոչումը հաւանաբար եղած բլլայ պարսից Արտաշէս Ա. արքային համար (465-425 Ն.Ք.):»

ՅԱՒԵԼՈՒԱՄ

Լևոն Մեծագործի ընտանեկան կազմը (1187-1198 պարոն, 1198-†I.V.1219 թագաւոր)

Լևոն թագաւորին ծննդեան թուականը անյայտ է (1150?): Լևոն և իր աւագ եղբայրը՝ Պարոն Բուբէն Բ. (1175-1187), հանգուցեալ Ստեփանէի (Պարոն Թորոս Բ.ի եղբոր) որդիներն էին: Պարոն Լևոն Բ. յաջորդեց իր եղբոր ու բարձրացաւ Ռուբինեան գահին:

Լևոնի առաջին ամուսնութիւնը եղած է Իզապէլին: օրհնութեան են դուստրով մը, Ստեֆանի (1195-†VI.1220), որ ամուսնացած է Jean de Brienne-ի, թագաւոր Երուսաղէմի (1147-†23.III.1237): Ունեցած են որդի մը, մահացած՝ 1220 թ.:

Լևոնի երկրորդ ամուսնութիւնը եղած է Սիպիլին, դուստրը Կիպրոսի թագաւոր Ամորի Ա. Լուսինեանին և Երուսաղէմի Իզապէլին: Իրենց դուստրը՝ Զապէլ իշխանուհին, ապագայ թագուհին Կիլիկիոյ, ամուսնացած է Հեթում իշխանին: Յաւելալ տեղեկութեան համար տեսնել Հայկական Սովետական Համրագիտարան, հատոր 4 (Երևան, 1978), էջ 589-590:

Զապէլ թագուհի (1215-†1221.1252)

Զապէլ իշխանուհին Լևոն Ա. թագաւորին երկրորդ դուստրն էր: Երբ Լևոն մահացաւ (†1.V.1219) Զապէլ վեց տարեկան փոքրիկ աղջնակ մըն էր: Լևոն հայ իշխաններուն երդում ընել տուած էր, թէ Զապէլ իշխանուհին իր հօր զահին ժառանգորդ է: Զապէլի խնամա-կալութիւնը յանձնուած էր Կոստանդին Պալլին, Պապիրոսին իշխան և Հեթումեան տոհմէն:

Զապէլի ձախորդ ամուսնութենէ մը ետք, Կաթողիկոսն ու իշխանները համոզեցին զինք, որ ամուսնանայ Կոստանդին Պալլի որդի՝ տասներորդ տարեկան Հեթում իշխանին: Տարստնի մայր տաճարին մէջ 14 Յունիս 1226 թ. Զապէլ և Հեթում կ'ամուսնանան ամենաշքեղ հարսանիքով: Նոյն օրն ալ Հեթում Ա. Կիլիկեան Հայաստանի թագաւոր կ'օծուի (1226-1270):

Զապէլ եղաւ «ողջախոս և առաքինաջան» թագուհի մը: Վերաշինեց Անդուլ մենաստանը, Սիսի մէջ կառուցանեց Կաթողիկէ և Ս. Մարինէ եկեղեցիները, ինչպէս նաև հիմնեց հիւանդանոց մը:

Զապէլ թագուհին և Հեթում թագաւորը օրհնուեցան հինգ դուստրերով և երեք որդիներով: Կրօնաբարձոյն որդին, Լևոն Բ. (1270-1289), օծուեցաւ Կիլիկիոյ թագաւոր:

Երբ Հեթում թագաւորը կեդրոնական Ասիա (Փարագորում) գացած էր մոնղոլներուն հետ բնակեցութեան, վախճանեցաւ առաքինազարդ Զապէլ թագուհին, հազիւ 37 տարեկան երիտաւորը հասակին մէջ:

Զապէլի և Հեթումի ամուսնութենէն յետոյ, Սիսի դրամահատարանը թողարկեց (1226-1270) արծաթեայ դրամ ու կիսադրամ Զապէլ թագուհիի և Հեթում թագաւորի պատկերներով: Ի պատիւ Հեթում թագաւորին, պէտք է իշխել որ նոյն իսկ Զապէլ թագուհիին մահանալէն յետոյ, Հեթում չարունակեց հատանել նոյն պատկերատիպով արծաթեայ դրամն ու կիսադրամը մինչև 1270 թուականի իր մահանալը: Յաւելալ տեղեկութեան համար տեսնել Հայկական Սովետական Համրագիտարան, հատոր 3 (Երևան, 1977), էջ 659:

Զապէլ-Հեթումի արծաթեայ դրամի երեսի պատկերուած է ձախին՝ կանգնած Զապէլ թագուհին զէպի աջ, հանդիպահայեաց: Աջին՝ կանգնած է Հեթում թագաւորը զէպի ձախ, հանդիպահայեաց: Երկուքն ալ կը բռնեն երկար իւշ մը, պսակաւոր են ու ծածկուած աքայական զգեստներով: Շրջաբոլորինը՝ + ԱՄՐՈՂՈՒԹ ԻՆՆ Ա[ՍՏՈՒԽՈՒ]Յ Է: Մարդաբաշար չըջափակ: Դրամի երկրորդ կողմին վրայ պատկերուած է պսակաւոր հայկական առիւծ մը զէպի աջ կանգնած, որ իւշ մը բռնէ: Շրջաբոլորինը՝ ՀԵԹՈՒՄ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ: Մարդաբաշար չըջափակ (Տե՛ս Տախտակ 1-7):

Սմբատ Սպարապետ (Smpad Constable of the kingdom of Cilician Armenia) (1208-†1276)

Զօրավար Հայկական Կիլիկիոյ բանակին: Նաև եղած է դիւանադէտ, պատրարան և իրաւագէտ: Հեթումեան տոհմէն է ու Հեթում Ա. թագաւորի (1226-1270) աւագ եղբայրը: Շուրջ յիսուն տարի հմտօրէն ղեկավարած է Կիլիկիոյ պաշտպանութիւնը թշնամիներու դէմ:

Սմբատ Սպարապետ՝ Հայոց Գերագոյն Ատեանի անդամ: 1265 թ. պատրաստեց Սմբատ Սպարապետի Դատաստանի գիրքը, որ զործածուեցաւ Կիլիկեան Հայաստանի մէջ մինչև թագաւորութեան անկումը (1375): 1265 թ. Փրանսերէնէ հայերէնի թարգմանեց Անսիզ Անտիօքայ (Assises d'Antioche) դատական օրէնքներու գիրքը, որու Փրանսերէն բնագիրը բնաջնջուեցաւ:

ու կորսուեցաւ երբ Եղիպտոսի Մամլուքները կործանեցին Անտիոքի իշխանապետութիւնը 1268 թ. Հ. Ղ. Ալիշան 1876 թ. Թարգմանեց հայերէնէ ֆրանսերէնի:

Մմբատ Սպարապետ նաև զրեց իր հռչակաւոր պատմագիրքը, ճանչցուած որպէս Տարեգիրք, որ Մեծ Հայքի և Կիլիկիոյ մէջ կատարուած քաղաքական դէպքերրու համառօտ ժանանակազրութիւնն է, բովանդակելով 951-1272 ժամանակաշրջանի պատմութիւնը: Այլ պատմագիրներ շարունակեցին հասցնելով մինչև 1336 թ.: Յաւելեալ տեղեկութեան համար տեսնել Հայկական Սովետական Համրագիտարան, հատոր 10 (Երևան, 1984), էջ 454-455:

THE ANOINTMENT OF KING LEVON I AND HIS CORONATION TRAM

(According to the Sacrament of Anointment of the Armenian Apostolic Church)
[Summary]

The sacrament of anointment has deep roots in the *Holy Bible*. In the *New Testament* we witness anointment with Holy Spirit; in the *Old Testament*, with oil.

In four Gospels, the baptism of Jesus is described in detail. As soon as Jesus was baptized, heaven was opened, and the Holy Spirit descended upon him like a dove. Disciples Peter and Paul, referring to this sacrament, define it as anointment. Also, on the day of Pentecost, the Holy Spirit filled and anointed the believers and enabled them to speak in foreign tongues.

In the *Old Testament*, Samuel anointed Saul as the ruler of Israel with oil when the Lord told him to do that. Later, Samuel was searching among the sons of Jesse, he saw David and the Lord told him, "This is the one—anoint him." Samuel anointed David with olive oil as king of Israel. Immediately, the Holy Spirit of the Lord took control of David.

Anointed persons have an advantage, the Lord takes care of them and protects them. In return, the Lord demands complete obedience. Samuel said to Saul that the Lord wants him to attack the Amalekites and completely destroy everything they have, including men, women, and children. When Saul defeated the Amalekites, captured King Agag, did not kill all the sheep and cattle, he disobeyed and the Lord rejected Saul as king. The Lord said to Samuel, "I am sorry that I made Saul as king; he turned away from me and disobeyed my commands."

In pre-Christian Armenia, the kings were crowned. The use of diadem was a common practice and it was equivalent to wearing a tiara. During the period of the Artaxiad Dynasty of Armenia, the diadem was used with or without a tiara. According to the Roman sources, when Tigranes the Great surrendered to Pompey the Great, he removed his diadem and handed it to Pompey.

The Armenian people, being devout Christians, followed the path set in the *Holy Bible*, anointed their rulers with holy oil as the kings of Israel were anointed but in Christian tradition. Armenian people and historians use the expression of "anointment" rather than "crowning" when referring to a king who ascended the throne of Armenia.

During the period of the Bagratid dynasty of Armenia, historians note the anointment of Armenian kings. Ashot I was crowned by the Arab Caliphate but later he was anointed (885) by Catholicos Gevorg II in Bagaran.

The last prince of the Barony of New Armenia was Baron Levon II (1187-1198). His ambition was to convert the Armenian Barony into a kingdom. During his reign, the Third Crusade led by Emperor Frederick I Barbarossa arrived in Asia Minor. Prior to their arrival Pope Clement III wrote a letter to Baron Levon II, and suggested that Levon bring military and financial assistance to the liberation of Holy Land. This was a golden opportunity for Levon to see the fulfillment of his dream.

Baron Levon II started negotiation with the Byzantine Empire and Holy Roman Empire to convert the Armenian Barony into a kingdom.

Frederick Barbarossa, in return for Armenia's help, promised Levon a royal crown. Unfortunately, the emperor drowned in the Calicadnus (Seleucia) River. Then on Levon turned his eyes to Henry VI, Barbarossa's son and successor.

One of Levon's ambitions was to form an alliance with Byzantium and liberate Armenia Major from the Seljuk yoke; hence creating a new kingdom for "all the Armenians" extending from the Mediterranean Sea to the Caspian sea. But his negotiations with the Byzantine Empire did not materialize.

Levon's negotiations with Pope Celestine III and Emperor Henry VI achieved success. The emperor only wanted to be recognized as Levon's suzerain. The Pope demanded that the Armenian Church accept certain dogmatic changes and move closer to the Roman Church.

On January 6, 1198 Levon was anointed by Catholicos Grigor Abirad, who also placed the royal crown on his anointed head. Conrad Mittelbach presented Levon with a royal insignia.

In 1196, when promised a royal crown by Emperor Henry VI, Levon started planning and striking his one-lion coin series, gold tahekan, silver double tram, half double tram, quarter double tram, and coronation tram. The interesting feature of the legend inscribed on double tram is Levon's original and complete title, "Levon king of all the Armenians/by the will of God" (in Armenian).

On the obverse of his one-lion coronation tram, the Virgin is standing to left facing, in *orans* position. The king is kneeling to left with a crown on his head and wearing royal mantle. An arm is descending downward towards the king. A ball or sphere is being handed to the king. The obverse clockwise legend is "Levon king of the Armenians." On the reverse a lion crowned is walking right. Behind the lion is a patriarchal cross. The reverse clockwise legend is "by the will of God" (obverse and reverse circular inscriptions are in Armenian).

Shortly before his anointment, Byzantium also sent a royal crown to Levon. Then on, Levon started striking his two-lion coin series, Gold tahekan, silver tram, half tram, and coronation tram.

The two-lion coronation trams have three basic varieties, arm, dove, and rays of light descending downward from heaven. All of them have the same basic reverse design, a long coronation cross between two lions rampant regardant. The one-lion and two-lion coronation coins have the same basic obverse and reverse legends.

Y. T. Nersessian

AN ARMENIAN COPPER BOWL OF HAVHAV MONASTERY

Y. T. NERCESSIAN

(Plate 2)

Metal work has been created by the artisans of Armenia for the past three thousand years. However, for unknown reasons, if they are not inscribed in Armenian or bearing the seal of an Armenian artisan, normally, they are given to other than Armenians. Many metal works which were made in the Ottoman Empire by the Armenians are labeled "Turkish" and not recognized as products rightfully made by the Armenians. Therefore, an Armenian inscribed antiquity, spontaneously, receives prominence by the Armenians. Also, the provenance and the home of this antiquity (Fig. 1), makes it worthwhile to compose a short note.

B. N. Arakelian,¹ Paul Z. Bedoukian² and Berj M. Garabetian³ have discussed some Armenian metal work and noted the existence of literature relating to this subject.

In Armenia plates, bowls, trays have been made from copper for thousands of years, since copper is easy to work with. Plates and bowls are often tinned so that they can place food in it. After a certain period, like once a year, when the tinning is used and worn out, the item was tinned once more so that it can be usable. There was an entire craft industry dedicated to the purpose of tinning copper plates, bowls, pots, etc.

Data: 442.25 grams (15.60 oz) weight, 202 mm top diameter from the edge of the rim, 130 mm bottom diameter, 35 mm high, 17 mm rim width. The flat bottom has four concentric circles. The bottom base has a circular leg of 2 mm height and 112 mm diameter. The bowl displays remains of its original tinning in certain spots.

There are Armenian inscriptions on both sides of the rim. The rim has two concentric circles, the second served to keep the letters at a uniform height. The inscription is engraved on both sides, between the second concentric circle on the rim and the curvature. Between the first and second concentric circles of the rim there are small lines as marks to keep the letters equidistant from each other.

The Armenian inscription (Fig. 1a to 1d) on the rim reads,⁴ ՅԵՏԿԷ ԳԷՌԳ ՎՐԳԴՏԿԷ Ի ԴԻՌՆ ՀԱՆԼԻՌ ՎԱԻԾՆ ՌՄԷ ՌՆ (Յիշատակ է Գէորգ Վարդապետին կողմէ Ի Դմռն Հաւհաւու Վահիցն ՌՄԷ թվն) "This is a memorial from Georg Vardapet at the Port of Havhav Monastery, year RME."

Armenian letters RME (ՌՄԷ) is dated according to the Armenian calendar. In order to obtain the Christian era calendar year, we must add 551 to 1207, thus RME (ՌՄԷ) = 1207 + 551 = A.D. 1758,⁵ that is the year when the coppersmith completed the copper bowl.

¹ B. N. Arakelian, *The Cities and the Arts in Armenia from the Ninth through the Thirteenth Century* (Erevan, 1958) (in Armenian).

² Paul Z. Bedoukian, "A Magnificent Armenian Tray," *Selected Numismatic Studies II* (Los Angeles, 2003), pp. 290-303, pls. 38-55; reprinted from *Revue des Études Arméniennes*, New Series, Vol. X (1973-1974), pp. 247-259, pls. XXXVII-LIV.

³ Berj Garabetian, "The Armenian Copper, 1600-1915," *Haigazian Armenological Review*, Vol. VI (1977-1978), pp. 197-242 (in Armenian).

⁴ It should be noted that some letters are ligatured. These include letters Ռ,Գ (2nd word); Ն,Կ (3rd word); Ռ,Ի (5th word, 1st word of signature); Ա,Ի (5th word); Ա,Ն (6th word); Թ,Վ,Ի (last word).

⁵ On July 11, 552, tables of 532 years were compiled and that day was considered the beginning of the Armenian calendar, known as the Great Armenian Date. Hence to obtain the modern Christian calendar, one must add 551 to the recorded Armenian calendar date. For reference see Benik Tumanian, "Armenian Calendar," *Armenian Numismatic Journal*, Ser. I. Vol. V (Dec. 1979), No. 4. p. 47; also in *Soviet Armenian Encyclopedia*

Below the rim, within an ornamental bracket, the signature reads (Fig. 2), ԱՍՏՈՐ: SUSOJ (Աստոր Տասոյ) “Astour Tatoy.”

The subject copper bowl has a very plain inscription, and practically no art work. The artistic workmanship is practically none compared to what has been illustrated by P. Z. Bedoukian⁶ and Berj Garabetian.⁷

Havav was an Armenian village and located in the Diyarbekir Vilayet of the Ottoman Empire, 13 km north west of Balu, at the foot and western side of K'aghts'rahiyats' Mountain (K'aghts'rahiyats' = meaning, pretty-sighted, tender lookong, or graceful). According to the legend, the name of the village originated during the spread of Christianity. When St. Thaddeus, one of the disciples of Jesus Christ, was preaching Christianity to the native heathens, they laughed at him and started making noise like a dog, hav-hav. The disciple cursed them so that they always make noise like hav-hav. From then on, the village has been called Hav-hav.⁸ According to the *Dictionary of Toponymy of Armenia*, Hav-hav and Havav names are used synonymously.⁹ This is understandable, Hav-hav is a tongue twister. We suppose that over the centuries it evolved into Havav.

The legend continues, K'aghts'rahiyats' St. Mary's Monastery or St. Mary's Monastery of Hav-hav (or Havav), has been founded by disciple St. Thaddeus.¹⁰ The Monastery has been a center of culture and possible scriptorium. It was the largest monastery of the district and located near Havav.

In the village of Havav, in addition to the noted monastery, there were two Armenian churches and two Armenian schools. According to the *Armenian Encyclopedia*¹¹, in 1915, the village had nearly 235 families. During the Armenian genocide of 1915, most of the population of Havav was deported and massacred. Few of them survived the genocide and relocated to Eastern Armenia as well as the United States and other western countries.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊՂՆՁԵԱՅ ՊՆԱԿ ՄԸ ՀԱՒՀԱՒՈՒ ՎԱՆԻՑՆ

[Ամփոփում]

Հնածայրուած պնակին եղերքին վրայի արձանագրութիւնն է Յիշատակ է Գեորգ Վարդապետ-տիմ կողմէ ի Դուռն Հաւախաւ Վանիցն ՌՄԷ թվին (1758). եղերքին ներքեւ՝ Աստոր Տասոյ:

Տիարպէջիւր վիլայէթին մէջ կը գտնուի Հաւաւ գիւղը, 13 թմ հիւսիս արեւմտեան կողմը Բալուին: Հաւաւ կամ Հաւաւ գիւղին մօտ եղած է Հաւաւու կամ Քաղցրաշայեաց Ս. Աստուածածնի վանքը: Ըստ աւանդութեան, երբ Թադէոս առաքեալ քրիստոնէութիւն կը քարոզէր անհաւատներուն, սկսած են զինք ծաղրել ու շան նման հաւ-հաւ ընէր: Առաքեալը իրենք անիծած է որ միշտ հաւ-հաւ ընեն: Այնու հետեւ գիւղը կոչուած է Հաւ-հաւ: Հաւաւու վանքը հիմնադրուած է Ս. Թադէոս առաքեալի կողմէ: Վանքը եղած է ուսման և գրչութեան կէդրոն մը: 1915 ցեղասպանութեան ընթացքին բնաջնջուած է: Ե. Թ. Ներսէսեան

(Erevan, 1980), Vol. VI, pp. 193-194 (in Armenian). For a summary, see Bedoukian, *ibid.*, SNS II, pp. 295-296.

⁶ Bedoukian, *ibid.*, SNS II and *Third Centuries of Armenian Metal Art: An Exhibition from the Collection of Dr. Paul Z. Bedoukian* (New York, 1978).

⁷ Garabetian, *ibid.*

⁸ T. Kh. Hakobian, St. T. Melik-Bakhshian, and H. Kh. Barseghian, *Dictionary of Toponymy of Armenia and Adjacent Territories*, Vol. III (Erevan, 1991), p. 376 (in Armenian). Information courtesy of L. A. Saryan.

⁹ *ibid.*

¹⁰ T. Kh. Hakobian, St. T. Melik-Bakhshian, and H. Kh. Barseghian, *Dictionary of Toponymy of Armenia and Adjacent Territories*, Vol. V (Erevan, 2001), p. 293 (in Armenian). Information courtesy of L. A. Saryan.

¹¹ *Soviet Armenian Encyclopedia*, Vol. VI, p. 264 (in Armenian).

MISALIGNED CORE ERROR ON THE 2003 BIMETALLIC 500-DRAM COIN OF AMENIA

Ancient and medieval coins were made by slow and labor-intensive methods. Because they were struck individually by hand, these coins show numerous variations and irregularities from piece to piece. By contrast, the coins we use today are extremely uniform. They are struck at very high speed on mechanical presses, which can produce thousands or even tens of thousands of virtually identical coins within a few minutes. Significant deviations, variations, or errors are relatively uncommon. Furthermore, modern mints employ rigorous quality control methods including visual examination to detect mis-struck coins and prevent them from entering circulation. Error coins, especially those with glaring flaws, are thus rare in modern practice. Nevertheless, as in any manufacturing process where products are produced mechanically at a very rapid pace, errors occasionally make it past the inspectors and are released into circulation. Careful examination of these errors enables us to better understand the process that was used to make the coin.

Several types of errors may be encountered in the modern minting process. Problems can occur at any stage of coining, including planchet formation, die engraving, and striking. Some principal types of errors include: (1) clipped planchets, (2) blank (unstruck) planchets, (3) planchet laminations or flaws, (4) incorrect planchet type, (5) doubled dies, (6) clashed dies, (7) cracked or chipped dies (8) off-center strikes, (9) brockages, and (10) double or multiple strikes. Many of these errors are also seen on ancient and medieval coins.

One of the more common and visually appealing categories of errors is the off-center strike. This occurs when the planchet (a blank disk of metal) is not fully inserted between the dies. As a result, the struck coin has a blank portion that can vary in size from a very small area to nearly the full coin. Off-center coins were the norm during ancient and medieval times. In those days, uniformity of strike was less important than the weight, bullion content, and the presence of the official seal.

The 2003 Armenian error coin described in this article is similar to an off-center strike. It is known as a misaligned core strike (sometimes called a "fried egg" error). This type of error is extremely rare, and is possible only on bimetallic coins.

Bimetallic coins are fabricated by joining together blanks of two different metals or alloys, usually forming a contrasting concentric pattern. Within the past quarter century several countries, including Canada and member states of the European Union, have struck bimetallics.¹ When carefully designed, the contrasting colors of the two metals produce an attractive visual effect enhancing the beauty of the finished product, while rendering the coin easy to recognize in daily use and difficult to counterfeit.

The method used to manufacture the Canadian \$2 bimetallic coin is similar to how other bimetallics are made.² The outer ring and inner cores are fabricated as separate metal blanks with an integral interlocking mechanism, so that after striking the two pieces adhere to each other as a result of the pressure of the dies. The rings and cores are fed separately into the coining press,

¹ Information about bimetallic coinage is available at the website of the Worldwide Bimetallic Collectors Club, <http://www.wbcc-online.com/library.html>. Bimetallic coinage dates back several centuries, but was not widely used until the 1990's. In 1792, some of the earliest United States copper cents were struck with silver centers. In 1965, the US introduced clad coinage, in which two different alloys are arranged in a layered sandwich fashion. This is a different technical approach to fabricating a bimetallic coin; clad coinage is not subject to misaligned core errors.

² See the website www.coinscan.com for a more detailed explanation of how bimetallic coins are manufactured.

and meet each other very shortly prior to being struck between the dies. If a core does not land directly on the open center of the ring it is squeezed and deformed in such a way that the metal spreads broadly on one side of the coin and less so on the opposite side. If the misalignment is sufficiently large, a crescent-shaped hole will remain in the center of the coin. Errors with large holes are probably the rarest.

Fig. 1. Misaligned bimetallic 500-dram coin

Armenia's first and so far only official bimetallic coin, a 500-dram intended for routine daily circulation, was struck in 2003 by the Polish National Mint at the order of the Republic of Armenia Central Bank.³ The inner core is an alloy of 75% copper/25% nickel,⁴ and the outer ring (which has a bronze coloration) is 92% copper/6% aluminum/2% nickel. The official specifications are 22.0 mm diameter and 5.0 grams, with an allowable tolerance of $\pm 3\%$.⁵ The error example illustrated here, presently in the author's collection, weighs 5.01 grams and has a diameter of 22.0 mm. Thus, the outer dimensions and weight of this piece closely approximate mint specifications. The core of the illustrated example is clearly offset leaving a crescent-shaped gap, slightly greater than 1.0 mm in greatest width, which penetrates the entire thickness of the coin near the center. The core is deformed more on one side of the coin than the other, a diagnostic feature of a misaligned core error. This example appears to have circulated slightly before it was discovered and sequestered by an observant individual in Armenia.

This coin was undoubtedly mis-struck in the normal course of mint operations. It escaped detection at the mint probably because its dimensions and weight do not differ appreciably from normal coins of the same denomination. It is extremely unlikely that it could be a forgery or a deliberate falsification.

According to reports that I have received, two or three other examples of this particular error may exist. This extremely rare and interesting piece helps to shed light on how modern Armenian coins are made.

L. A. SARYAN, Ph.D.

³ Gevorg Mughalyan, *Monetary Issues of Armenia* (Yerevan: Republic of Armenia Central Bank, 2005), p. 54 (in Armenian). The coin is described in detail on pp. 53-54.

⁴ This is the same alloy as the US five-cent piece. It is a curious metallurgical fact that, even though this alloy resembles pure nickel metal, it is actually composed of 75% copper.

⁵ Mughalyan, p. 54.

ADDITIONAL OBSERVATIONS REGARDING ARTAGEIRA CIVIC COPPERS WITH NIKE BUST

By Jirair CHRISTIANIAN

(Plate 1)

The discovery of new specimens, along with a fresh look at previously-studied ones, can often yield a new perspective in numismatic studies. R. Vardanyan's study of the coins of Artageira,¹ following the related study of M. Amandry,² is clearly quite comprehensive. However, I felt it necessary to add a few words regarding the monogram appearing on the reverse of the type portraying Nike on the obverse, based on a specimen I acquired and another published by H. C. Lindgren.³

The discovery of a new type of coin, or the attribution or re-attribution of a type previously unattributed or misattributed is bound to generate interest among historians and collectors alike. That seems to be the case with the civic coinage of Armenia in the first Century AD.

I will forego a detailed description of the type here, referring the reader instead to the previously-referenced papers, especially since my translation of Vardanyan's paper is easily accessible in this same volume.

What I find noteworthy regarding this type, is that it appears to clearly have two sub-types, represented by the presence or absence of the $\overline{\text{X}}$ monogram in the reverse left field. Of Vardanyan's six illustrated specimens (Bb.8 through Bb.13), one (Bb.13) is in too poor condition to definitively say whether it was struck with or without the monogram. For the remaining five, however, he reports the monogram on four (though "barely visible" on one, Bb.8), and declares it not visible on one (Bb.10).⁴ Though examination of images on photographic plates does not compare with that of the actual coins, it would appear difficult to imagine that the monogram was actually part of the dies used to strike the reverses of these two coins (Bb.8 and Bb.10), especially since the devices surrounding the area of presence of the monogram appear to be sharply struck.

Despite the worn condition and small flan of his specimen, Lindgren, with his usual gift for observation, noted (though with a question mark) the presence of this monogram on it. However, he missed the letter T at the left end of the monogram, as it appears to have been completely worn off.

The obverse on my specimen (20 mm, 7.01 g., ex-Gorny & Mosch Auction 138, No. 1034) is somewhat softly struck, or perhaps with a worn die (plausibly so, since, according to Vardanyan,

¹ R. Vardanyan, "Regarding Civic Bronzes Struck in Armenia in AD 1-4," *Handes Amsorya* (2003), CXVII, pp. 143-163 (in Armenian); also in English translation by J. Christianian, "Regarding Civic Bronzes Struck in Armenia in AD 1-4," *Armenian Numismatic Journal*, Ser. II, Vol. 3 (33), (Dec. 2007), No. 4, pp. 69-77, 1 map.

² M. Amandry, "Du monnayage d'Artaxiata et des soi-disant monnaies d'Agosopotami," *Bulletin de la Société Française de Numismatique*, No. 9, (Nov. 2002), pp. 173-177.

³ H. C. Lindgren, *Lindgren III: Ancient Greek Bronze Coins from The Lindgren Collection* (Berkeley, California, 1993), p. 88, plate 88, No. 1639 (unattributed, 6.67 g.).

⁴ Vardanyan, HA pp. 146-147; ANJ pp. 71-72.

“At a minimum, coins 8 through 11 are struck with the same obverse,”⁵ indicating that perhaps a single obverse die was used to strike the whole series).

However, the sharp strike and minimal wear of the reverse make it difficult to believe that the monogram was part of the die engraving on my specimen. Furthermore, the reverse of my specimen appears to be a match with that of Vardanyan’s Bb.10. Thus, this would again seem to lead one to the conclusion that two variants of the same type were struck.

Admittedly, the sample size is rather small to make conclusive affirmations to this regard. However, if indeed a single obverse die was produced and used in striking this series, then, judging from the relative sharpness of the obverses illustrated by Vardanyan which correspond to the specimens with the clear reverse monogram, and the relative softness of the obverse of my specimen in relation to its reverse, it would seem that the variant without the reverse monogram is the later one.

While no reason seems obvious as to why the use of this monogram would have been discontinued, that fact may indicate the cessation of the insurgency, and perhaps even the use of the type at Artaxata proper, before type C was launched as a replacement. It can only be hoped that additional specimens will shed more light on the intricacies of this coinage, and the historical events that may have inspired them.

ARMENIAN NUMISMATIC LITERATURE

- 1 ARMENPRESS. “Laynak‘it‘ bad” ew “Arajaworasiakan endzapiwts artsat‘ē hushadramner [“Anan Clypeata Linnaeus” and “Panthera Pardus Tullianus” Silver Commemorative Coins] - «Լայնակիթ բաղ» և «Առաջադրասիական ընծառիւծ» արծաթէ յուշադրամներ. *Asbarez*, Vol. 99 (7 July 2007), No. 12,993, p. 4, illus. In Armenian.

As a part of the international “Wild World of Caucasus” numismatic series, Armenia has issued two new 100 dram silver commemorative coins depicting wildlife, one depicting a panther (*Panthera pardus tullianus*) and the other depicting a duck (*Anan clypeata Linnaeus*). YTN

Իբրև մէկ մասը միջազգային «Կովկասեան վայրի անասուններ» դրամադիտական համակարգին, Հայաստան թողարկած է երկու կտոր 100 դրամնոց արծաթեայ յուշադրամներ, որոնք կը ներկայացնեն վայրի անասուններ. ընծայուածներէն մէկը «Լայնակիթ բաղ» իսկ միւսը՝ «առաջադրասիական ընծառիւծ»:

ԵԹՆ

- 2 LINZMAYER, Owen W. “New Notes: Armenia,” by Owen W. Linzmayer. *IBNS Journal*, Vol. 46 (2007), No. 3, p. 7.

The newly issued (15 June 2007) 20,000 dram bank note of Republic of Armenia is illustrated. The portrait of Martiros Saryan (1880-1972) is at the left; on the back, mountainous scenery. The signatures belong to Tigran Sargsyan, Chairman of the Central Bank; Vardan Khachatryan, Minister of Finance. YTN

Պատկերուած է Հայաստանի Հանրապետութեան 20,000 դրամնոց նոր (15 Յունիս 2007) թղթադրամը: Մարտիրոս Սարեանի (1880-1972) դիմանկարը կայ ձախ կողմը. իսկ ետին՝ լեռներու համայնապատկեր մը: Ստորագրութիւնները կը պատկանին Տիգրան Սարգսեանին՝ Բանկի նախագահ, Վարդան Խաչատրեանին՝ Ֆինանսների նախարար:

ԵԹՆ

⁵ Vardanyan, HA p. 147, ANJ pp. 71-72.

Ե. Թ. Ներսեսյան, Լեւոն Ա. բազալտրին օծումը և իր օծման դրամը
Y. T. Nercessian, The Anointment of King Levon I and His Coronation Tram

J. Christianian, Additional Observations Regarding Artageira Civic Coppers with Nike Bust

Y. T. Nercessian, A Cast Counterfeit Gold Tahekan of King Levon I

1.

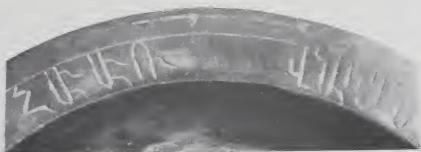
1a.

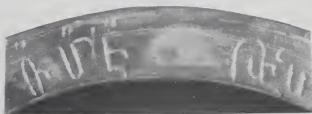
1b.

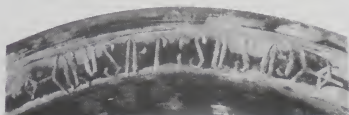
1c.

1d.

2.

Y. T. Nercessian, An Armenian Copper Bowl of Havhav Monastery

A CAST COUNTERFEIT GOLD TAHEKAN OF KING LEVON I

Y. T. NERCESSIAN

(Plate 1)

King Levon I (1198-1219) struck one-lion and two-lion gold tahekans.¹ They are great rarities. Most are in museums but a few of them are in private collections. Understandably, it is not easy for collectors to own an authentic example. The dies of authentic gold pieces have been published.² Many collectors are familiar with the dies of gold coins of Levon I of Cilician Armenia.

Gold coins have fascinated collectors and also jewelers all over the world. Some have chosen the path of manufacturing gold coins either by casting from an existing silver coin or by engraving new obverse and reverse dies. It is possible that at the beginning they were manufactured as a souvenir by jewelers. Once the piece falls into the hands of an unscrupulous person it can be marketed as an authentic gold coin. Also, collectors who are informed and knowledgeable are familiar with the dies of existing counterfeits which has been publicized in the past.³

The new coin presented in this note is a cast piece and manufactured from a silver tram of Levon I. The original is a variant of a tram classified in CCA as 142.⁴ However, the new counterfeit gold tahekan has a long cross.

Obv.: The King is seated on a throne ornamented with lions, wearing a crown and royal mantle on his shoulders. He holds a globus cruciger in his right hand and fleur-de-lys in his left. His feet rest on a footstool. Clockwise legend,
+ ԼԵՒՈՆ ԹԱԳՐ ԱՍԵՆ ՀԱՅՈ (Levon king of all the Armenians).

Rev.: A long cross between two lions rampant regardant. Clockwise legend,
+ ԿԱՐՈՂՈՒԹԵՆ ԱՍՏԻԾՈՅ (by the will of God).

Data: 5.59 grams, 23 mm, die axis 9h

F. Kovacs forgeries coll.

It should be mentioned that this gold piece is a very good cast and it could deceive a novice. Familiarization with the obverse and reverse dies of this new counterfeit, hopefully, will avoid a deceitful sale to any one of our membership. According to Mr. Kovacs, "Its nature can be seen with even a 5 power [magnifying] lens."⁵ During the past few decades Armenian coins have gained popularity. Good quality, scarce and rare Armenian coins have been realizing attractive prices during recent auctions. For this reason, one may expect to see numerous and different type of Armenian counterfeit coins entering the coin market.

¹ Y. T. Nercessian, "Inventory of Cilician Armenian Gold Coins," *Armenian Numismatic Studies* (Los Angeles, 2000), pp. 207-223; reprinted from *Armenian Numismatic Journal*, Series I, Vol. XXIII (1997), No. 2, pp. 25-36. Also, "Additional Evidence on the Authenticity of Cilician Armenian Gold Coins," *Armenian Numismatic Journal*, Series I, Vol. XXX (2004), No. 4, pp. 91-98; Paul Z. Bedoukian, "Armenian Gold Coins of the Roupenian Dynasty," *Selected Numismatic Studies* [I] (Los Angeles, 1981), pp. 63-71; reprinted from *American Numismatic Society Museum Notes*, Vol. X (1962), pp. 113-120, pl. XXV.

² *ibid.*

³ Y. T. Nercessian, "Counterfeit Armenian Coin Detection," *Armenian Coins and Their Values* (Los Angeles, 1995), pp. 176-190, No. 8, pl. 42.

⁴ Paul Z. Bedoukian, *Coinage of Cilician Armenia* (New York, 1962; Vienna, 1963; revised edition, Danbury, Connecticut, 1979), p. 147.

⁵ I would like to thank Mr. F. Kovacs for his permission to report this gold forgery.

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY
Phone 562-695-0380, e-mail ArmNumSoc@aol.com
8511 Beverly Park Place
Pico Rivera, CA 90660-1920, U.S.A.

September 4, 2007

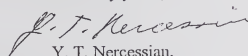
Mr. Stephen Lazarian, President
Armenian Relief & Development Assn.
Armenian Gospel Mission, Inc.
P. O. Box 5727
Pasadena, CA 91117

Dear Mr. Lazarian:

Below is the list of the information you requested about the books and numismatic literature to be shipped to the HISTORY MUSEUM OF ARMENIA, Yerevan.

The person to be contacted in the Museum is Mr. Ruben Vardanyan (Curator) or Armine Zohrabian (Numismatist) on 582-721 (or mobile phone [REDACTED]). If you cannot establish communication on this line you can try Ms. Anelka Grigorian (President of Museum) or Iveta Mkrtchian (Vice President) on 582-761.

Sincerely yours,

Y. T. Nercessian,
Secretary

**NUMISMATIC BOOKS AND LITERATURE DONATED TO
STATE HISTORY MUSEUM OF ARMENIA**

Box	Dimensions (DxWxH)	Weight	Value
1	9 3/4"x13"x14 1/2"	37 lbs	\$1145
2	9 3/4"x13"x14 1/2"	38 lbs	\$0940
Total	Less than 3 cu. ft.	75 lbs	\$2085

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY

Phone: 562-695-0380 - e-mail: ArmNumSoc@aol.com

8511 Beverly Park Place

Pico Rivera, CA 90660-1920, U.S.A.

September 4, 2007

Mr. Stephen Lazarian, President
Armenian Relief & Development Assn.
Armenian Gospel Mission, Inc.
P. O. Box 5727
Pasadena, CA 91117

Dear Mr. Lazarian:

Below is a detailed list of books to be shipped to the HISTORY MUSEUM OF ARMENIA, Yerevan.

Box 1 Contents: *Armenian Numismatic Journal*, 2006, 15 copies of each volume; *Metrology of Cilician Armenian Coinage*, 15 copies; *A Short History of Armenian Martyrs Monument in Montebello, California*, 30 copies; Heritage auction 357 and 378 catalogues.

Box 2 Contents: *Armenian Numismatic Journal*, 2007, 15 copies of each volume; *Armenian Coin Auctions*, 15 copies; *A Short History of Armenian Martyrs Monument in Montebello, California*, 30 copies; Auction catalogues: Freeman and Sear FPL 10 and Mail Bid sale 8, H. D. Rauch 75, Gemini Auction I, Premier stamp auction 136, Autograph Collector Sept. 2004, Manuscript sale 2003, Kingswood auctions March 3, 2005, Stack's auctions June 13, 14, 2005, Bowers and Merena auctions March 10-11, 2005.

Sincerely yours,

Y. T. Nercessian,
Secretary

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY

Phone: 562-695-0380 - e-mail: ArmNumSoc@aol.com

8511 Beverly Park Place

Pico Rivera, CA 90660-1920, U.S.A.

4 Սեպտեմբեր 2007

Տիար Ռուբեն Վարդանեան, Վարիչ
Դրամագիտութիւն Բաժին
Հայաստանի Պատմութեան Թանգարան
Երևան

Յարգելի Պրն. Վարդանեան,

Պարոն Լավարեանի հիմնարկը փոխարդեցիք երկու տուփ գիրք, որ Ձեպի ուղարկեն ծովային ճամբով: Ասոնք ալ նախորդներուն կրնաք բաշխել Հայաստանի գաղարաններուն ինչպէս որ յարմար կը նկատէք:

Տուփ 1 - Հայ Դրամագիտական Հանդէս 2006, 15 օրինակ իւրաքնչիւր հատորէն; *Metrology of Cilician Armenian Coinage*, 15 օրինակ; *A Short History of Armenian Martyrs Monument in Montebello, California*, 30 օրինակ; Heritage 357, 378 auction catalogues.

Տուփ 2 - Հայ Դրամագիտական Հանդէս 2007, 15 օրինակ իւրաքնչիւր հատորէն; *Armenian Coin Auctions*, 15 օրինակ; *A Short History of Armenian Martyrs Monument in Montebello, California*, 30 օրինակ; Auction catalogues: Freeman and Sear FPL 10 and Mail Bid sale 8, H. D. Rauch 75, Gemini Auction I, Premier stamp auction 136, Autograph Collector Sept. 2004, Manuscript sale 2003, Kingswood auctions March 3, 2005, Stack's auctions June 13, 14, 2005, Bowers and Merena auctions March 10-11, 2005

Ողջոյններս հաղորդեցէք Դրամագիտութիւն Բաժնի մէջ աշխատող հայ դրամագէտներուն:

Լաւագոյն մաղթանքներով, Ձերդ՝

Շիրա Ներսէսեան

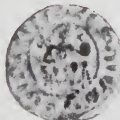
24

25

26

27

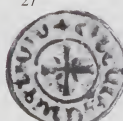
28

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

Y. T. NERCESSIAN

Specialist in Armenian Coins and Books

8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, CA 90660-1920, U.S.A.

Fixed Price List 31A

2008

COINS

Tigranes II (95-56 B.C.), copper coins

1. Tyche. Obv.: Bust of Tigranes draped r. wearing five-pointed Armenian tiara adorned with star and eagles. Rev.: Tyche of Antioch draped and seated r. on a rock holding palm-branch in her r. hand. ACV 51, CAA 92, 5.52g-20mm-12h, -VF/-F \$75
2. --. ACV51, CAA92, 4.36g-22mm-12h, -VF/F+ \$95
3. --. ACV52, CAA92V, 5.32g-18mm-12h, VF \$150
4. Damascus Tyche. Obv.: Bust of Tigranes draped r. wearing five-pointed Arm. tiara ornamented with a star on the l. side and one eagle to the r. Rev.: Draped and turreted figure of the Tyche of Damascus holding cornucopia. ACV 61, CAA 110, 7.21g-20mm-11h, f/m OE/OΦ, VF \$225
5. Heracles. Obv. Bust of Tigranes as 1. Rev.: Bearded nude Heracles standing, head l. Left arm folded holding lion's skin and r. hand leaning on club. ACV 66, CAA 101V, 4.32g-19mm-12h, nice green patina, VF \$300
6. --. ACV69, CAA100, 4.19g-19mm-12h, -VF/VF \$135
7. Cornucopia. Obv. Bust of Tigranes as 1. Rev.: Cornucopia with upper half to r. ACV94, CAA104V, 2.39g-14mm-12h, red tinted earthen patina, f/m ΔH, VF \$75

ROMAN COINS RELATING TO ARMENIA

8. Marc Antony, denarius (36 B.C.). Obv.: Head of Antony. Rev.: Armenian tiara and bow. Bed 5.0, Cr. 539.1, AR 3.36g-20mm-5h, VF \$1500
9. Lucius Verus, Denarius (A.D. 161-169). Rev.: Armenia seated. l. in mournful attitude. Bed 90, RIC 505, AR 3.26g-17mm-6h, VF \$250
10. Marcus Aurelius, denarius (A.D. 161-180). Rev.: Armenia std. l. in mournful attitude. Bed 403, BMC 275, AR 2.97g-17mm-12h. Legend includes ARMEN, VF/-VF\$175
11. --. Bed 403, BMC 275 AR 3.59g-18mm-1h. Legend includes ARMEN, VF..... \$225

COMMAGENE

12. Unknown Ruler, Copper. Obv.: Armenian tiara with four peaks facing l. Six-rayed star to the r. of the tiara and Δ in l. field. Rev.: Horse to r. ACV 244, 10.75g-23mm-12h, -VF \$125

CILICIAN ARMENIAN COINS

Baron Roupen I (1080-1095)

13. Copper. Obv.: Cross, clockwise inscription. Rev.: Cross, clockwise inscription. ACV245, CCA 1a, AE 1.68g-20mm. Red tinted earthen patina. VF \$450

Levon I (1198-1219), silver coins

14. Half Double Tram. Obv.: King seated on a throne or-

namented with two lions, wearing a crown and royal mantle on his shoulders. Rev.: Lion crowned, turned l. holding a cross with two bars, ACV274, CCA44, 2.67g-23mm-11h, -VF \$80

15. Half Tram. Obv.: King seated on a throne as 14. Rev.: A long cross between two lions rampant regardant. ACV 277V, CCA73, 1.24g-16mm-9h, VF+ \$450

Copper coins

16. Tank. Obv.: Bearded leonine head facing, wearing crown ornamented with jewels. Rev.: Patriarchal cross with two stars, ACV304V, CCA720, 7.24g-29mm-2h, VF+ \$125
17. --. ACV301, CCA 731, 6.22g-29mm-6h, VF+ \$125
18. --. ACV303V, CCA744, 6.92g-28mm-9h, VF+/VF \$115
19. --. ACV308V, CCA767, 6.89g-29mm-8h, VF+ \$125
20. --. ACV313V, CCA 767V, struck in the city of AISI=AYAS, 9.29g-29mm-3h, VF+ \$175

Hetoum I (1226-1270), silver coins

21. Hetoum-Zabel Tram. Obv.: Queen Zabel standing on l. facing and King Hetoum standing on r. facing. Both figures are crowned and wearing royal vestments. Both are holding a long cross. Rev.: Lion walking r., with l. paw uplifted. Cross behind lion. ACV339V, CCA1083, 2.91g-22mm, 4h, -EF \$195
22. --. ACV341V, CCA1166, 3.02g-22mm-10h, apparently it was pierced but someone has filled the hole otherwise in VF+ \$35
23. --. ACV339V, CCA1024sim, 2.95g-19mm-6h, flat area, VF \$35

Copper coins

24. Tank. Obv.: King seated on throne adorned with lions. He holds Globus cruciger in l. hand and fleur-de-lys on his r. shoulder. Rev.: Potent cross with four lines in four quadrants, ACV351V, CCA1296, 7.52g-29mm-3h, VF/VF+ \$99
25. --. ACV352V, CCA1299, 6.97g-29mm-9h, -VF/-F \$45
26. --. ACV353V, CCA1325, 7.84g-29mm-9h, VF+ \$125
27. --. ACV354, CCA1352, 7.49g-30mm-9h, red tinted earthen patina, VF \$50
28. --. ACV355, CCA1360, 6.59g-29mm-11h, VF \$95
29. --. ACV356V, CCA--., struck in the city of AIAS=AYAS, 6.93g-29mm-11h, VF \$150
30. Kardez King seated. ACV364V, CCA1416, 5.21g-24mm-8h, VF \$45

Hetoum II (1289-1305), silver coins

31. Billon. Obv.: King's head facing. Rev.: Latin cross, ACV394V, CCA1575a, 0.62g-15mm-11h, VF \$175

Copper coins of Hetoum II

32. Kardez, Obv.: Crowned head of king facing. Rev. Long cross with two bars. ACV398V, CCA1592sim, 3.05g-22mm-8h, -VF \$35
33. --, ACV398V, CCA1593, 3.32g-21mm-3h, -VF \$35
34. --, ACV398V, CCA1597, 3.57g-24mm-2h, VF \$55
35. Kardez, Obv.: King seated in oriental fashion on a bench-like throne. Left hand holding a cross and r. hand holding mace or fleur-de-lys extending over his r. shoulder. Rev.: Cross. ACV401V, CCA1625, 3.11g-22mm-6h, VF\$25
36. --, ACV400V, CCA1635, 3.57g-21mm-6h, VF \$45
37. --, ACV402V, CCA1653V, 2.78g-20mm-10h, -VF \$35

Smpad (1296-1298), copper coins

38. Pogh. Obv.: King on horseback riding r. He holds reins with l. hand and a mace with his r., extending over his r. shoulder. Rev.: Cross with four doves in flight in four quadrants. ACV 412V, CCA 1678V, 1.53g-19mm-9h, VF/F \$35
39. --, ACV 413V, CCA 1682, 1.98g-19mm-4h, -VF \$45

Levon IV (1320-1342), silver coins

40. Takvorin. Obv.: King on horseback riding r. He holds reins with l. hand and a mace with his with his r., extending over his r. shoulder. Rev.: Lion walking r. and facing r. Behind him is a cross with one arm. ACV 451V, CCA 1966V, 2.41g-19mm-10h, F..... \$50
41. --, ACV452V, CCA1971, 1.79g-20mm-1h, F \$40

Guy (1342-1344), silver coin

42. Takvorin. Obv.: King on horseback riding r. He holds reins with l. hand and a fleur-de-lys with his r., extending over his r. shoulder. Field mark circle in l. and r. fields. Rev.: Lion walking r. and facing r. Behind him is a cross with one arm. ACV 468V, CCA 2038V, AR 1.79g-20mm-1h VF \$195

Gosdanin III (1344-1363), silver coin

43. Takvorin. Obv.: King on horseback riding r. He holds reins with l. hand and a fleur-de-lys with his r., extending over his r. shoulder. Rev.: Lion walking r. and facing r. Behind him is a cross with one arm. ACV 472V, HAR 4A SNS I p. 167, AR 1.85g-19mm-1h, VF \$45

Levon the Usurper (1363-1365), silver coin

44. Takvorin. Obv.: King on horseback riding r. He holds reins with l. hand and a fleur-de-lys with his r., extending over his r. shoulder. Field mark dot in l. field, and above and below horse. Rev.: Lion walking r. and facing r. Behind him is a cross with one arm. ACV 482V, CCA 2154V, AR 1.97g-21mm-12h F \$195

Shipping extra. Please add \$5 for US shipping and \$1.5 for each additional item. Foreign orders, for registration add \$10.95 to the US cost of shipping. All prices are in US dollars and SUBJECT TO CHANGE WITHOUT NOTICE. MINIMUM ORDER \$25. California residents please add 8.25% sales tax. Phone 562-695-0380. e-mail ArmNumSoc@aol.com January 2008

ANNOUNCEMENT

The following titles of Armenian Numismatic Society are running low, each less than 50 copies left in stock. During 2008 we expect some of them to be OUT OF PRINT.

- SP08. Nercessian, Y. T. *Armenian Coins and Their Values*, 1995, 256 pp., 48 pls.
- SP12. Nercessian, Y. T. *Armenian Coin Auctions*, 2006, vi, 118 pp.
- SP13. Nercessian, Y. T. *Metrology of Cilician Armenian Coinage*, 2007, xiv, 161 pp.
- B3. Bedoukian, P. Z. *Armenian Coins and Medals*, 1971, [24 pp.]
- B4. Bedoukian, P. Z., *Armenian Books*, 1975, [24 pp.]
- B8. Bedoukian, P. Z., *Eighteenth Century Armenian Medals Struck in Holland*, 24 pp.

Limited copies of SP8 will be for sale from author's coll. -- \$50.00

Armenian Numismatic Society Publications for Sale

- SP1. Bedoukian, Paul Z. *Selected Numismatic Studies [I]*. 1981, xxxvi, 570 pp., 72 pls., cl., US shipping \$6.....\$35
- SP2. Nercessian, Y. T. *Attribution and Dating of Armenian Bilingual Trans.* 1983, 36 pp., 12 pls., cc US ship. \$4\$6.75
- SP3. Nercessian, Y. T. *Armenian Numismatic Bibliography and Literature*. 1984, 729 pp., cl., US shipping \$6.....\$50
- SP4. Bedoukian, Paul Z. *Coinage of the Armenian Kingdoms of Sophene and Commagene*. 1985, 37 pp., 2 pls. \$6
- SP5. Bedoukian, Paul Z. *Armenian Coin Hoards*. 1987, 64 pp., 6 pls., card covers. US shipping \$4.....\$8
- SP6. Nercessian, Y. T. *Bank Notes of Armenia*. 1988, 224 pp., 192 pls., clothbound. US shipping \$6.....\$30
- SP7. Bedoukian, Paul Z. *A Hoard of Copper Coins of Tigranes the Great and a Hoard of Artaxiad Coins*. 1991, 30 pp., 2 pls., card covers. US shipping \$4.....\$5.5
- SP8. Nercessian, Y. T. *Armenian Coins and Their Values*. 1995, 256 pp., 48 pls., cloth/b., US ship. \$6.....\$40
- SP9. Nercessian, Y. T. *Armenian Numismatic Studies*. 2000, viii, 678 pp., 96 pls., cloth/b., US ship. \$8.....\$75
- SP10. Bedoukian, Paul Z. *Selected Numismatic Studies II*. 2003, viii, 376 pp., 61 pls., cl. US shipping \$6.....\$57
- SP11. Nercessian, Y. T. *Silver Coinage of the Artaxiad Dynasty of Armenia*. 2006, x, 212 pp., 96 pls., cl. US ship. \$6.....\$60
- SP12. Nercessian, Y. T. *Armenian Coin Auctions*, 2006, vi, 118 pp., 8½x11" format, card cov. US shipping \$6.....\$16*
- SP13. Nercessian, Y. T. *Metrology of Cilician Armenian Coinage*, 2007, xiv, 161 pp., 8½x11", cc, US ship. \$6\$35*

* Discounted price

Series II

Volume 4 (34), No. 2

June 2008

ՀԱՅ
ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՀԱՆԴԵՍ

ARMENIAN
NUMISMATIC
JOURNAL

TABLE OF CONTENTS

Vol. 4 (2008) No. 2

Announcement	27
Letters	27
SARYAN, L. A. International Conference on the Culture of Cilician Armenia	28
Bibliography of R. Y. Vardanyan	29
NERCESSIAN, Y. T. Counterfeit Gold Double Tahekans of Levon I	26
SARYAN, L. A. Counterfeit Coins of Tigranes the Great from Baalbek	37
Armenian Numismatic Literature	39
ISHKANIAN, H. <i>Երկնասուլայ վաճառքի ղին</i> [Hot Cake]	41
SARYAN, L. A. Catalog of Armenian Fantasies	42
SARYAN, L. A. Armenian Paper Currency Chronicled	43
VRTANESYAN, L. A Parcel of Armenian Coins from Aintab	45

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

Series II

Vol. 4 (34), No. 2

June 2008

ANNOUNCEMENT

The following titles are running low, each less than 50 copies left in stock. During 2008 we expect some of them to be **OUT OF PRINT**.

SP08. Nercessian, Y. T. *Armenian Coins and Their Values*, 1995, 256 pp., 48 pls.

SP12. Nercessian, Y. T. *Armenian Coin Auctions*, 2006, vi, 118 pp.

SP13. Nercessian, Y. T. *Metrology of Cilician Armenian Coinage*, 2007, xiv, 161 pp.

B3. Bedoukian, P. Z. *Armenian Coins and Medals*, 1971, [24 pp.]

B4. Bedoukian, P. Z., *Armenian Books*, 1975, [24 pp.]

B8. Bedoukian, P. Z., *Eighteenth Century Armenian Medals Struck in Holland*, 24 pp.

Then on limited copies of author's SP8 will be for sale by the author-- net price each \$50.00.

LETTERS AND E-MAILS TO THE EDITOR

Յանուն Թեմիս Ժողովականության ու անձնապէս, այսու շնորհակալութիւն կը յայտենք Ձեզի, Հայ Դրամագիտական Ընկերակցութեան անունով Ազգային Առաջնորդարանի Ձեր նուիրած 18 գիրքերուն համար:

Հայկական դրամներու եւ յարակից նիւթերու ուսումնասիրութեան նուիրուած մասնագիտական այս հատորները իրենց յատուկ տեղը պիտի ունենան Առաջնորդարանի մատենաներուն շարքին ու մնայուն յուշարար մը պիտի դառնան Ազգ. Առաջնորդարանի ու Ձեր Ընկերակցութեան միջեւ սերտ կապերուն:

Թող Բարձրեալ ու Աստուած օրհնէ Հայ Մշակույթին Ձեր ծառայութիւնները եւ միութեանդ վաստակը, ընծայելով Ձեր աշխատանքի դաշտերը ըզարձակելու առիթներ:

Սիրոյ ջերմ ողջունիս,

Աղօթարար՝

Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան, Առաջնորդ

Ա. Մ. Նահանգներու Արեւմտեան Թեմի

Boy! I'm really impressed with the quality of the printing and binding, dedicated people who care what they're doing.

Paul Baenen

The book [ACV] was received safely today, many thanks. ... I will now try to list my coins by referring to your book as ACV (*Armenian Coins and Their Values*) and to CCA (Coinage of Cilician Armenia).

Gylfi Snorrason

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL is the quarterly publication of Armenian Numismatic Society, an educational, non-profit organization. Editor, Y. T. Nercessian, 8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, CA 90660-1920, USA (webpage: www.ArmNumSoc.org/; e-mail: ArmNumSoc@aol.com). Associate Editors, W. Gewenian and T. Nercessian, Corresponding Editors, L. A. Saryan. Non-member subscriptions \$60/70 per year. ISSN 0884-0180—LCCN 85-649443

INTERNATIONAL CONFERENCE ON THE CULTURE OF CILICIAN ARMENIA

(January 14-17, 2008, Antelias, Lebanon)

The International Conference on the Culture of Cilician Armenia took place at the Catholicosate of Cilicia in Antelias, Lebanon, at the invitation and sponsorship of His Holiness Aram I, Catholicos of the Great House of Cilicia, from January 14-17, 2008. This conference was devoted to all aspects of the culture of Cilicia during the period of Armenian rule (1080-1375 AD), and also included coverage of the cataclysmic events of the late 19th and early 20th centuries.

Among the topics covered were art and miniature painting, linguistics, history, theology, diplomacy, horsemanship, carpets, medicine, commerce, numismatics, manuscripts, liturgical artifacts, and ethnography. Altogether, about 50 prominent Armenian and non-Armenian scholars made presentations, including a contingent of about 25 scholars representing the Matenadaran, Yerevan State University, and the Academy of Sciences in Armenia. Papers were presented in Armenian, English, or French, with ample time allotted for questions and discussion.

The speakers included several whose names may be familiar to our readers: Dickran Kouymjian (Fresno/Paris), Armen-Claude Mutafian (Paris), Levon Chookaszian (Yerevan), Azat Bozoyan (Yerevan), Stella Vardanyan (Yerevan), Vahan Ter-Ghevontian (Yerevan/Beirut), Sylvie Agemian (Beirut), Fr. Levon Zekian (Venice), and Seta Dadoyan (New York), to name just a few. The participation of non-Armenian experts, including John Carswell (England), Peter Cowe (USA), Jasmine Dum Tragut (Austria), Jean-Claude Voisin and Charles Renoux (France), Valentino Pace and Michele Bacci (Italy), Anna Ballian (Greece), and Nicholas Coureas (Cyprus), was also noteworthy.

I was the only speaker to address Armenian numismatics, offering a paper entitled "The Unique Silver Double Tram of King Gosdantin I (1298-1299) of Cilician Armenia," which I gave in summary form in Armenian, followed by a longer exposition in English. Modestly, I can say that my paper was extremely well received and generated much interest from the audience. Another numismatic paper, entitled "Numismatology of Cilician Armenian Money," was scheduled to be presented by Neshan Margossian, but the speaker was unable to attend. I look forward to reading his paper when the proceedings are published.

In addition to the technical sessions, of course, we had the opportunity to study the wonderful artifacts preserved in the "Cilicia Museum" located on the premises of the Catholicosate. Among the treasures of the Holy See are the silver urn for holy chrism (miuron) dating from the early 19th century, and the relic of the right arm of St. Gregory the Illuminator. The exhibits, which also include rare manuscripts, early printed books, religious vestments, rugs, liturgical vessels, and coins, are well-lit and tastefully displayed. I want to add that the facilities at Antelias—the Cathedral of St. Gregory the Illuminator, the Martyrs' Chapel, the library, the Veharan where the meetings were held, the seminary buildings—everything, reflect the care and planning that has been devoted to developing this center over the past 75 years.

The planning and organization of the conference were flawlessly arranged by His Grace Bishop Nareg Alamezian and his army of seminary students, who attended to a myriad of details, such as PowerPoint projection facilities, simultaneous translations, flight ticket confirmations, and sightseeing excursions. The hospitality afforded to us in Beirut was without peer, beginning from our arrival at the airport until the very last morning of departure. Everyone involved went out of their way to make the conferees comfortable and attend to their needs. I would be remiss if I did not add my personal word of thanks to the staff of the Holy See and the Prelacy of Lebanon for their myriad kindnesses.

The conference as a whole was very successful, as it had the effect of creating an intellectual bridge between scholars in Armenia and the diaspora. I personally feel a great debt of gratitude and joy that I was able to bring the voice of Armenian numismatics to the context of Armenian life in Cilicia through my participation in this conference.

Levon A. Saryan, Ph.D.

BIBLIOGRAPHY OF R. Y. VARDANYAN

1983

01. Parfiānskaia investitura [Parthian Investiture] - Парфянская инвести́тура, автор Рубен Варданян, *Drevnie kultury Yevrazii i antichnaia tsivilizatsiia*. Tezisy dokladov [*Ancient Cultures of Euroasia and Antique Civilization. Abstracts of Papers*], Leningrad: State Hermitage, 1983, pp. 20-23. In Russian.

1984

02. Elimaidskie monety iz Khuzistana [Elymaean Coins from Khuzistan] - Элимаидские монеты из Хузистана, автор Рубен Варданян, *Narody Azii i Afriki*, № 1 (1984), pp. 93-100. In Russian.

1986

03. Elimaidskie monety: k khronologicheskoi sistematzatsii bronzovykh emissii 2-go v.n.e. [Elymaean Coins: A Chronological Systematization of Bronze Emissions in the Second Century A.D.] - Элимаидские монеты: к хронологической систематизации бронзовых эмиссий 2-го в. н. э., автор Рубен Варданян, *Vestnik Drevnei Istorii*, № 1 (1986), pp. 99-117, illus. In Russian with English summary.

1987

04. K voprosu o datirovke dvukh grupp armjanskikh monet ellinisticheskoi epokhi [On the Dating of Two Groups of Armenian Coins of Hellenistic Epoch] - К вопросу о датировке двух групп армянских монет эллинистической эпохи, Рубен Варданян, *Patma-Banasirakan Handes*, № 2 (1987), pp. 195-207, illus. In Russian with Armenian summary.

1988

05. K datirovke naskalnykh rel'efov Tang-i Sarvaka [On the Dating of Rock-Reliefs of Tang-i Sarvak] - К датировке наскальных рельефов Танг-и Сарвака, автор Рубен Варданян, *Tretii vsesoiuznyi simpozium po problemam ellinisticheskoi kultury na Vostoke*. Tezisy dokladov. Institut Arkheologii AN SSSR, Institut Arkheologii i Etnografii AN Arm.SSR [*Third allunion symposium concerning the problems of hellenistic culture in the East*. Abstracts of papers. Institute of Archaeology of AS USSR, Institute of Archaeology and Ethnography of AS Arm.SSR], Yerevan, 1988, pp. 14-15. In Russian.

1992

06. "Arshakidskii povorot" ["Arsacid Turn"] - "Аршакидский поворот", автор Рубен Варданян, *Vestnik Drevnei Istorii*, № 4 (1992), pp. 106-115. In Russian with English summary.

BIBLIOGRAPHY

1997

07. À propos de la datation de Tang-i Sarvak II, par Rouben Vardanian. *Iranica Antiqua*, Vol. XXXII (1997), pp. 151-161, illus.
08. Ditoghut'yunner Tigran Metsi bronze t'ogharkumneri ch'ap'agitut'yan ev zhamanakagrut'yan veraberyal [Some Remarks on the Metrology and Chronology of the Bronze Issues of Tigranes the Great] - *Դիտողություններ Տիգրան Մեծի բրոնզե թողարկումների չափագիտության եւ ժամանակագրության վերաբերյալ, գրեց՝ Ռ. Վարդանյան. Hayots' patmut'yan ev mshakiut'i harts'er*. Gitakan nstashrjan. Nvirvum ē Alek Manukyani hishatakin. Zekuts'umneri himnadruyt'ner [Problems of Armenian History and Culture. Scientific Session in Memory of Alek Manoukian. Abstracts of papers], Yerevan: State History Museum of Armenia, 1997, pp. 8-10. In Armenian.

1998

09. M.t.t. III dari aṭajin kesi kayserakan bronze dramneri gandz Mtsbinitis' [A Hoard of Greek-Imperial Bronz Coins from Nisibin] - *Մ.թ. III դարի առաջին կեսի կայսերական բրոնզե դրամների գանձ Մծբինից, գրեց՝ Ռ. Վարդանյան. Dramashrjanarut'yunē Hayastanum*. Hanrapetakan gitakan nstashrjan, 21 noyemberi. Zekuts'umneri tezisner. HH GAA Hnagitutyan ev azgagrut'yan institut, HH Kentronakan bank [Money Circulation in Armenia. Republican Scientific Session. Theses on Addresses], Yerevan: Institute of Archaeology and Ethnography and Central Bank of Armenia, 1998, pp. 31-34. In Armenian with Russian and English summaries.
10. Hayastani patmut'yan petakan t'angarani part'evakan dramneri zhoghovatsun [The Collection of Parthian Coins in State History Museum of Armenia] - *Հայաստանի պատմության պետական թանգարանի պարթևական դրամների ժողովածուն, գրեց՝ Ռ. Վարդանյան. Dramashrjanarut'yunē Hayastanum*. Hanrapetakan gitakan nstashrjan, 21 noyemberi. Zekuts'umneri tezisner. HH GAA Hnagitutyan ev azgagrut'yan institut, HH Kentronakan bank [Money Circulation in Armenia. Republican Scientific Session. Theses on Addresses], Yerevan: Institute of Archaeology and Ethnography and Central Bank of Armenia, 1998, pp. 28-31. In Armenian with Russian and English summaries.

1999

11. Horinvats artsat'e dram "astvatsayin Artak'serk'sesi" anvamb [A Counterfeit Silver Coin of 'Divine Artaxerxes'] - *Հորինված արծաթե դրամ. «աստվածային Արտաքսերքսեսի» անվամբ, գրեց՝ Ռ. Վարդանյան, Patma-Banasirakan Handes, № 1 (1999), pp. 321-326*. In Armenian with Russian summary.
12. Le titre de «roi des rois» dans les relations entre les Parthes, l'Arménie et Rome, par Ruben Vardanyan. In: *Roma-Armenia*, sous la direction de Claude Moutafian. Ouvrage, publié à l'occasion de l'exposition "Roma-Armenia", Grande Salle Sixtine, Bibliothèque Apostolique du Vatican, 25 mars-16 juillet 1999, pp. 43-47, illus.

13. Velikiĭ tsar tsareĭ Farnak [The Great King of Kings Pharnakes] - Великий царь царей Фарнак, автор Р. Варданян, *Воспорский город Нимфей*: новые исследования и материалы и вопросы изучения античных городов Северного Причерноморья. Международная научная конференция, посвященная 60-летию Нимфейской археологической экспедиции и 70-летию со дня рождения Н.Л. Грач. Тезисы докладов [Bosporian City of Nymphaion: New Materials and Recent Studies in Problems of Ancient History of Greek Cities in the North Pontic Area. International Scientific Conference Dedicated to the 60th Anniversary of the Nymphaion Archaeological Expedition and the 70th Anniversary of Nonna L. Gratch. Summarized Reports], St. Petersburg: The Hermitage Publishing House, 1999, pp. 14-17.

14. La monetazione di bronzo elimea del II sec. d.C.: Problemi di classificazione e datazione, opera di Ruben Vardanian, *Parthica*. Incontri di culture nel mondo antico, 1 (1999), pp. 117-134, 6 Fig.

2000

15. Trésor de monnaies de bronze grecques d'époque impériale (Élagabale-Philippe) provenant de Nisibe, par Ruben Vardanian, *Cahiers numismatiques*, № 143 (Mars 2000), pp. 41-50.
16. Zur Deutung des Königeportraits auf parthischen Münzen, bei Ruben Vardanian. *Archäologische Mitteilungen aus Iran und Turan*, Band 32 (2000), S. 254-259, 3 Abb.
17. Artashes II-i taret'uakir pghndze dramē: Artashatun pompeosyan tomari kiratman yevs mi vkayut'yun [A Dated Copper Coin of Artashes II – Just one More Evidence About the Use of the Pompeian Era in Artashat] - Արտաշէս II-ի տարեթուակիր պղնձէ դրամը՝ Արտաշատում պոմպէյսեան տոմարի կիրառման եւս մի վկայութիւն, գրեց՝ Ռուբեն Վարդանյան. *Handes Amsorya*, No. 1-12 (2000), pp. 119-134. In Armenian with English summary.

2001

18. Artavazd II-i dimapatkeri patkeragrakan mi tarri masin [On one of the Iconographic Elements of the Portrait of Artavazdes II] - Արտավազդ II-ի դիմապատկերի պատկերագրական մի տարրի մասին, գրեց՝ Ռուբեն Վարդանյան. Hin Hayastani patmut'yan ev mshakuyt'i harts'er. Gevorg Tirats'yanĭ hishatakin nvirvac gitajoghovi zekuts'umner [Problems of Ancient Armenian History and Culture. Papers of Scientific Session in Memory of Gevorg Tirats'yan], Yerevan: Institute of Archaeology and Ethnography, 2001, pp. 66-72, illus. In Armenian.
19. A Dated Copper Coin of Artaxias II — Evidence on the Use of the Pompeian Era in Artaxata, by Ruben Vardanian. *Armenian Numismatic Journal*, Vol. XXVII (2001), No. 4, pp. 89-94, Pl. 3: 1-2.
20. Tendenze culturali e ideologiche nell'impero partico riflesse dalla monetazione, opera di Ruben Vardanian. *Parthica*. Incontri di culture nel mondo antico, 3 (2001), pp. 25-132, 34 Fig.

BIBLIOGRAPHY

2002

21. Au nom du Père - Tigrane II le Grand, par Ruben Vardanyan. *Notre Histoire*. № 202 (Septembre 2002), pp. 23-25, illus.
22. Agaraki 2001 t'. hnagitakan peghumnerits' haytnabervats Ogostos kayser denarē (nakhnakan haghordum) [Denarius of Augustus Found from the Archaeological Excavations of Agarak in 2001 (preliminary report)] - Ագարակի 2001 թ. հնագիտական պեղումներից հայտնաբերված Օգոստոս կայսեր դենարը (նախնական հաղորդում), գրեց՝ Ռուբեն Վարդանյան. *Hin Hayastani mshakuyt'ē. XII*. Hanrapetakan gitakan nstashrjan. Nvirvum e akademikos Babken Afak'elyani tsnndyan 90-amyakin. Zekuts'umneri himnadruyt'ner [The Culture of Ancient Armenia. XII. Republican Scientific Session Dedicated to the 90th Anniversary of Academician Babken Arakelyan. Abstracts of papers], Yerevan: Institute of Archaeology and Ethnography, 2002, pp. 65-70, illus. In Armenian.

2003

- 23.. "Lauriti kisandrin" [A critical book review of A. Mousheghian and G. Depeyrot, *Hellenistic and Roman Armenian Coinage (1st c. BC – 1st c. AD)*, under the title of "The Bust of Laurit"] - Գրախոսական՝ "Լաուրիտի կիսանդրին", գրեց՝ Ռուբեն Վարդանյան. *Armenian Numismatic Journal*, Vol. XXIX (2003), Nos. 3-4, pp. 67-76, 99-111. In Armenian.
24. Une émission de bronze arménienne du II siècle après J.-C., par Ruben Vardanyan. *Resúmenes de las Comunicaciones*. XIII Congreso Internacional de Numismática, Madrid, 15-19 Septiembre, 2003, Madrid, 2003, pp. 145-146.
25. Nouveaux regards sur la Numismatique de l'Arménie ancienne, par Ruben Vardanyan. *Electrum*, Vol. 7 (2003), pp. 111-130, 5 Tab.
26. M.t'. 1-4 t.t'. ėntats'k'um Hayastanum t'ogharkuats pghndze k'aghak'ayin dramneri masin [On Civic Copper Coins Issued in Armenia During A.D. 1-4] - Մ.թ. 1-4 թթ. ընթացքում Հայաստանում թողարկուած պղնձէ քաղաքային դրամների մասին, գրեց՝ Ռուբեն Վարդանյան. *Handes Ansoorya*, Vol. CXVII (2003), № 1-12, pp. 143-164, 1 pl. and 1 map inclusive. In Armenian.

2004

27. Halley's comet of 87 BC on the coins of Armenian king Tigranes?, by Vahe Gurzadyan & Ruben Vardanyan, *Astronomy & Geophysics*, Vol 45 (August 2004), p. 4.6, illus.
28. Artavazd II-i dramnerē [Coinage of Artavazdes II] - Արտավազ II-ի դրամները, գրեց՝ Ռուբեն Վարդանյան. Yerevan: National Academy of Sciences of Armenia, Institute of Archaeology and Ethnography, and History Museum of Armenia, Moughni Publishing House, 2004, 138 pp., 16 pls. In Armenian.
29. Lukios Verosi ծրոկ՝ Hayastanum t'ogharkvats pghndze dramner [Copper Coins Issued in Armenia During the Period of Lucius Verus] - Լուկիոս Վերոսի օրոք Հայաստանում

R. Y. VARDANYAN

թողարկված պղնձե դրամներ, գրեց՝ Ռուբեն Վարդանյան. *Patma-Banasirakan Handes*, № 2 (2004), pp. 234-253, 6 Fig.

2005

30. Artashisean pghndze dramneri norahayt khmber [Newly Discovered Groups of Artaxiad Copper Coins] - Արտաշիսեան պղնձէ դրամների նորայայտ խմբեր, գրեցին՝ Ռուբեն Վարդանյան և Կարեն Վարդանյան. *Handes Amsorya*, Vol. CXVIII (2005), Nos. 1-12, pp. 75-120, 2 pls. and 2 tab. In Armenian.
31. Une émission de bronze arménienne du Ier siècle après J.-C., par Ruben Vardanyan. *XIII Congresso Internacional de Numismática, Madrid-2003, Actas-Proceedings-Actes*. In memoriam Carmen Alfaro Asins, Madrid, 2005, pp. 959-964, illus.

2006

32. Some remarks on the arrangement of the Parthian “Dark Age” coin series, by Ruben Vardanyan. *Parthica*. Incontri di culture nel mondo antico, 8 (2006), Pisa-Roma, 2007, pp. 105-129, 7 fig., 2 tab., 2 app.

2007

33. Գրախոսություն՝ Ե.Թ. Ներսեսյան, *Արտաշէսյան հարստութեան դրամահատութիւնը. Արծաթեայ դրամներ, Հայ Դրամագիտական Ընկերակցութիւն, Յատուկ Հրատարակութիւն, թիւ 11, Լոս Անճելըս, 2006* [Review of Y.T. Nercessian, *Silver Coinage of the Artaxiad Dynasty of Armenia*, Armenian Numismatic Society, Special Publication No. 11, Los Angeles, 2006], գրեց՝ Ռուբեն Վարդանյան. *Armenian Numismatic Journal*, Vol. 3 (2007), No. 2, pp. 23-25. In Armenian.
34. La numismatique arménienne des origines au Ier s. ap. J.-C., par Ruben Vardanyan. *Les Dossiers d'archéologie*, № 321 (mai-juin 2007), pp.84-87, illus.
35. Regarding Civic Bronzes Struck in Armenia in AD 1-4, by Ruben Vardanyan. *Armenian Numismatic Journal*, Vol. 3 (2007), No. 4, pp. 69-76, 1 pl. and 1 map.
36. Les pièces de monnaie et leurs légendes, par Ruben Vardanyan. In *Arménie: La magie de l'écrit*. Ouvrage, publié à l'occasion de l'exposition “Arménie, la magie de l'écrit”. Marseille, Centre de la Vieille Chrité. 27 avril – 22 juillet 2007. Marseille, 2007, pp. 204-209, illus

Compiled by
Ruben Vardanyan

COUNTERFEIT GOLD DOUBLE TAHEKANS OF LEVON I

Y. T. NERCESSIAN

(Plate 3)

King Levon I (1198-1219) struck more gold coins than any other Armenian king. The authentic pieces include one-lion and two-lion gold tahekans. Also, the two-lion gold coins have half tahekan denominations.¹

Eleven authentic examples of Levon's gold coins are known and the dies of ten of them are catalogued.² The photograph of one half tahekan (3.40 grams) remains unpublished. Most of them are preserved in museums, a few in private collections.

The new gold coins presented in this note have the design of a double tram (A-1 studied from an electronic image image which was transmitted from Iran). They have the king title abbreviated in three letters TKR (ԹԳՐ) instead of takavor.³

A. Counterfeit AV Double Tahekan, Unidentified Rev. Field Mark

- Obv.: The King is seated on a throne ornamented with lions, wearing a crown and royal mantle on his shoulders. He holds a globus cruciger in his r. hand and fleur-de-lys in his l. His feet rest on a footstool. Clockwise legend,
+ ԼԵՒՈՆ ԹԳՐ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ (Levon king of all the Armenians).
- Rev.: Lion crowned, turned l., holding a cross with two bars. An unidentified field mark to l. of lion. Clockwise legend,
+ ԿԱՐՈՂՈՒԹԵՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ (by the will of God).⁴
- No. 1 Data: AV, Metrological data not available Photo courtesy of a coin dealer

B. Counterfeit AV Double Tahekans, Cinquefoil Rev. Field Mark

- Obv.: As A-1.
- Rev.: As A-1, but cinquefoil to l. of lion.⁵
- No. 2 Data: AV, 6.06g-27ø-12h L.S. forgeries coll.
- No. 3 Data: AV, 3.44g-27ø-12h L.S. forgeries coll.⁶

Observations

1. All three gold pieces have the images and legends of a double tram with abbreviated king title of ԹԳՐ (TKR) in Armenian script.

¹ Y. T. Nercessian, *Metrology of Cilician Armenian Coinage* (Los Angeles, 2007), pp. 4-5.

² Y. T. Nercessian, "Inventory of Cilician Armenian Gold Coins," *Armenian Numismatic Studies*, (Los Angeles, 2000), pp. 207-223, reprinted from *Armenian Numismatic Journal*, Series I, Vol. XXIII (June 1997), No. 2, pp. 25-36.

³ Paul Z. Bedoukian, *Coinage of Cilician Armenia* (New York, 1962; Vienna, 1963; revised edition, Danbury, Connecticut, 1979), pp. 132-133, No. 23 would be the closest; Y. T. Nercessian, *Armenian Coins and Their Values* (Los Angeles, 1995), p. 113, No. 269 would be the closest.

⁴ Two counterfeit silver double trams, with unidentified reverse field mark, are illustrated in the plate for comparison (Nos. 4 and 5).

⁵ An authentic silver double tram (5.56g-27ø4h), with cinquefoil reverse field mark, is illustrated in the plate for comparison (No. 6).

⁶ I would like to thank Levon Saryan for loaning me both of these examples for this study. Saryan writes that he also owns a version of this forgery made in silver.

2. The A-1 example has an unidentified new field mark to l. of lion. The lion's paw, holding the cross, has a smooth curved bend.
3. B-2 and B-3 examples are sand cast and have cinquefoil to l. of lion. Both of them are the type of CCA 23, ACV 269.
4. All three gold pieces seem to have a "worn out" appearance.
5. The manufacturer of B-2 and B-3 pieces has made no effort to hide that they are counterfeit and sand cast. It is written all over the coins. For example, on the top of a flattened area, to reduce the flan thickness, traces of file marking can be seen.

Analysis

1. All gold pieces of King Levon published up to now have the images of one lion and two-lion coins. Their metrological data is given in Table 1.⁷ This is the first time gold pieces are noticed with a diameter as large as a double tram (A-1 metrological data unknown, B-2 and B-3 27 mm, see Table 1).

Table 1. *Metrological data of Levon I gold tahekans (average)*

<i>Coin</i>	<i>Coins in avg.</i>	<i>Weight</i>	<i>Diameter</i>	<i>Die Axis Orientation</i>
AV Tahekan 1-lion	3	5.18g.	24 mm	
AV 2 Tahekan 1-lion (A-1)	?		?	
AV 2 Tahekan 1-lion (B-2)	1	6.06g	27mm	12h
AV 2 Tahekan 1-lion (B-3)	1	3.44g	27mm	12h
AV Tahekan 2-lion	5	6.71g.	24 mm	
AV 1/2 Tahekan 2-lion	3	2.69g.	20 mm	

2. Why should a gold piece have "worn out" appearance? Poor strike for an Armenian gold piece? It is unlikely! All known genuine gold tahekans of Levon I and Cilician Armenia have extremely fine or better grade of preservation. All of them have been kept out of circulation like a relic. Furthermore, they are struck as a commemorative coin rather than a currency struck for daily circulation, and have no sign of "worn out" appearance. Genuine high grade double trams do not come for a cheap price; they are scarce coins, and extremely fine or choice quality genuine double trams command a premium price in the coin market. Could it be that the forger had only a double tram of mediocre grade to use as a model?
3. The new field mark appearing to left of lion on A-1 reverse is unidentifiable. If observed with 5X enlargement, it resembles a crescent attached to the top of a cross. A monogram like this has never been seen on King Levon's authentic double trams or other gold and silver coins. In fact, this blundered field mark is reminiscent of one which appeared on two known counterfeit silver double trams, one sold by Rauch at Auction 75-D 1064 and

⁷ Nercessian, *Metrology of Cilician Armenian Coinage*, pp. 4-5.

another example e-mailed by an Armenian Numismatic Society member L.V.⁸ The lion's paw holding the cross, on all double trams is bent sharply, at 90 degree angle and is not a smooth curve as is on A-1. Would a coin of similar design, struck during same years when one lion series was struck (1196 or 1197), look different?

4. Both B-2 and B-3 gold pieces are sand cast and from the appearance it is obvious that the manufacturer had no intention to conceal that it is an imitation. To the best of our knowledge this type gold coin has never been offered for sale as a genuine piece.⁹

Conclusion

The overall appearance of coin A-1 does not inspire the confidence that it was struck as a genuine gold tahekan by King Levon I when all one-lion series coins were struck in the late twelfth century. Perhaps this gold double tahekan was manufactured in the same workshop that the Rauch counterfeit silver double trams were struck! According to our analysis and judgment this gold piece cannot be genuine, but a counterfeit.

A comparison of three gold pieces and the silver counterfeit double trams with an authentic silver double tram would persuade even an amateur collector that the three gold double tahekans cannot be genuine pieces.

ԼԵՒՈՆ Ա-Ի ՇԻՆԾՈՒ ՈՍԿԵԱՅ ԵՐԿԴԱՀԵԿԱՆՆԵՐ

[Ամփոփում]

Ռուբրիկեան հարստութեան թագաւորներու շարքին, Լեւոն Ա հատանց աւելի ոսկեայ դահեկաններ քան ունէ՛ր ալլ հայ թագաւոր մը: Լեւոն Ա թագաւորէն տասնմէկ կտոր ոսկեայ դահեկաններ ու կէս դահեկաններ մեզի ծանօթ են: Ասոնց մեծամասնութիւնը կը գտնուին թանգարաններու մէջ, մի քանին՝ սեփական հաւաքածոներու մէջ:

Վերջերս մեզի փոխանցուեցաւ ելեկտրոնիկային միջոցով ստացուած ոսկեայ երկդահեկանի մը նկարը, զարնուած՝ բայց ունի Լեւոն Ա թագաւորի երկղրամին պատկերատիպերը: Թագաւոր տիտղոսը կրճատուած է ԹԳԻ տառերով փոխան թագաւորի: Նաև մեզի տրամադրուեցաւ երկու ալլ կեղծ ոսկեայ երկդահեկաններ այս ուսումնասիրութեան համար:

A-1 ոսկի կտորի ետին առիւծի ձախին քանդակուած է անճանաչելի դաշտի նշան մը, նման Rauchի վաճառած կեղծ երկղրամի վրայիին: Ուաչը բռնող առիւծի թաթին ծովը յղկուած ու կոր է, մինչդեռ հարազատ երկղրամներուն վրայ թաթին ծովը սուր ինիսուն աստիճան է: Ոսկեայ երկդահեկանը ունի «մաշած» ու «գործածուած» տեսք և պահպանուածութիւն: Մեզի ծանօթ բոլոր ոսկեայ մէկ և կէս դահեկաններէն որեւէ մին նման մաշուածութիւն չունի:

Իսկ B-2 և B-3 ոսկեայ երկդահեկաններուն վրայ կարծես կերտուած է թափփու և կեղծ ըլլալին: A-1 ոսկեայ երկդահեկանը շատ հաւանարար հատանուած է նոյն աշխատանքին մէջ ուր կոխուած են Rauchի կեղծ արծաթեայ երկղրամները:

Ե. Թ. Ներսէսեան

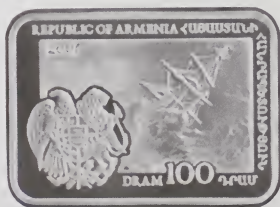
⁸ Y. T. Nercessian, "Metrological Analysis of Levon I Double Trams," *Armenian Numismatic Journal*, Series II, Vol. 2 (32), (2006), No. 3, pp. 45-65, pls. 4-7, No. cf 2, auctioned in Rauch, *Münzenauktion* 75-D, Teil II (May 6-7, 2005); also cf 09.

⁹ Classical Numismatic Group, *Auction 61* (September 25, 2002, *Panossian Coll.*), page 196, No. 2381. Sold as "Lot of six Armenian false coins." The present owner agrees that they have never been sold as genuine pieces.

6. Authentic AR double tram with cinquefoil reverse field mark (2X)

Y. T. Nercessian, Counterfeit Gold Double Tahekans of King Levon I

Յակոբ Իշխանյան, Երկնասլաց վաճառքի գին
Hagop Ishkanian, Hot Cake

COUNTERFEIT COINS OF TIGRANES THE GREAT FROM BAALBEK

In January I traveled from the USA to Lebanon, where I presented a paper on medieval Armenian numismatics at the International Conference on the Culture of Cilician Armenia. The conference, sponsored by the Catholicosate of the Great House of Cilicia in Antelias, was a marvelous success. Scholars from many countries around the world gathered to discuss the history and artistic legacy of the kingdom of Cilician Armenia. On the day after the conference, I was among fifteen participants who were invited to take an excursion to Baalbek.

Baalbek is an impressive Greco-Roman archaeological site in Lebanon's Bekaa Valley. The ruins which remain only hint at what this place must have been like. This is a spectacular ancient monument, with two large impressive temples (one of which remains fairly intact), massive limestone walls, columns of Egyptian granite, sculpture and inscriptions. Baalbek is of such size and scope that, in its day, it rivaled the grandeur of Athens and Rome. Certainly, it's a site that no visitor to Lebanon should miss.

Souvenir sales are a part of the landscape everywhere in the classical world, and Baalbek is no exception. Here, however, the local peddlers are the most aggressive I have ever encountered. At Athens and Rome, even at Pompeii, the sellers were tame by comparison. The most popular souvenirs sold at such places, of course, are small, portable "ancient" coins.

As I was stepping off the tour bus, I was besieged by three or four young men, all pushing fake coins into my hands. Speaking Tarzan English and even a few words of Armenian, they worked as a tag-team. One of them picked me as his pigeon, badgering me all the way to the entrance of the ruins. If I didn't like his wares his confederate would hand him different ones to show me. When I told him the coins were fakes, he would slap his chest and exclaim: "Walah, they real, believe me, BELIEVE me." Regardless, at least 90% of the coins I was shown, as well as some little brass figurines, were counterfeits.

The fact that these guys were peddling obvious fakes, of course, did not prevent me from looking. I even bought a few as souvenirs, but not until I had bargained the asking price down from \$50 each to close to \$5. One of these fakes was an attractive Athenian owl tetradrachm, well-centered and without test cuts, which (if real) would be worth a few thousand dollars. Another was a decent forged tetradrachm of Phillip III, successor of Alexander the Great. Both were manufactured to nearly the correct weight in a white metal alloy in an attempt to mimic genuine silver coins.

The same merchants also offered several fake coins made of a dark base metal alloy, possibly an alloy of iron. These were of various types—ancient Greek, Roman, Armenian, and Byzantine—and all were easy to recognize as false. I obtained six different examples,¹ all crudely made, and brought them home. Despite the wide variety of types, their similar appearance and

¹ The types are as follows: a tetradrachm of Smyrna, a tetradrachm of Phillip II of Macedon, a tetradrachm of Tigranes of Armenia, a follis of Justinian, a imitation sestertius of (probably) Marcus Aurelius, and finally a type that I have been unable to identify.

fabric clearly indicate that all six emanate from a single workshop. Each one carries traces of the reddish soil common in this district; probably, they were coated with soil or buried underground in order to age them artificially. Curiously, the edges on each example had been smoothed on a machine to eliminate irregularities. The smooth edges (complete with brush marks) are a giveaway. The only coins that I was shown that might have been genuine were three thin late Roman bronzes, which were neither very valuable nor visually appealing.

Lebanon is home to many Armenians, and it was thus of particular interest to find two different fakes that were reproductions of ancient Armenian coins. One was a particularly attractive (but false) "silver tetradrachm" of Tigranes the Great (95-56 BC), for which the seller was asking \$200. I tried hard to bargain down the price on this one, but the fellow would not budge. This piece bore a close resemblance to a counterfeit tetradrachm of Tigranes that had been published about a year previously in *The Celator* and *Armenian Numismatic Journal*. The first example was sold as genuine on the eBay internet auction site in 2006.² A second example from the same dies was offered for sale (in early 2007) for \$3500 by a dealer from northern California.³

I had a few seconds to check the diagnostics on this new example. There were some telltale marks beneath the chin, the diameter was slightly larger than normal, and the die axis was 7:00 h (totally incorrect for this series). All of these features can be seen on the first example, which is now in my collection. I had played a part in exposing these fakes, but I had no way of knowing where they originated—until now. The discovery of this third example in Lebanon's Bekaa Valley leads me to suspect that this particular fake may originate in Lebanon or Syria.

Fig. 1. Baalbak Tetradrachm of Tigranes the Great

The second Tigranes fake offered to me was one of the six base metal coins mentioned above. It is a crudely-made copy of an authentic silver tetradrachm (obverse: bust of Tigranes facing right, wearing tiara; reverse: seated statue of Tyche facing right, holding a palm branch,

² L. A. Saryan, "Counterfeit Ancient Armenian Coins in Internet Auctions," *The Celator*, Vol. 21, No. 1 (January 2007), pp. 24, 26. This counterfeit was independently published by Y. T. Nercessian, "Tigranes II Counterfeit Tetradrachm with Imperial Countenance Portrait," *Armenian Numismatic Journal*, Vol. 32, No. 4 (December 2006), p. 72.

³ L. A. Saryan, "Further Comments on a Newly-Reported Counterfeit Tigranes Tetradrachm," *Armenian Numismatic Journal*, Vol. 33, No. 2 (June 2007), p. 34.

with Greek legend). At 11.97 grams (diameter 26 mm, 7:00 h), it is too light to be a genuine silver tetradrachm, and too heavy to be a large copper. The metal seems to be iron rather than bronze. The rim of this piece is smooth and shows brush marks indicating that it was turned on a wheel. Deposits of red soil deposits are seen in the recesses. The obverse and reverse faces are pitted, suggesting that it was manufactured by casting. Overall, this piece has a totally unnatural appearance, and it should not fool anyone with experience examining or studying genuine ancient coins.

Looking back on this experience, I should add that I was taken aback by the brazenness of the sellers. Each time that they insisted that their coins were genuine, I reminded myself that they were rather obvious fakes. They also boasted that their prices were reduced, since winter was off-season. And these guys clearly had an agreement with our college-educated Lebanese guide, who endorsed the authenticity of the coins and the figurines. One should regard such encounters as purchasing replica souvenirs, not historic collectibles. Most of them, however, were not even decent replicas.

The take-home lesson is certainly nothing new to people who have traveled in the Middle East. Coins sold at tourist destinations are unlikely to be genuine. The key to counterfeit coin detection is to have high index of suspicion. The collector should know the characteristics of genuine coins, and mentally compare the suspect coins to genuine examples. More often than not, coins coming from the pockets of local peddlers at ancient sites are modern counterfeits designed to fool unsuspecting tourists.

L. A. SARYAN, Ph.D.

ARMENIAN NUMISMATIC LITERATURE

- 1 ARMENPRESS. "Laynak'it' bad" ew "Arajaworasiakan ëndzariwts" artsat'ë hushadramner ["Anan Clypeata Linnaeus" and "Panthera Pardus Tullianus" Silver Commemorative Coins] - «Լայնաքիթ բադ» և «Առաջադրասիական ընձառիւծ» արծաթէ յուշադրամներ. *Asbarez*, Vol. 99 (7 July 2007), No. 12,993, p. 4, illus. In Armenian.

As a part of the international "Wild World of Caucasus" numismatic series, Armenia has issued two new 100 dram silver commemorative coins depicting wildlife, one depicting a panther (*Panthera pardus tullianus*) and the other depicting a duck (*Anas clypeata* Linnaeus). YTN

Իբրև մէկ մասը միջազգային «Կովկասեան վայրի անասուններ» ղրամազիտական համակարգին, Հայաստան թողարկած է երկու կտոր 100 դրամեց արծաթեայ յուշադրամներ, որոնք կը ներկայացնեն վայրի անասուններ. ընծայուածներէն մէկը «Լայնաքիթ բադ» իսկ միւսը՝ «առաջադրասիական ընձառիւծ»:

ԵԹՆ

- 2 ARMENPRESS. T'ogharkuats ë "Khoy" artsat'ë hushadramë [The Silver Commemorative Coin of "Aries" is Issued] - Թողարկուած է «խոյ» արծաթէ յուշադրամը. *Asbarez*, Vol. 100 (5 February 2008), No. 13,133, p. 4, illus. In Armenian.

As a part of the "Zodiac symbols" international numismatic series, Armenia has issued a new 100 dram silver commemorative coin depicting Aries. The obverse depicts the coat of arms of the republic, the twelve horoscope symbols, and the nominal value, date, and Republic of Armenian in English and Armenian. The reverse shows Aries against the stars of heaven and the Aries in English and Russian. YTN

Իրրև մէկ մասը աստղադիտական «Կենդանակերպի նշաններ» միջազգային դրամագիտական համաժողովին, Հայաստան թողարկած է նոր 100 դրամնոց արծաթեայ յուշադրամ մը, որ կը ներկայացնէ «խոյ»ը: Երեսին վրայ պատկերուած է հարապետութեան գիշանշանը, աստղադիտական տասներկու նշանները, և անուանական արժէքը, թուականը, Հայաստանի Հանրապետութիւն անդլերէնով ու հայերէնով: Իսկ ետին կը տեսնուի խոյ կենդանակերպի խորհրդանիշը աստղադիտ երկինքի ֆոնի վրա և խոյ անդլերէնով ու ռուսերէնով:

ԵթՆ

3 LINZMAYER, Owen W. “New Notes: Armenia,” by Owen W. Linzmayer. *IBNS Journal*, Vol. 46 (2007), No. 3, p. 7.

The newly issued (15 June 2007) 20,000 dram bank note of Republic of Armenia is illustrated. The portrait of Martiros Saryan (1880-1972) is at the left; on the back, mountainous scenery. The signatures belong to Tigran Sargsyan, Chairman of the Central Bank; Vardan Khachatryan, Minister of Finance.

YTN

Պատկերուած է Հայաստանի Հանրապետութեան 20,000 դրամնոց նոր (15 Յունիս 2007) թղթադրամը: Մարտիրոս Սարեանի (1880–1972) դիմանկարը կայ ձախ կողմը: Իսկ ետին՝ լեռներու համայնպատկեր մը: Ստորագրութիւնները կը պատկանին Տիգրան Սարգսեանին՝ Բանկի Նախագահ, Վարդան Խաչատրեանին՝ Ֆինանսների Նախարար:

ԵթՆ

4 ROBINSON, F. C. R. Lampron—Castle of Armenian Cilicia, by F. C. R. Robinson and P. C. Hughes. *Anatolian Studies*, Vol. 19 (1969), pp. 183-2007, illus.

The historical importance of Lampron, and the architecture of the castle as it stands at present, are described. One coin was found on the castle; 1 pogh of Leo III (1269-89)—“enough to buy a soldier his food for a day.”

YTN

Նկարագրուած են Լամբրոնի պատմական կարևորութիւնը և ամրոցին ճարտարապետութիւնը՝ ինչպէս որ կը կ'անցնի այսօր: Ամրոցին մէջ մէկ դրամ կտնուած է. 1 փող Լևոն Գ-ին (1269–89)–«բաւարար՝ գինուորի մը մէկ օրուայ ուտելիքին համար»:

ԵթՆ

5 SCHULTZ, Warren C. The Circulation of Dirhams in the Bahri Period, by Warren C. Schultz. *The Mamluks in Egyptian and Syrian Politics and Society*. Boston: Brill Leiden, 2004. Edited by Michael Winter and Amalia Levanoni, pp. 221-244.

The study discusses the circulation of dirhams and summarizes the content of 16 Mamluk silver hoards. Armenian silver coins were found in half of the hoards listed. Also, in the hoards, 70 Armenian silver coins were found bearing Mamluk overstrikes. The author concludes that the primary determinant of value for Mamluk silver dirham hoards was their bullion content; regardless of the country, silver was silver.

YTN

Ուսումնասիրութիւնը կը քննարկէ դիրհամներու շրջանառութիւնը և կ'ամփոփէ 16 մամլուք արծաթ դրամագիտերու պարունակութիւնը: Հայկական արծաթեայ դրամներ գտնուած են ցանկազրուած դրամագիտերու կէսին մէջ: Նաև, դրամագիտերու մէջ, 70 հայ արծաթեայ դրամ գտնուած է, որոնք կրկնադրոշմուած են մամլուքներու կողմէ: Հեղինակը կ'եզրակացնէ, թէ մամլուք արծաթ դրամագիտի արժէքը գլխաւորաբար որոշողը գանձի արծաթին ձոյլ արէքն էր, իր երկրէն անկախ, արծաթը արծաթ էր:

ԵթՆ

ԵՐԿՆԱՍԼԱՅ ՎԱՃԱՌՔԻ ԳԻՆ

(Plate 3)

Յակոբ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ոսկու արժեքի սրնոց աճի հետ մեկտեղ աճում է նաև Հայաստանի Հանրապետության թողարկած յուրեանական արծաթեայ դրամների արժեքը: Յատկապես աչքի է ընկնում Յովհաննես Այվազովսկու յուշադրամը, որի անուանական արժեքը՝ 100 դրամ է, մետաղը՝ Ag 925±5, ձևը՝ ուղղանկյուն, որակը՝ շրջանառության մեջ չմտած դրամ (Uncirculated), բաշը 28.28±0.25 գրամ, չափերը 28x40 մմ, դրամաշուրթը հարթ, տպաքանակը՝ մինչև 5000 հատ: Յուշադրամը հատուկ է 2006 թ. Լեհաստանի դրամահատարանում: Յուշադրամի ծանոթա-գրութեան մեջ նշուած է, որ դրամի դիմերեսին պատկերուած է մի դրուագ Այվազովսկու «Փոթորիկ» ծովանկարից:

Երբ շուկայ իջաւ այս դրամը, վաճառում էին ԱՄՆ\$66-ի, իսկ այսօր նրա գինն է ԱՄՆ\$600+:

Ինչո՞վ է բացատրոււմ այս երկնաւղաց աճը, այսքան կարճ ժամանակամիջոցում:

Միթէ՞ նկատելիօրէն աճում է հայ հաւաքորդների թիւը:

Թէ՞, աճել է օտար հաւաքորդների հետաքրքրութիւնը դէպի Հայաստանի Հանրապետու-թեան դրամները:

Բացառուած չէ նաև, որ աշխարհահռչակ ծովանկարիչ Յովհաննէս Այվազովսկին մեծ համբաւ է վայելում հաւաքորդների մէջ:

Արդեօ՞ք դրամի անսովոր ուրուագիծը, աւանդական կլորի փոխարէն ուղղանկյունը, որը առաջին անգամ է օգտագործոււմ Հայաստանում, գրաւեց հաւաքորդների ուշադրութիւնը: Այս տարօրինակ ուղղանկյուն կերպարանքը, ինչ որ տեղ յիշեցնում է, և շփոթեցնում է կրցանշանի (lapel pin) հետ:

Դրամի ետևի կողմի վրայ պատկերուած փոթորկոլ ծովի ալիքների արագաստանաւի, և երկնքի վրայ կարծես թափուած լինի արծաթափայլ կապոյտ ներկ: Այս անսովոր գունաւոր-ման եղանակն էլ կարող է գրաւի հաւաքորդներին:

Բայց իրողութիւնը այն է, որ շուկայի, շահոյթի առեղծուածային ծալքերի մէջ է թաքնուած յաջողութեան գաղտնիքը:

Բոլոր դէպքերում, այսօր ո՞վ որ տրամադրի ԱՄՆ\$600+ներ, կարող է գնել այս յուշա-դրամը, որի գինը վաղը ?????, ո՞վ գիտի:

HOT CAKE

In 2006, Armenia issued a rectangular silver coin which honors the world renowned sea painter Hovhannes (Ivan) Aivazovsky. The uncirculated and commemorative 100-dram coin measures 28x40 mm, 28.28±0.25g, Ag 925±5 fine silver, mintage 5000, issued under the international numismatic program “Painters of the World.”

When the coin was issued the price was US\$66. Now the market price is US\$600+. The obverse depicts a portion of his painting, “Storm.” The reverse shows a fragment of his painting “The Battle of Chesma.”

Since this coin was issued the price has skyrocketed to US\$600+. The number of Armenian and international collectors practically has not changed. How this astronomical price increase can be explained? Our guess, the veil of mystery covers the intricate market activities.

Hagop Ishkanian

CATALOG OF ARMENIAN FANTASIES

Unusual World Coins, by Colin R. Bruce II, edited by Tom Michael and George Cuhaj, 5th edition (2007). Iola, WI: Krause Publications, xxxvi + 586 pages, issue price \$45, contact: www.krausebooks.com.

Collectors of twentieth-century Armenian coins have undoubtedly encountered pieces that can best be described as fantasies, concoctions that were not issued by Armenia and have no official relationship to its government. Especially since the 1960s, these fabrications have plagued collectors of official issues, but on the other hand there are many people who are interested in such items.

Clifford Mishler, Past President of Krause Publications and a personal friend, writes that the purpose of this catalog is to bring order to the sometimes confusing and often deceptive realm of numismatic emissions that purport to represent governmental entities, but in fact are designed primarily for the commercial marketplace.

This catalog is another addition to the long venerable KP tradition of producing attractive and informative numismatic reference guides. There are 36 pages of introductory material, including a glossary and information on coin identification, denominations, metals, edge varieties, grading, die alignment, numerals, bullion values, and other useful topics. This is followed by a profusely-illustrated nearly 600-page large format catalog covering unofficial items representing everything from totally fictitious countries such as Atlantis, to self-declared entities like Hutt River Province, to the USA.

The entries for Armenia (listed on pages 10 and 11) include several different types and varieties of "coins," all of which must be regarded as fantasies. Listings are identified by "X" numbers assigned by the catalogers, and grouped by basic type. The following issues are included in this listing:

X#1: 1920 5-ruble copper "coin" depicting an eagle holding a sword, purporting to be an issue of the first Republic of Armenia (illustrated in the catalog). No mintage information or valuation is offered. The accompanying note states accurately that this piece is "believed by most to be a 1960s fantasy." The corresponding piece for Azerbaijan is listed on page 26, but the issue for Georgia is missing.

X#10 to X#12: 1989 1-onza rounds in three metals (silver, palladium, and gold) showing Mt. Ararat as an eagle, sunrays, grape clusters, and bell towers (this type is not illustrated). Mintage figures and approximate valuations in BU preservation are provided. This piece may be considered a commemorative medal with a denomination. This extraordinarily attractive issue was struck to commemorate the first anniversary of the December 1988 earthquake, and bears the imprint of Sir Rowland Hill, Limited, a private minting firm.

X#15, X#15a, X#15b, X#15c: 1990 1-memorial ruble denomination rounds in four metals (silver, palladium, gold, and platinum), showing Mt. Ararat, the Sardarapat battlefield monument, and the arms of the Armenian Revolutionary Federation (this type is not illustrated). Mintage figures and approximate valuations in proof are provided. This piece may be considered a com-

memorative medal with a denomination. This is likewise an extremely attractive private issue that was released to commemorate the centenary of the establishment of the ARF.

X#2.1 to X#2f.2: 1996 25-dram unauthorized pattern coinage in fourteen metallic compositions and/or edge varieties, depicting Jesus Christ and the arms of the Republic of Armenia (this type is illustrated). These are described as the ICB series. Mintage figures and approximate valuations in proof preservation are provided.

X#P1 and X#P2: Two piefort (double thickness) varieties of the same 1996 25-dram unauthorized patterns as noted above. Mintage figures and approximate valuations are provided.

X#Pn1 to X#Pn8, also X#MS1: The 2004 unauthorized Euro patterns produced in the name of Armenia denominated in Euros, in various metals. These are listed as individual pieces and as an 8-piece set (the types are not illustrated). Since Armenia has not joined the European Union and has not adopted the Euro, these are without question unofficial fantasies. Mintage figures and valuations in BU preservation are provided.

The fact that medallic and fantasy issues such as these (and others) for Armenia are proliferating is an indication of the interest in Armenian numismatics in Europe and the West. Interestingly, the same catalog lists a few issues struck in the name of the Kurdistan Government in Exile and for the Empire of Trebizond. Far fewer listings appear for Armenia's neighbors Azerbaijan (only the 1920 piece) and Georgia (only fantasy Euro patterns).

Unusual World Coins is a useful reference that serves an essential function by quarantining unofficial pieces, so that they are not confused with legitimate strikes. By its nature, such a compilation will always be a work in progress. Collectors with Armenian varieties that are not listed are invited to contact this reviewer.

L. A. SARYAN, Ph.D.

ARMENIAN PAPER CURRENCY CHRONICLED

MRI Bankers' Guide to Foreign Currency, 42nd edition (No. 1, April 2002). Houston, TX: Monetary Research Institute, 256 pages, issue price \$68, e-mail contact: info@MRIguide.com.

Collectors of modern Armenian paper currency will be interested to learn of this publication, which is printed four times annually. A copy of the April 2002 issue of *MRI Bankers' Guide* crossed my desk recently, and since this publication is probably unfamiliar to most collectors, I am providing a brief notice here.¹

¹ The publishers actively update this *Guide* with new information as soon as it becomes available. Although the copy at my disposal is no longer current, this review does provide the reader with a good idea of the type of information which is available in this catalog.

MRI Bankers' Guide is geared toward currency exchanges and banks, and provides users with reliable information about legal tender paper money presently in circulation. It offers illustrations and data on bank notes for over 220 issuing countries around the world, as well as information about upcoming issues, outmoded and redeemable notes, travelers checks, and exchange rates. First published in 1990, the *Guide* has become an essential reference tool for central and commercial banks, foreign exchange tellers, libraries, and currency dealers. It is also helpful for collectors.

Generally, listings for each country provide reduced size full-color illustrations of each currently valid bank note (lowest values excluded) for that country. All illustrated notes carry the overprint SPECIMEN or equivalent (some overprints are simulated and others are official) to comply with legal requirements and to inhibit counterfeiting. A technical introduction provides helpful tips on recognizing notes of exotic countries, counterfeit detection, import/export laws and restrictions, advice for travelers, currency codes and abbreviations, and definitions of essential terminology. The publishers also have a standing offer to purchase obsolete and specimen issues.

For Armenia, coverage begins with the first issues dated 1993. The two lowest value notes (10-dram and 25-dram, which have a face value of less than 10 cents each) are not illustrated or described. The accompanying descriptions reveal that although the earliest notes are being gradually withdrawn from circulation, they can be redeemed for face value without a time restriction. It is mentioned that importation and exportation of currency into Armenia is permitted, and that the US dollar, the Russian ruble, and the Euro are alternative currencies that circulate in the country. The following notes are listed and pictured (face side only), with issue dates, dimensions, colors, and brief descriptions of the devices on each note:

50-dram National Museum, 1993, Pick 35, simulated SPECIMEN overprint
50-dram Khachatryan, 1998, Pick 41, official SPECIMEN overprint
100-dram Zvartnots, 1993, Pick 36, simulated SPECIMEN overprint
100-dram Hambardzumyan, 1998, Pick 42, official SPECIMEN overprint
200-dram Hripsime, 1993, Pick 37, simulated SPECIMEN overprint
500-dram Tigranes coin, 1993, Pick 38, simulated SPECIMEN overprint
500-dram Tamanyan, 1999, Pick 44, official SPECIMEN overprint
1000-dram Mashtotz, 1994, Pick 39, simulated SPECIMEN overprint
1000-dram Charents, 1999, Pick 45, official SPECIMEN overprint
5000-dram Garni, 1995, Pick 40, simulated SPECIMEN overprint
5000-dram Tumanyan, 2000, Pick 46, official SPECIMEN overprint
10,000-dram, not released as of publication date, Pick 50, not illustrated
20,000-dram Saryan 1999, Pick 48, official SPECIMEN overprint
50,000-dram Christianity, 2001, Pick 49, official SPECIMEN overprint

The catalog will be of particular interest to collectors of specimen notes. As noted in the list above, some of the illustrated notes have an official SPECIMEN overprint (or the Armenian equivalent reading ՆՄՈՒԾ); these are genuine specimen examples. The others have a simulated SPECIMEN overprint created by attaching a transparent label with the word SPECIMEN in red to a regular circulating note.

MRI Bankers' Guide should serve as a useful adjunct to catalogs such as the Krause Publications (KP) *Standard Catalog of World Paper Money* that list obsolete and historic notes as well as circulating legal tender.

A PARCEL OF ARMENIAN COINS FROM AINTAB

Several years ago, a small parcel of 26 Armenian copper coins originating from Turkey came to my attention.¹ The parcel contained exclusively seated type kardezēs of Hetoum II and Levon III. The seller claimed that the parcel in question was a hoard discovered in the city of Aintab (modern Gaziantep). Unfortunately, little else could be ascertained about the lot. It is unknown whether the parcel comprised a genuine "hoard", or even if it had been tampered with. However, the parcel contained several distinct stylistic groups, which may suggest that at least some of the coins could be part of a genuine hoard rather than an accumulation of single finds.

The preparation of this brief report is justified by the usefulness of the data to both the numismatist and the historian studying this turbulent period of Armenian history. Indeed, the importance of hoards to the historian and numismatist cannot be overestimated. However, a survey of Armenian numismatic literature² reveals that few Cilician Armenian hoards are reported properly at the point of origin in Turkey, Syria and Lebanon.

Furthermore, while standard works on Cilician Armenian coins by Bedoukian,³ Nercissian⁴ and Sekoulian⁵ have offered a general classification method for the seated kardezēs of Hetoum II and Levon III, no comprehensive studies have been dedicated specifically to these numerous and diverse types. The exponential increase of Cilician Armenian coins in the past half century from several thousand to over one hundred thousand has shown the limitations of Bedoukian's pioneering work. It is therefore of no surprise that numerous coins were missed in the work. Most of these are minor sub varieties of published coins,⁶ however, in recent years several unexpected varieties were published.⁷ The numerous papers and supplements written since have helped deal with the increases in Armenian coins, but virtually all studies were dedicated to more attractive, mostly silver and rare coins. The common copper coins, which make up the large portion of Cilician coinage, have largely been ignored, and studies on them have lagged. Numerous unpub-

¹ I am thankful to Mr. Armen Nercissiantz for bringing the coins to my attention and allowing me to publish them. I would also like to express my gratitude to Dr. Dickran Kouymjian, Prof. Claude Mutafian, who encouraged and helped me in writing the paper, and Dr. L.A. Saryan, who read the draft and made useful suggestions.

² Y.T. Nercissian, *Armenian Numismatic Bibliography and Literature*, (Los Angeles, 1984) pp. 110-133; and P.Z. Bedoukian, *Armenian Coin Hoards* (Los Angeles, 1987).

³ P.Z. Bedoukian, *Coinage of Cilician Armenia* (revised edition, Danbury, Connecticut, 1979) pp. 320-325, 347-353.

⁴ Y.T. Nercissian, *Armenian Coins and Their Values*, (Los Angeles, 1995) pp.144-5, 153-4.

⁵ Au. Sekoulian, *Numismatic Studies: Hetoum II, Levon III, and Oshin*, 102 pp., 9pls.

⁶ There include various fieldmark and inscription varieties of published coins.

⁷ The best known is the Double Tram of Gosdantin I. See: L.A. Saryan, "An Unpublished Double Tram of Gosdantin I (1298-1299), King of Cilician Armenia," *American Journal of Numismatics*, Vol. 12 (2000), pp. 195-204.

lished varieties exist, and remain unrecorded to date. It is hoped that the present preliminary study will provide new insight and encourage further exploration of these issues.

Historical Background

In preparation of the report, the emphasis will be on a stylistic analysis and classification of the specimens, rendering a review of this complex period virtually useless.⁸ However, a few discriminate notes with a focus on the parcel may be useful.

As early as the end of the 11th century, this city of Aintab would have belonged to the Armenian general Philaretos. Certainly, among the territories he owned were, Antioch, Germanica (Marash), Tall Bāshir,⁹ and Edessa. A cartographic survey will show that Aintab is roughly within the center of a periphery formed by these sites. This area likely saw an influx of Armenian refugees encouraged to the area by Philaretos, because when Baldwin made his way through the country of Aintab in 1098, the area was populated by Armenians, the rest being Jacobite Syrians.¹⁰ Even in the time of Abu 'l-Fidā', Tall Bāshir,¹¹ slightly south of Aintab, was mainly inhabited by Armenians.¹² For a time, it may have also belonged to Kogh Vasil, as Aintab lay between his fortresses of Germanica and Tall Bāshir.¹³ The area probably suffered much in the vacuum following the collapse of the realm of Philaretos, Seljuq invasions, and arrivals of the Crusaders in 1098. However, it was soon incorporated into the domains of County of Edessa. It remained under the control of Edessa until the collapse of the county. It changed hands several times before falling into the hands of Nur al-Din of Aleppo, and was taken by Saladin in 1183. It appears to have enjoyed some prominence during the Ayyubid tenure; at least one Ayyubid prince briefly made it his residence. It was in hands of the last Ayyubid, al-Nāsir Yūsuf until the 1260's, when its governor entered the service of the Mamlūk sultan Baybars.¹⁴

In this entire period, there seems little evidence of Armenian sovereignty over the town, despite maps in numerous reliable publications, including *ASE* indicating so.¹⁵ While not necessarily wrong, this interpretation of Armenian rule over the city in 1204 is difficult to reconcile. Certainly, neither the city or any nearby site was associated with an Armenian ruler or clergyman in the coronation list of 1198, and between then and 1204, Levon I does not seem to have made expansion in this direction. The town is next mentioned in Armenian sources when Hetoum I

⁸ For a recent review of the period, see: Claude Mutafian, 'Het'oum II: Roi Franciscain d'Arménie (1289-1307),' in *Byzance et ses Périphéries: Hommage à Alain Ducellier (Mondes grec, balkanique et musulman)*, Etudes réunies par Bernard Doumerc et Christophe Picard (Toulouse, 2004).

⁹ A. Alboyadjian, *History of the Armenian Emigrations*, (Cairo, 1941), p. 410, cited in Seta B. Dadoyan *The Fatimid Armenians: Cultural and Political Interaction in the Near East*, (Leiden, 1997) p. 76.

¹⁰ Steven Runciman, 'The First Crusade: Constantinople to Antioch,' in K. M. Setton, ed., *History of the Crusades*, vol. 1, (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1955) p. 302.

¹¹ Tall Bāshir is alternatively spelled as Tlbashar in Armenian and Turbessel in Latin.

¹² E. Honigsmann, 'Tell Bāshir,' in M. Th. Houtsma, ed., *E.J. Brill's first encyclopedia of Islam 1913-1936*, vol. III (Leiden, 1987) p. 722.

¹³ A. Alboyadjian, *History of the Armenian Emigrations*, vol. ii (Cairo, 1955), pp. 417-8, cited in Seta B. Dadoyan, 'The Armenian Intermezzo in Bīlad al-Shām between the Fourth/Tenth and Sixth/Twelfth Centuries,' in D.R. Thomas, ed., *Syrian Christians Under Islam: The First Thousand Years*, (Leiden, 2001) p. 168.

¹⁴ Anne-Marie Eddé, *La principauté Ayyoubide d'Alep (579-1183-658-1260)*, (Stuggart, 1999) p. 261.

¹⁵ See: *Armenian Soviet Encyclopedia*, vol. 5 (Yerevan, 1979), between pp. 424-5.

marched on the fort of Aintab in 1264, but was unable to take it. He tried to take it again in the winter, but was forced to stop before reaching his objective.¹⁶

Afterwards, it probably served as a Mamlūk frontier site. In 1271 and again in 1281, the Mongols passed through the city in their Syrian campaigns against the Egyptian sultans.¹⁷ A treaty dated to 1283 between Acre and the Mamlūk sultan Qalāwūn, ‘Ayntāb and its districts were included in a list of Mamlūk territories.¹⁸ In the 1290’s it was a frontier fortress used to gather intelligence and raid Mongol and Armenian territories.¹⁹

Between 1281 and 1299, there was some respite in the Mongol campaigns, but Mamlūk advances against Armenia continued, and in 1292, Hromgla was sacked. The following year, Armenia ceded Till Hamdoun, Behesni, Marash and doubled the tribute it had been paying before. In the meantime, the murder of the sultan al-Ashraf and reign of the usurper Kitbogha gave Armenia a breathing spell. The Mamlūks invaded again in 1298 and sacked Mamistra and Adana, forcing the Armenians to cede 11 fortresses, including Till Hamdoun and Marash, which the Armenians seceded, but had apparently recovered in the meantime.²⁰ The Mongol campaigns that began in 1299 and ended in 1303 eased the pressure on Armenia, and allowed them to recover some forts, including Hamous, Till Hamdoun, and Sarvantikar. These however, did not last and even Till Hamdoun had fallen by 1304.

Again, the map in the *ASE* indicates that Hetoum II recovered Aintab by 1300, but the account is difficult to reconcile. The Armenian forts that changed hands in this period were located much farther north, and followed a periphery along the Jeyhan River. Certainly, the Mongols with their allied Armenian contingents advanced much further south, well into Palestine, but little is known about Aintab in this time frame. Even Al-Yūnīnī is silent.²¹ It is uncertain whether it would have come under Armenian or Mongol administration, but the Mamlūks would have been quick to recover these territories by 1304.

If Levon III minted coins as early as 1301, it is possible to place the burial of this “hoard” within a context of the first decade of the 14th century as a result of the local warfare. Indeed, it would be tempting to associate it with one of the military campaigns of 1301-1304. However, a lack of more precise information and integrity about the find limits the value of the study to a stylistic analysis, leaving the rest to speculation.

Cataloguing the Coins

The coins in this parcel were mostly medium to low grade, which made the classification process challenging. Especially, cataloguing these issues based on completeness of inscription is

¹⁶ Sirarpie Der Nersessian, ‘Armenian Chronicle of the Constable Smpad or of the ‘Royal Historian’,’ *Dumbarton Oaks Papers*, XIII (1959), p. 163.

¹⁷ Reuven Amitai-Preiss, *Mongols and Mamluks: The Mamluk-Ilkhanid War, 1260-1281*, (Cambridge University Press, 1995) p. 124, 184.

¹⁸ P.M Holt, *Early Mamluk Diplomacy: Treaties of Baybars and Qalāwūn with Christian Rulers*, (Leiden, New York, Cologne, 1995), p 77.

¹⁹ A. Stewart, ‘Qal’at al-Rūm/Hromgla/Rumkale and the Mamluk Siege of 691AH/1292CE,’ in Hugh Kennedy (ed.) *Muslim Military Architecture in Greater Syria: From the Coming of Islam to Ottoman Times*, (Leiden, 2006), p. 272.

²⁰ Sirarpie Der Nersessian, ‘The Kingdom of Cilician Armenia,’ in K. M. Setton, ed., *History of the Crusades*, vol. 2, (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1962) p. 658.

²¹ Li Guo, *Early Mamluk Syrian Historiography: Al-Yūnīnī’s Dhayl Mir’at Al-zaman*, (Leiden, 1998).

problematic. Oftentimes, the flan is off-center, weakly struck and undersized for the die. Also, classification based on the completeness of an inscription is not a satisfactory grouping method, as the completeness of the inscription depends on the engraver, and does not necessarily reflect a chronological order. A more appropriate method may be classification based on the obverse seating arrangement of the king on these coppers, followed by the obverse/reverse inscription. Those with the king's name on obverse and "struck in" on the reverse types are listed first, followed by those with the king/king inscription types.

The present catalogue divides the kardezes in Tables I & II based on the ruler, and coins of each ruler in their respective tables are further divided by their obverse stylistic patterns as drawn in Figure 1. Meanwhile, Figure 2 provides the illustrations of reverse cross patterns.

The obverse varieties 1 and 2 are assigned to Hetoum II and the rest to Levon III. Coppers represented by variety 1 were assigned by the position of the hands. The engraving of the crown was ignored due to the low quality of specimens, where the crown was often cut off or worn beyond recognition.

Conclusion

The specimens presented here are too few and badly preserved to draw any comprehensive conclusion about the copper coinage of the latter two kings. The contents of this hoard tend to shed a more favorable view on the coinage of Levon III. The coins of Hetoum II presented here show poorer workmanship of dies, and lesser variety in obverse patterns. Among these 26 coins, 2 patterns belonged to Hetoum II and 7 to Levon III. In general, the coinage of Levon III seemed to show better workmanship in engraving of dies. The enthroned types were represented by fewer specimens, and it was problematic to attempt to place them in chronological order. Type 3 was distinct for its hybrid engraving. The king appears to be seated on a bench like throne in oriental style, with a footstool below. It is also worthwhile to mention the similarity of the head of this type to the Levon I trams. Type 4 was rather out of place, due to the odd crown, lower extremities and lily in hand. Types 5 and 6 seemed to belong to the same group, with minor variation in positioning of hands. Type 7 seems to be the standard in terms of quality of the oriental seated type in Levon III's series. Type 8 and 9 also belong to the oriental seating group, but represent some of the worst quality among issues of this ruler from this parcel. Indeed, it is reminiscent of the poor workmanship of the type 2 belonging to Hetoum II.

The present study reveals the advantages of the classification based on obverse style pattern. It also brings to light the common problem of using a limited number of poor quality specimens. The greatest expectation of this paper is to raise awareness for further study of these types, and be an aid in chronological classification of the issues for a more comprehensive and formal study.

Levon VRTANESYAN

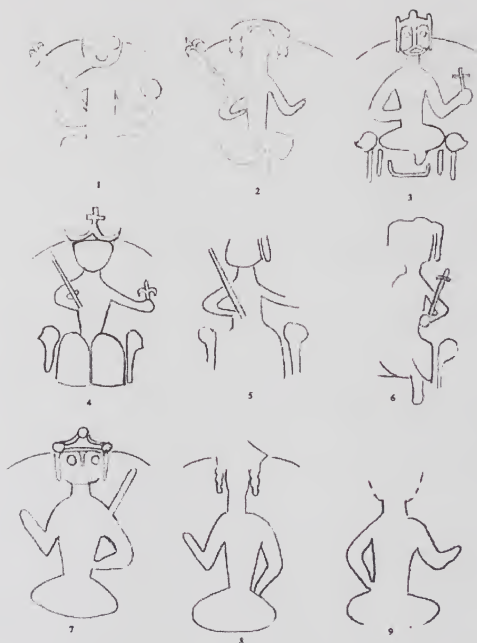

Figure 1.

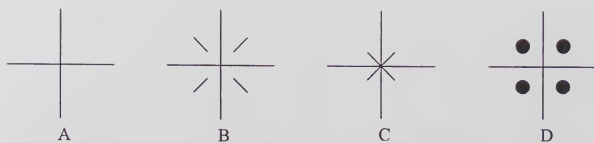

Figure 2

Table 1. Hetoum II

№	Obv./Rev. Inscription	Cross Pattern
Obv. Pattern 1		
1.	...Մ ԹԱԳԱ.../ +ՇԻՆԵԱԼ Ի ...	A
2.	...ՈՒՄ ...Գ/ +ՇԻՆ...	A
3.	ՀԵԹ.../ +ՇԻՆ...	A
4.	...ԹԱԳԱ' / +ՇԻՆԵ...	A
5.	ՀԵ... /... Մ ԹԱԳԱԻՈ..	A
Obv. Pattern 2		
6.	ՀԵԹՈՒ.../ ...ԱԳԱ'Ո...	B
7.	ՀԵԹՈՒ.../ ...ԹՈՒ...ԱԳԱ...	B

Table 2. Levon III

№	Obv./Rev. Inscription	Cross Pattern	Note
Obv. Pattern 3			
8.	ԼԵԻՈՆ .../ +ՇԻ... ՔԱՂԱՔՆ	B	Inverted Ք
Obv. Pattern 4			
9.	...ԱԻՈՐ/ +ՇԻՆԵԼ Ի ՔԱՂԱՔՆ ...	D	
10.	ԼԵԻՈՆ ... ԱԻՈՐ/ +ՇԻՆԵԼ Ի ...	D	
Obv. Pattern 5			
11.	ԼԵԻՈՆ ԹԱԳԱԻՈՐ/ +ՇԻՆ ...ՂԱ...	B	
Obv. Pattern 6			
12.	ԼԵԻՈ .../ +...ԵԼ Ի...ԱՂԱ	A	
Obv. Pattern 7			
13.	ԼԵԻՈՆ ԹԱԳԱ.../ +ՇԻՆ ...Ա...	A	
14.	ԼԵԻՈՆ ԹԱԳԱ.../ +ՇԻՆԵ ...	A	
15.	ԼԵ... ԱԳԱԻՈՐ/ +ՇԻՆ ...ՂԱ...	A	
16.	...ԻՈՆ Թ.../ ...	A	Թ visible on reverse?
17.	ԼԵ... ԱԳԱԻՈ/...ՈՆ Թ...(?)	A	
Obv. Pattern 8			
18.	...ՈՆ Թ...(?) /...Լ Ի ՔԱՂ...(?)	A	Inverted Ք?
19.	ԼԵՈՆ Թ...(?) /...Լ Ի Ք...(?)	A	Inverted Ք?
20.	ԼԵ.../ ...ԱՂ...	A	
21.	.../...	A	Reverse double struck.
Obv. Pattern 9			
22.	ԼԵ... ԳԱԻ(?) / +ՇԻՆ ...ՂԱ...	C?	
Uncertain Patterns			
23.	ԼԵԻՈՆ Թ... (?) /...ԱՂԱ...	A	Possibly type 9?
24.	ԼԵ... ԻՈ/ +ՇԻ...	C	Possibly type 5?
25.	ԼԵ... ԹԱԳԱԻՈՐ (?) /...ԹԱԳԱԻ... (?)	A	Possibly type 7?
26.	...ՈՆ ԹԱԳԱ.../ ...ԱԻՈ...	A	Possibly type 7?

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY

Phone: 562-695-0380, e-mail: ArmNumSoc@aol.com

Mr. W. Gewenian, Treasurer

8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, CA 90660-1920, USA

Bedoukian Publications	PRICE
B1. Bedoukian, Paul Z., <i>Coinage of the Artaxiads of Armenia</i> . London: Royal Numismatic Society, <i>Special Publication</i> , No. 10, 1978, 81 pp., 8 pls., clothbound. US shipping \$5.....	30.00
B2. Bedoukian, Paul Z., <i>Coinage of Cilician Armenia</i> . Danbury, CT: 1979, xxxie, 494 pp., 12 pls., clothbound. US shipping \$5.....	45.00
B2S. Bedoukian, Paul Z., <i>Coinage of Cilician Armenia</i> . New York: American Numismatic Society, <i>Numismatic Notes and Monographs</i> , No. 147, 1962, xxxi, 494 pp., 48 pls., 1 map, plus blank sheet inserts in the corpus next to every other sheet (total close to 150 sheets), so that the owner can record his unpublished coin varieties. Specially prepared and clothbound for the author. One of a kind book. US shipping \$7.....	150.00
B3. Bedoukian, Paul Z., <i>Armenian Coins and Medals: An Exhibition from the Collection of Dr. Paul Z. Bedoukian - Յուգահանդէս Տր. Զարեհ Պտուկեանի հաւաքածոյէն</i> . New York: Museum of the Diocese of the Armenian Church of America, 1971, [24 pp.], bilingual, illus. in black and white, 8.5"x7", card covers. US shipping \$3.00.....	*2.00
B4. Bedoukian, Paul Z., <i>Armenian Books: An Exhibition of Early Printings 1512-1700, from the Collection of Dr. Paul Z. Bedoukian - Յուգահանդէս հայերէն հնաստիպ գրքերու Տրք. Զարեհ Պտուկեանի հաւաքածոյէն</i> . New York: Armenian Museum of the Diocese of the Armenian Church of America, 1975, [24 pp.], bilingual, illus. in black and white, 8.5"x7", card covers. US shipping \$3.00.....	*2.00
B5. Bedoukian, Paul Z., <i>Thirty Centuries of Armenian Metal Art: An Exhibition from the Collection of Dr. Paul Z. Bedoukian - Երեսունէն դարու հայ արուեստ մետաղի. Յուգահանդէս Տր. Փղ Զ. Պտուկեանի հաւաքածոյէն</i> . New York: AGBU Gallery, 1978, [24 pp.], bilingual, illus. in black and white, 8.5"x7", card covers. US shipping \$3.00...	*2.00
B6. Bedoukian, Paul Z., <i>Armenian Woven Art: An Exhibition from the Collection of Dr. Paul Z. Bedoukian - Հայ հիւստածեղենի արուեստ. Յուգահանդէս Տրք. Փղ Զ. Պտուկեանի հաւաքածոյէն</i> . New York: AGBU Gallery, 1980, [24 pp.], bilingual, illus. in COLOR, 8.5"x7", card covers. US shipping \$3.00.....	*5.00
B7. Bedoukian, Paul Z., <i>Armenian Ceramic Art: An Exhibition from the Collections of Tina & Haroutune Hazarian, Dr. Paul Z. Bedoukian - Հայ յայտնաբերւած արուեստ. Յուգահանդէս Արթինա եւ Խարութիւն Հալպարեանի եւ Տրք. Փղ Զ. Պտուկեանի հաւաքածոններէն</i> . New York: Armenian Museum, 1982, [24 pp.], bilingual, illus. in COLOR, 8.5"x7", card covers. US shipping \$3.00.....	*5.00
B8. Bedoukian, Paul Z., <i>Հղանտա կոխած 18րդ դարու հայ մետաղները - Eighteenth Century Armenian Medals Struck in Holland</i> . Venice: Mekhitarist Press, 24 pp., 7"x9.5", card covers, 24 pp., illus. in black and white, 3 pp. English summary. Reprinted from <i>Bazmavep</i> , 1977/3-4, pp. 728-751. Card covers. US shipping \$3.00.....	*2.00

Armenian Numismatic Society Offprints and Medals

OP2. "Overstruck and Countermarked Coins of the Artaxiad Dynasty of Armenia," by Nercessian and Saryan, an offprint of ANJ, Vol. XXII (1996), pp. 23-62, pls. I-VI. US 1st class Ship. \$3.	12.5
OP3. "Silver Coins of Tigranes II of Armenia," by Y. T. Nercessian, an offprint of ANJ, Vol. XXVI (2000), Nos. 3-4, pp. 43-108, pls. 1-10. US first class shipping \$3.00.....	15.00
M1. Bedoukian, P. Z. Silver proof medal, 39 mm diameter, 1 troy ounce. Obv. portrait of Bedoukian; Rev. logo of ArmNS (2000). US shipping \$6.....	42.00
M2. Nercessian, Y. T. Silver proof medal, 39 mm diameter, 1 troy ounce. Obv. portrait of Nercessian; Rev. logo of ArmNS (2005). Numbered, certificate of authenticity. US ship. \$6	45.00

SUPERSEDES ALL PREVIOUS LISTS

US shipping cost, add \$1.5 for each additional title. PREPAYMENT IS REQUIRED. California residents please add appropriate sales tax.

June 2008

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY

Phone: 562-695-0380, e-mail: ArmNumSoc@aol.com

Mr. W. Gewenian, Treasurer

8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, CA 90660-1920, USA

Armenian Numismatic Society Publications

	PRICE
SP1. Bedoukian, Paul Z. <i>Selected Numismatic Studies [I]</i> . 1981, xxxvi, 570 pp., 72 pls., clothbound (For Vol. II see SP10) US shipping \$5.....	\$35.00
SP2. Nercessian, Y. T. <i>Attribution and Dating of Armenian Bilingual Trams</i> . 1983, 36 pp., 12 pls., card covers. US shipping \$3.00.....	6.75
SP3. Nercessian, Y. T. <i>Armenian Numismatic Bibliography and Literature</i> . 1984, 729 pp., clothbound. US shipping \$5.....	50.00
SP4. Bedoukian, Paul Z. <i>Coinage of the Armenian Kingdoms of Sophene and Commagene</i> . 1985, 37 pp., 2 pls., card covers. US shipping \$3.00.....	6.00
SP5. Bedoukian, Paul Z. <i>Armenian Coin Hoards</i> . 1987, 64 pp., 6 pls., card covers US ship. \$3.....	8.00
SP6. Nercessian, Y. T. <i>Bank Notes of Armenia</i> . 1988, 224 pp., 192 pls., clothbound. US ship. \$5.....	30.00
SP7. Bedoukian, Paul Z. <i>A Hoard of Copper Coins of Tigranes the Great and a Hoard of Artaxiad Coins</i> . 1991, 30 pp., 2 pls., card covers. US shipping \$3.00.....	5.50
SP8. Nercessian, Y. T. <i>Armenian Coins and Their Values</i> . 1995, 256 pp., 48 pls., cloth/b., US ship. \$5.....	40.00
SP9. Nercessian, Y. T. <i>Armenian Numismatic Studies</i> . 2000, viii, 678 pp., 96 pls., cloth/b., US ship. \$7.....	75.00
SP10. Bedoukian, Paul Z. <i>Selected Numismatic Studies II</i> . 2003, viii, 376 pp., 61 pls., clothbound (for Vol. I see SP1). US shipping \$6.....	57.00
SP11. Nercessian, Y. T. <i>Silver Coinage of the Artaxiad Dynasty of Armenia</i> , 2006, x, 212 pp., 96 pls., clothbound. US shipping \$6.....	60.00
SP12. Nercessian, Y. T. <i>Armenian Coin Auctions</i> , 2006, vi, 118 pp., 8½x11" format., card covers (short run, 100 copies, discounted net price to all parties), US shipping \$6.....	*16.00
SP13. Nercessian, Y. T. <i>Metrology of Cilician Armenian Coinage</i> , 2007, xiv, 161 pp., 8½x11" format., card covers (short run, discounted net price to all parties), US shipping \$6.....	*35.00
SP14. Nercessian, Y. T. <i>Catalogue of Armenian Coins Collected by Y. T. Nercessian</i> , 2008, lviii, 387 pp., 128 pls., clothbound, (short run, discounted price to all parties), US shipping \$7.....	*75.00
ANJ4. <i>Essays on Armenian Numismatics in Memory of Father Clement Sibilian on the Centennial of His Death, Armenian Numismatic Journal, Series I, Vol. IV</i> (1978), 167 pp., XXI pls., card covers. US shipping \$5.....	30.00
ANJ15. <i>Studies in Honor of Dr. Paul Z. Bedoukian, Armenian Numismatic Journal, Series I, Vol. XV</i> (1989), 192 pp, illus., card covers. US shipping \$5.....	30.00
Armenian Numismatic Journal	
--Volumes I (1975)	each volume..... 5.00
--Volumes II, III, V to XIV, XVI, XVII	each volume..... 8.00
--Volumes XVIII (1992), XIX (93), XX (94), XXI (95).....	each volume..... 10.00
--Volumes XXII (1996), XXIII (97), XXIV (98), XXV (99).....	each volume..... 25.00
--Volumes XXVI (2000), XXVII (01), XXVIII (02), XXIX (03), XXX (04).....	each volume..... 30.00
--Volumes I (1975) to XXX (2004), thirty volumes, unbound (US Shipping, Ins. \$16.00).....	467.00
--Volumes I-V (1975-1979), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....	102.50
--Volumes VI-X (1980-1984), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....	76.00
--Volumes XI-XV (1985-1989), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....	107.50
--Volumes XVI-XX (1990-1994), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....	82.00
--Volumes XXI-XXV (1995-1999), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....	146.00
--Volumes XXVI-XXX (2000-2004), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....	186.00
--Volumes I (1975) to XXX (2004), thirty volumes, cloth bound (US Ship, Ins. \$20.00).....	700.00
--Volumes 1 (2005) to 3 (2007), Series II	each volume..... 30.00

SUPERSEDES ALL PREVIOUS LISTS

US shipping cost, add \$1.5 for each additional title (\$3 for bound journals). PREPAYMENT REQUIRED. California residents please add appropriate sales tax.

June 2008

CATALOGUE OF ARMENIAN COINS COLLECTED BY Y. T. NERCESSIAN. Los Angeles: Armenian Numismatic Society, *Special Publication*, No. 14, 2008, lviii + 387 pp., 128 plates, hardbound. Short run and limited quantity, net price to all parties \$75.00 + shipping (USA, \$7; foreign, priority air mail starting at \$11.00).

Man has been a collector from the first day. He has been collecting coins for the past few thousand years. No doubt, some collectors had the coins of Tigranes the Great in their collections. During the past few centuries numerous Armenian coin collections have been assembled. Most of them have been sold or auctioned and scattered to collectors and museums all over the world.

Some Armenian coin collections have been donated to different museums where they are preserved and "waiting" to be catalogued and published so that they can be studied by numismatists and scholars.

The Y. T. Nercessian collection was assembled over a period of forty years (1968-2008), primarily for the purpose of studying and publishing Armenian coins, and to advance the knowledge of Armenian numismatics.

The presented publication includes the author's biography and catalogues of the Armenian kingdom of Sophene, 260-70 B.C. (Nos. 1-6), the Artaxiad dynasty of Armenia, 189 B.C.-34 A.D. (Nos. 7-270), the Armenian kingdom of Commagene, 163 B.C.-A.D. 72 (Nos. 271-321), Tosp (No. 322), and the Roupenian dynasty of Cilician Armenia, 1080-1375 (Nos. 323-1821). Also, the catalogue includes counterfeit and fantasy pieces (Nos. 1822-1841) accumulated in the author's forgeries collection. In the 128 photographic plates, 1397 coins are illustrated.

This is the first time such a large Armenian private collection has been catalogued, published, and offered to the numismatic community to facilitate the study of Armenian numismatics and to be used as an indispensable companion to known Armenian numismatic source books.

Catalogue of Armenian Coins Collected by Y. T. Nercessian is a labor of love, quality publication, and a comprehensive monograph. The extensive information offered in the catalogue and the monumental illustrations of coins presented in the plates are designed to aid the scholar, collector, and dealer as well. The student of numismatics, history, and art will find this book extremely useful and a valuable reference book.

The Armenian Numismatic Society may be contacted at 8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, California 90660, U. S. A. or by e-mail at ArmNumSoc@aol.com.

Date

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY

Mr. W. Gewenian, Treasurer

8511 Beverly Park Place

Pico Rivera, CA 90660-1920, U. S. A.

Dear Mr. Gewenian:

Please send me.....copies of the book entitled *Catalogue of Armenian Coins Collected by Y. T. Nercessian*, \$75.00 each. Enclosed is a check for \$..... (value of the book + shipping: USA, \$7; foreign, priority air mail \$11.00). California residents please add \$6.19 for sales tax. Foreign remittance may be made by a draft drawn on a branch of a U.S. bank.

Name

Address

.....Zip

Series II

Volume 4 (34), No. 3

September 2008

ՀԱՅ

ARMENIAN

ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ

NUMISMATIC

ՀԱՆԴԷՍ

JOURNAL

TABLE OF CONTENTS

Vol. 4 (2008) No. 3

Announcements	51
Visitors	51
Letters	52
NERCESSIAN, Y. T. Tigranes II Mint Where Coppers of Wheat Design were Struck	53
Armenian Numismatic Literature	56
KOVACS, F. L. Additions and Corrections II to <i>Armenian Coins and Their Values</i>	57
Armenian Numismatic Literature	60
ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Մ.-Լ. Լևոն Ա. թագաւորի օծման արարողութեան եւ իր օծման զրամների առնչութեամբ [On the Correlation of The Anointment of King Levon I and His Coronation Tram, by M.-L. Garabedian]	61
Armenian Numismatic Literature	64
Bibliography of Y. T. Nercessian (Section 1)	65

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

Series II

Vol. 4 (34), No. 3

September 2008

In Preparation

METROLOGY OF COPPER COINAGE OF THE ARTAXIADS OF ARMENIA

A project is planned where we would like to prepare metrological tables of copper coinage of the Artaxiad dynasty of Armenia.

The information needed is the weight, diameter, die axis orientation, and exact description or reference to Bedoukian's CAA or our ACV. The photograph of the coin is not required. However, it would help if field mark, monograms, or field letters are described accurately so that the coin can be classified with the proper group

We would like to invite and encourage the museum curators and collectors to participate in this study.

Participation in this study is extremely important. As most of you know, the Artaxiad coins are scarce or rare. Therefore, the final result in the study will be more meaningful and accurate if we have more data to study and base our final calculations on them.

Y. T. Nersessian

VISITORS

Mr. Ruben Vardanyan and Mr. Karen Vardanyan were our visitors, from June 20th to June 30th, 2008. Mr. Ruben Vardanyan is the curator and director of Numismatics Section, History Museum of Armenia, Erevan. Mr. Karen Vardanyan, is a dedicated Armenian numismatist and has made Russia his home. During their visit obscure pages of Armenian numismatics were discussed.

ԱՐՏԱՎԱԶԴ ԻԻ-Ի ԴՐԱՄՆԵՐԸ – COINAGE OF ARTAVASDES II

We have received additional copies of the *Coinage of Artavasdes II* from the author, Ruben Vardanyan. It is 140 pages, 16 plates, Erevan, 2004, 8x5.5 inches, card covers, in Armenian. It is distributed free of charge to the membership of Armenian Numismatic Society. Those who have not received a free copy in the past please contact the Society secretary. However, there is a shipping and handling charge of \$3.00 per book.

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL is the quarterly publication of Armenian Numismatic Society, an educational, non-profit organization. Editor, Y. T. Nersessian, 8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, CA 90660-1920, USA (webpage: www.ArmNumSoc.org/; e-mail: ArmNumSoc@aol.com). Associate Editors, W. Gewenian and T. Nersessian, Corresponding Editors, L. A. Saryan. Non-member subscriptions \$60/70 per year. **ISSN 0884-0180—LCCN 85-649443**

ANJ BOUND VOLUMES

The conveniently bound copies of volumes I through XXX of *Armenian Numismatic Journal* arrived safely at my home yesterday. Thanks for taking care of this for me and for shipping them. They will be handy for my work. The effort that was devoted to the task of creating and editing the *Journal* over the years shows, and the collection is a credit to you and your supporters who have accomplished this.

L. A. Saryan

LETTERS AND E-MAILS TO THE EDITOR

Thank you very much for the Catalogue of Armenian Coins from your collection. It is truly a must reference for the topic and I am very much happy I ordered one!...

Dmitry Markov

I continue to receive recognition with my Armenian numismatic exhibits.

My exhibit "Seminal Works of 19th Century Armenian Numismatic Literature" was awarded Best-in-Show at the South Shore Coin Club annual three-day show held April 3-5, 2008, in Milwaukee. The award was presented at the annual banquet on April 26.

I was also fortunate to have two of my exhibits each place second in their respective classes at the Central States Numismatic Society Convention in Chicago (April 16-19, 2008). "Seminal Works of 19th Century Armenian Numismatic Literature" was awarded 2nd in the Miscellaneous class, and "Armenia 1919: The Artistic Banknotes" was awarded second for World Paper Money. I should add that the competition at Central States was particularly difficult, with over 45 really excellent exhibits prepared by collectors from across the USA. The awards were presented at a special awards ceremony on April 18.

Preparing an attractive and informative Armenian numismatic display can be real challenge. It is an opportunity to educate the public about our history and culture.

L. A. Saryan

I am receiving the ANJ on a regular basis. You can mail ANJ [2008] No. 3. It's OK.

I wish you all the health and courage to continue your devoted wonderful professional work that you do for the Armenian Numismatics, and kept us informed about all the news related to the Armenian Numismatic issues. If I can be helpful to you from Lebanon, please let me know.

Garo Kalindjian

Ներկա, ձեզ եմ ներկայացնում «Կիլիկիայի Հայկական Դրամներ» իմ աշխատությունը, որը հիմնականում պատրաստել եմ Ձեր գրքերի ու յօդուածների օգնութամբ:

Սույն աշխատանքով, որը պարզապէս Կիլիկիայի սլաւոմութեան և դրամագիտութեան համատեղ ներկայացումն է, ցանկացել եմ ընթերցողին նախնական տեղեկութիւններ փոխանցել Կիլիկիայի հայկական դրամների և ինչու չէ պատմութեան մասին:

Հարկ եմ համարում տեղեկացնել ձեզ, որ ես դրամագէտ չեմ, բայց արդէն իսկ երեք տարի է հետաքրքրում եմ դրամներով, որը իմ համար բացել է Հայոց պատմութեան մասին մի նոր և հետաքրքիր ասպարէզ:

Սիրելի Պրն. Ներսէսեան, այնչափ շնորհակալ կը լինեմ, եթէ Ձեր տեսակէտը ունենամ սոյն աշխատանքի մասին, որից յետոյ նպատակ ունեմ մեկնաս գտնելու պարագային այն տպագրութեան յանձնել: ...

Նաև, հարկ եղած պարագային կարող էք Ձեր պատգամը հասցնել ինձ քողջս (Արմինէ Յովսէփեանի) միջոցով, որի միջոցով այս աշխատանքը ուղարկել եմ ձեզ:

Նախապէս ընդունեցէք իմ խորին շնորհակալութիւնները:

Շահէն Յովսէփեան
Թեհրան

Working at the French "Cabinet de Medailles," ... I have seen recently your last book on the antique Armenian coinage and particularly coins of Artavasdes II and an article I wrote with my friend Torossian in the French numismatic bulletin.

Is it possible to receive an example of this book for our Society, in exchange I shall send you the last publication of our "Revue Numismatique" (163rd volume)?

André Ronde

TIGRANES II MINT WHERE COPPERS OF WHEAT DESIGN WERE STRUCK

Y. T. NERCESSIAN

Coins of Tigranes II the Great depict a local feature on their reverses. The Tyche of Antioch is engraved on coins assigned to the mint of Antioch,¹ and similarly the Tyche of Damascus.²

There are coppers coins which display wheat, cornucopia, cypress tree, palm-branch, and horse on their reverses.³ The mint where these copper coins were struck is not inscribed on the coin. Many numismatists make conjectures on this subject. Some may have very strong arguments, but for some reason they remain unacceptable and historically uncorroborated.

We propose that these small copper coins designate a location where the coins were struck and the reverse design indirectly is featuring that city or district.

In this numismatic note we would like to concentrate on the wheat design, one of the smallest of the metallic monuments of Tigranes.⁴

The north-eastern section of present Syria, west of Tigris River and south of Turkey is known as al-Jazira. The best known Syrian city in this area is Kamishli, located across Nisibis (Armenian Mtsbin) which is presently in Turkish territory, on the border of Syria and Turkey.

This area of the Syrian "desert" consists not of sand but excellent soil which produces rich crops. The fertility of the Syrian soil is extolled by ancient writers as well as in the Bible. As a matter of fact, the area noted is embraced within the "Fertile Crescent," which extends like a semicircle from the Persian Gulf, up through northern Mesopotamia, arches westward to northern Syria, Lebanon, and Palestine. The foodstuffs, especially wheat and barley harvested in this location, is transported to various countries of Middle East.

Wheat was one of the first crops grown by man and the most favored grain by mankind. Wheat is converted to flour and then to bread. Even newborn babies love bread. More wheat is produced than any other grain. It would be only natural for the inhabitants of Kamishli and Nisibis to praise the crop they harvest and engrave it on a coin which was struck in Nisibis.

The city of Nisibis, known as Mtsbin, was in the territory of historic Armenia. During the rule of Tigranes II, Nisibis was the capital city of that district.⁵ Tigranes had a large garrison there and part of his treasury. His brother, Gorr (Guras), was the governor of the district and the commander of the garrison. He fought valiantly against Lucullus. Eventually, the Romans conquered the city and looted the treasury. During the 1915 Armenian genocide, most of the Armenian population of Nisibis was deported to the Syrian desert and massacred. Few of them survived the genocide and relocated to other countries. Today, in Nisibis, the ruins of Armenian churches are still visible.

On the obverse of these copper coins the bust of Tigranes is portrayed wearing the usual five-pointed Armenian tiara with star and two eagles. The reverse of the coin displays a head

¹ Paul Z. Bedoukian, *Coinage of the Artaxiads of Armenia* [CAA] (London, 1978), xii, 81 pp., 8 pls., No. 17-42; Y. T. Nercessian, *Armenian Coins and Their Values* [ACV] (Los Angeles, 1995), 254 pp., 48 pls., Nos. 30-37

² CAA, 11-15; ACV, 29.

³ CAA, 107, 104 and 105, 121; ACV, 100-104, 93-99, 105-106, 107-110, 119-121.

⁴ ACV, 102 has 11 mm diameter.

⁵ *Soviet Armenian Encyclopedia*, Vol. 7 (Yerevan, 1981), p. 638 (in Armenian).

of wheat or ear of corn with two leaves below it. Legend to right downward ΒΑΣΙΛΕΩΣ, to left downward ΒΑΣΙΛΕΩΝ/ΤΙΓΓΑΝΟΥ. There are a small number of examples which have inscription variety, to right downward ΒΑΣΙΛΕΩΣ/ΒΑΣΙΛΕΩΝ, to left downward ΤΙΓΓΑΝΟΥ. It should be added that on some coins the ear of corn looks solid, like one wheat grain.

A good number of wheat reverse coins familiar to us do not have any field letters (No. 1, 3.04 g., 13 mm, YNCat184).⁶ But there are numerous examples which have field letters of Τ, Π/Α (No. 2, NJ457, 3.03g),⁷ Α/ΔΗ (No. 3, 1.88g, 15mm, YNCat181),⁸ ΔΗ (No. 4, 1.45g, 11mm, YNCat183, ACV 103),⁹ Δ/Η/Μ (No. 5, 1.86g, 12mm, YNCat189, ACV 104).¹⁰ The exact meaning of these field letters or monograms remain unknown. There is no satisfactory explanation. They could identify the mint magistrate or denote some sort of control mark. They do not seem to follow an orderly format to denote coin emissions.

Two important coin hoards were unearthed from this area. The Nisibis hoard described by Henri Seyrig includes the coins of Tigranes I.¹¹ Similarly, the Üçtepe hoard described by O. Tekin includes coins of Tigranes I.¹² It is worthwhile to mention that copper coins generally do not travel far from the mint where they were struck. Both of these hoards attest that Nisibis was a part of historic Armenia.

In 1995, a parcel of Tigranes II copper coins were received from the area in question. It was catalogued and immediately published¹³ without any analysis. The composition of the hoard was as follows: Tyche 15 pieces, Heracles 5 pieces, cornucopia 10 pieces, wheat 9 pieces, inverted club 1 piece, Nike 8 pieces, palm-branch 1 piece, tripod 1 piece. We do not entertain any thought that this was a complete hoard. Even if it were, there is no certainty that all of the coins belonged to the same hoard or for that matter all came from the same location. However, our source is extremely reliable. According to him, villagers living within the immediate vicinity, as they found the coins, brought and sold him the coins. Therefore, one would not expect the coins and the villagers traveling from distant places and making long journeys. One must keep in mind that the distance between Diyarbakir (Armenian Tigranakert) and Nisibis, scaled off the map, is eighty 80 miles (nearly 150 kms), to Kamishli it might be little bit further. Most villagers, especially the poor farmer, are not expected to have automobiles. They have to pay to travel that far or commonly they use donkeys, mules, horses, and camels. Some villagers would prefer walking for shorter distances.

Most numismatists agree that coins of Tigranes inscribed ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΙΓΓΑΝΟΥ were issued outside of Armenia proper and south of the border; and coins inscribed with the ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΤΙΓΓΑΝΟΥ title, in Armenia proper.¹⁴ This tells us that the wheat type coin was issued within the boundaries of historic Armenia. Nisibis would fall within that

⁶ Y. T. Nercessian, *Catalogue of Armenian Coins Collected by Y. T. Nercessian* (Los Angeles, 2008), 387 pp., 128 pls., No. 184.

⁷ Busso Peus, *Auktion; Katalog 340: Sammlung Nicholas V. Jamgochian, antike münzen* (Frankfurt, 1994), No. 457.

⁸ Nercessian, *Catalogue of Armenian Coins Collected by Y. T. Nercessian*, No. 181.

⁹ *ibid.*, No. 183; also ACV 103.

¹⁰ *ibid.*, No. 189; also ACV 104.

¹¹ Henri Seyrig, "Trésor Monétaires de Nisibe," *Revue Numismatique*, Ser. V, Vol. XVII (1955), pp. 87-128.

¹² O. Tekin, "The Coins from Üçtepe with a Problematic Emission of Tigranes the Younger," *Epigraphica Anatolica*, Vol. 20 (1992), pp. 43-54.

¹³ Y. T. Nercessian, "A Hoard of 50 Coppers of Tigranes II," *Armenian Numismatic Studies* (Los Angeles, 2000), pp. 92-94; reprinted from *Armenian Numismatic Journal*, Ser. I Vol. XXI (1995), No. 1, pp. 15-16.

¹⁴ Y. T. Nercessian, "Tigranes the Great and the Myth of Tigranes the Younger Coins," *Baxmavep*, Vol. CLVIII (2000), pp. 196-230, 3 pls. (in Armenian with English summary).

boundary. Nisibis has been an historical mint for other rulers.¹⁵ However, we cannot state with absolute certainty that wheat type coins were struck in Nisibis. If Nisibis were a mint of Tigranes II, we would speculate that the wheat type coins were struck there. Furthermore, the very small size and light weight might also indicate that it would be well suited to be issued in a remote interior mint location where the international commerce was minimum compared to Antioch.

Since our book, *Armenian Coins and Their Values*, was published additional Artaxiad copper coins have surfaced. For many reasons detailed information has not been available on all coin finds. It is evident that the number of copper coins of head of wheat or ear of corn design still remain a very scarce issue.

**ՏԻԳՐԱՆԻ Բ-Ի ԴՐԱՄԱՀԱՏԱՐԱՆԸ ՈՒՐ
ԶՈՐԵՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱՏԻՊՈՎ ՊՂԻՆՁՆԵՐ ԿՈՆՈՒԱՄ ԵՆ**
(Ամփոփում)

Տիգրան Մեծի դրամները իրենց ետին ունին պատկերատիպեր, որոնք առանց տարակուսանքի դրամները կը յատկացնեն կոթողը պատկերը յիշեցնող քաղաքը կամ ալ չըջնան: Անտիոքի և Դամասկոսի Բախտերը այս դրամաշաքքին մէջ են ու կը պատկանին իրենց համանուն քաղաքներուն:

Գոյութիւն ունի նաև պղնձեայ դրամաշաքք մը, ուր ետին դրուագուած է հասկ, ամաթեղջիւր, նոճի, արմաւենիի ճիւղ և ձի: Սոյն պղնձեաներուն ուր կոտուած ըլլալը չէ յիշուած դրամներուն վրայ: Այս ուղղութեամբ որոշ դրամագէտներ ունին զանազան ենթադրութիւններ, սակայն դժբախտաբար առանց պատմական հիմնաւորման:

Սիւրիոյ հիւսիս արևելեան չըջնան, Տիգրիս գետի արևմուտքը և Թիւրքիոյ հարաւը կը կոչուի Ծէգրէ՛ն, Հոս ամենէն կարևոր քաղաքներէն մին է Քամիլի, որու հիւսիսը, սահմանին անդի կողմն է Նիսիսիին կամ հայկական Մծրիին քաղաքը: Ծէգրի՛ն չըջնան մաս կը կազմէ «Բարբեր Մահիկ» կոչուած հողամասին: Սիւրիոյ հիւսիս արևելքին մէջ ամենէն շատ մշակուող արմտիքի հունձքը ցորենն է: Մծրի՛ն և Քամիլի՛ն բնակիչներուն համար արդարացիորէն բնական պիտի ըլլար պատկերացնել ցորենի հասկը Մծրիին թողարկուած դրամի ետին:

Տիգրան Մեծի ցորենով պղնձեայ դրամի ետին յունատառ արձանագրութիւնն է ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΤΙΓΡΑΝΟΥ, որ մեզի կ'ըսէ թէ դրամը թողարկուած է պատմական Հայաստանի սահմանին մէջ: Մծրինը պատմական Հայաստանի մէկ մասը եղած է:

Մենք օացարձակ փաստ չունինք թէ ցորենով դրամները թողարկուած են հայկական Մծրիին մէջ: Եթէ Մծրինը Տիգրան Մեծի համար դրամահատարան մըն էր, այդ չըջնանի հունձքը յաւերժացնող ցորենի հասկին նկարը պիտի ըլլար լաւագոյն թեկնածուն կերտուելու համար դրամին վրայ:

Այս չըջնանց գտնուած փոքր դրամագիւտ մը ունի խառն պղնձեայ դրամներու տիպեր, որոնցմէ մին է հասկի պատկերատարիով դրամը:

Տիգրանի պղնձեայ դրամաշաքքին մէջ, հասկի պատկերով դրամը ամենէն փոքր տրամագիծ ու թեթև կշիռ ունեցողներէն մէկն է, կարծես վայել թողարկուելու հեռաւոր դաշտային չըջնանի մը մէջ, ուր միջազգային առևտուրը կարելի չէ բաղդատել Անտիոքի նման փաճառաճ քաղաքի մը հետ:

Վերջերս, մեր Հայկական դրամներն ու իրենց արժէքները գիրքին հրատարակութենէն ի վեր թէև դրամներու նոր օրինակներ յայտնաբերուած են, այսուհանդերձ հասկի պատկերով պղինձը կը շարունակէ մնալ շատ սակաւաթիւ դրամ մը:

Ե. Թ. ՆԵՐՍԷՍԻԱՆ

¹⁵ B. V. Head, *Historia Numorum* (reprint, Chicago, 1957), p. 815.

ARMENIAN NUMISMATIC LITERATURE

- 6 NERCESSIAN, Y. T. *Catalogue of Armenian Coins Collected by Y. T. Nercessian*. Los Angeles: Armenian Numismatic Society, *Special Publication*, No. 14, 2008, Iviii+387 pp., 128 pls., 1 map.

A portrait and biography of Y. T. Nercessian are presented and 1841 Armenian coins of his collection are described. The catalogue includes the Armenian kingdom of Sophene, Arsames I (ca. 240 B.C.), coppers, horseman and winged thunderbolt; Arsames II (ca. 230 B.C.), a copper of nude figure standing and facing; Artaxiad dynasty, Tigranes I (123-96 B.C.), coppers, Nike with wreath, Victory with palm-branch, and tree; Tigranes II (95-56 B.C.), silver tetradrachms with Artaxata and Antioch Tyches, drachms of Artaxata Tyche, and coppers of quadriga, Artaxata, Antioch, and Damascus Tyches, Tyche overstruck on Apamean (Zeus/elephant), Aradian (Tyche/ Poseidon, Astarte/bull), and Marathus (cornucopia/Zeus) coppers, Heracles, Heracles overstruck on Seleucid (Antiochus XI/Zeus), Antiochene (tripod/ Tyche), Aradian (Astarte/bull) coppers, Nike with five and four peak tiaras, Victory, cornucopia to right and left, cornucopia overstruck on a copper of Tyre (Tyche/prow of galley), head of wheat, ear of corn, cypress tree, curved and straight palm-branch, tripod, club, elephant, horse to left and right, Mt. Argaeus or Arrarat; Artavasdes II (56-34 B.C.), a drachm with quadriga, coppers of Nike and cypress tree; Tigranes III (20-8 B.C.), hemidrachms with Nike, coppers, biga, warrior, Nike (in the past given to Artaxias II); Nike with square legend, eagle, thunderbolt, elephant, horse to right, lion's head; Tigranes IV (8-5 B.C.), coppers, Heracles, Victory, eagle to right and left, club and double-axe, elephant to right and left, elephant's head; Artavasdes III (5-2 B.C.), coppers, king's figure, eagle on mountain; Tigranes IV and Erato jugate (2 B.C.-A.D. 1), copper, Fortune; the Armenian kingdom of Commagene, Mithridates I Callinicus (96-70 B.C.), a copper of circular inscription; Antiochus I Theos (69-34 B.C.), coppers, Tigranes II/the lion of Commagene; Antiochus IV Epiphanes (A.D. 38-72), coppers, scorpion (inscribed Commagene, Lycaonia, Cietis), Capricorn, two cornucopias, Artemis, Apollo (inscribed Celenderis); Antiochus IV and Iotape (A.D. 38-72), coppers, Antiochus/Iotape seated (inscribed Sebaste and Corycus); Iotape (A.D. 38-72), scorpion (inscribed Commagene, Lycaonia), Artemis, male figure standing; Epiphanes and Callinicus (A.D. 72), coppers, Epiphanes/Callinicus, Capricorn (inscribed Commagene, Lacanatis), Armenian tiara (inscribed Commagene, Lacanatis, Lycaonia); State coinage of Commagene (ca. A.D. 72), coppers, hands/anchor, Capricorn/scorpion, capricorn/Armenian tiara; city coinage of Samosata (31 B.C. - A.D. 38), coppers, lion/Tyche, eagle/Tyche; an unknown ruler, copper, Armenian tiara/horse; Tosp, Mithridates of Tosp (1st to 2nd century); Cilician Armenia, baronial period, Roupen I (1080-1095), copper; T'oros I (1100-1123), copper; Levon II (1187-1198), coppers and a silver serving as prototype of royal copper tank; Raymond Roupen of Antioch (1201-1222), billon deniers; royal period, Levon I (1198-1219), single lion and double lion coronation trams, double trams, half double trams, a quarter double tram, regular trams and half trams, and tanks (Sis, Ayas); Hetoum I (1226-1270), Hetoum-Kaiqobād bilingual trams and a half tram, Hetoum-Kaikhusrew bilingual trams and half trams, Hetoum-Zabel regular trams and half trams, tanks (Sis, Ayas), equestrian and regular kardezzes; Levon II (1270-1289), precoronation tram, new trams (Sis, Ayas), half trams struck with small dies and new tram dies, and kardezzes; Hetoum II (1289-1306), billons with Latin and Byzantine crosses, kardezzes with king's bust facing and king seated; Smpad (1296-1298), coronation and regular trams, half trams, and pogs; Gosdantin I (1298-1299), trams and kardezzes; Levon III (1301-1307), takvorins, takvorin overstruck in Arabic, a zinc takvorin, and kardezzes; Oshin (1308-1320), coronation trams, takvorins, takvorin overstruck in Arabic, and pogs; Levon IV (1320-1342), takvorins, takvorins overstruck in Arabic, large and small pogs; Guy (1342-1344), takvorins, a takvorin overstruck in Arabic, and pogs; Gosdantin III (1344-1363), takvorins (Tarsus, Sis), and pogs (Tarsus, Sis); Levon the Usurper (1363-1365), takvorins and a pogh; Gosdantin IV (1365-1373), takvorins and pogs; Levon V (1374-1375), billons and pogs; Post Roupenian copper coins.

(Cont. on p. 60)

ADDITIONS AND CORRECTIONS II TO ARMENIAN COINS AND THEIR VALUES

FRANK L. KOVACS

Plate 4

As in the first installment of “Additions & Corrections to *Armenian Coins and Their Values*” (*Armenian NJ* 30 (2004):83-86 and plate 5), the framework and numbering of ACV is retained so the reader can consider the notes in context. In this note I present some new coins and comments, and following them, my response to Mr. Nercessian’s comments on my additions and corrections (*Armenian NJ* 1/1 (2005):21-24),

A. Sophene

2. Arsames I (c.240 BC). AE. The reverse of this coin has been misdescribed in all standard references to date. The correct description is: Arsames on horseback r., two spears in his l. hand, hurling a spear with his r., at a springing lion. (pl. 2-1)
3. Arsames I. AE. This type (correctly described as the king on horseback r., attacking two soldiers with a spear, with a third soldier fallen beneath his horse) is probably the same denomination as ACV 2 above, rather than a half. (pl. 2-2)
- 8 var. Arsames II (c.230 BC). AE. This is essentially the same coin as ACV 8, but with the bust l. (pl. 2-3).
16. Abdissares (c.210 BC). AE. As no photos of this type appear in ACV, they are supplied here. In addition to the basic inscription “King Abdisarres” (ACV 16) (pl. 2-4), there is a variety (ACV 16var.) with the gentilic ΒΑΣΙΛΕ[ΩΣ] ΑΒΔΙΣΣΑ[ΡΕΣ] / [Α]ΔΙΑΒ[ΕΝΟΥ] “Abdisarres the Adiabenian.” (pl. 2-5). See F. de Callatay “Abdissarès l’Adiabénien” in *Iraq* 58 (1996): 135-42.

B. Armenia

92. Tigranes the Great (95-56 BC). AE “1/2 chalcis”. /Victory standing. This coin is published from a single specimen in the Bedoukian collection (CAA 125). I have personally inspected this piece which is now in the Armenian Library and Museum of America (ALMA) (Watertown, MA) and found it to be an invention created by entirely re-engraving both sides of some unidentifiable ancient coin. It has no authentic counterpart.
118. Tigranes the Great. AE. /elephant l. This is a die-struck modern invention. I have examined the Bedoukian specimen (CAA 124, now in ALMA) and can confirm that it is of identical manufacture as the others examined, and from the same dies. Illustrated is an example from my own “black cabinet.” (pl. 2-6).
- 148A. Tigranes III (20-8 BC). AE. /king on horse galloping l, brandishing a spear. Above: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΕΓΑΛΟΥ, below: [ΤΙΓΓΑΝΟΥ]. Same type (same dies) as the example illustrated in ACV. However, the poor reverse of ACV plate coin was misinterpreted as a horse standing l. For a better example of ACV 148 as described see Mousheghian (HRAC 137). Thus, the coin illustrated here is apparently otherwise unrecorded and represents a new type for Tigranes III. (pl. 2-7)
- 179A. c. AD 3(?). AE. Obverse: Jugate heads of Augustus(?), laureate, and Gaius(?) r.; reverse: Armenian tiara r. Although the portrait is consistent with the date suggested, no legend remains on either side, so the attribution is suggested with

caution. This coin may commemorate the victory of Caius Caesar at Artagira (thus, an "Armenia Devicta" type), and the subsequent restoration of Ariobarzanes of Media to the Armenian throne; or, it may simply be evidence of Roman involvement in Armenian affairs, issued during an interregnum. (pl 2, 8) For a second example see RPC Supplement 2 (2006), S2-1-5489, which can be found at www.uv.es/~ripolles/rpc_s2, p. 72. This example better shows the obverse heads, but they are not identified and the traces of the obverse and reverse legends are "illegible".

- 195B. For "Arkathios" read "Arkathias". For "c.80/70 BC" read "c.80/79 BC" (a typo). This coin may be an issue of Arkathias, son of Mithradates the Great of Pontus, and brother-in-law of Tigranes the Great; if so, the date should be amended to c.86 BC.

Commagene

196. Antiochus I Theos (69-34 BC). AE. /lion. There are actually two significantly different bust varieties of Antiochus' coinage. The normal variety (ACV 196) depicts Antiochus as king of Armenia, wearing an Armenian tiara (pl. 2-10) and was probably struck c.36-34 BC when Rome would have preferred him to Artavasdes. On the earlier variety struck before 36 BC Antiochus wears a tiara like that of Arsames II of Sophene (see 8 var. above) which has no peaks on top, no fanion (neck cover) and no lappets (ear covers). I have not found an example of the latter good enough to indicate what, if any, any design is on the tiara. (pl. 2-9)
198. Antiochus I, Theos. AE. /eagle. This coin clearly shows Antiochus wearing the earlier tiara, although Bedoukian mistakenly described it as having the same (Armenian) tiara as the larger denomination (ANS Museum Notes 28: 88; pl.12,26). To my knowledge all examples of ACV 198 are of the earlier variety.

Apparently some of my comments in "Additions and Corrections..." were confusing or inadequately explained. The following comments are in response to Mr. Nercessian's comments in *Arm. NJ* 1/1 (2005):21-24.

Sophene

- 10-16. Abdissares and Xerxes are well established as kings of Sophene. My comments did not intend to suggest otherwise. The addition of the gentilic "the Adiabenean" to Abdissares's coin titlature also does not suggest otherwise, nor does it suggest that his coins were struck in Adiabene. In fact, it implies the opposite. The gist of my original comment was that, as both Abdissares and Xerxes wear their bashlyk in the same atypical style, both may be from Adiabene, which is to say, non-native kings of Sophene.
26. Tigranes I. The question of the existence of this king is indeed complex, and certainly beyond the scope of my note on the APK countermark (for more on APK see 195B above). As to Mr. Nercessian's remarks on Tigranes the Younger, I am compelled to set the record straight. Clive Foss never suggested that all coins with the comet tiara be given to Tigranes the Younger, a fact which he confirmed to me by personal communication. This hypothesis is my own.
29. Tiara adorned with a bull's horn. This is a case of my failure to communicate. What I should have said was that the design on the tiara was either clumsily rendered, or misunderstood by the engraver as a star and bull's horn. There is no

- doubt in my mind that the “official” design as intended is a comet with tail, just as on the related tetradrachms (ACV 28 and 29).
- 83-90. Aradus as an Armenian mint. I should have identified the conjectural nature of my statement regarding Aradus as a mint for Armenian kings. This is a complex issue which needs to be developed in view of both numismatic and historical evidence.
117. Tigranes II. AE. /elephant. It seems clear to me from the photo in Mr. Nercessian’s book that this is a re-engraved coin, not an overstruck one.
122. AE. /Mt. Argaeus. I cannot comment on Dr. Vardanyan’s paper, not having read it, except to reassert that the mountain is clearly Ararat, with its two peaks, and not Argaeus which has only one.
- 125-131. Artavasdes II and Artaxias II. AEs. I am happy to let Dr. Vardanyan judge the merits of my argument as Mr. Nercessian suggests.
- 178-179. Tigranes and queen. AE. Without attempting a lengthy defense of my reattribution, I offer three comments which seem essential to my position. 1) The coins which we can firmly attribute to Tigranes IV (ACV 182-184) show the young king as described in the surviving histories. He cannot be the older, long-bearded man in ACV 178-179. 2) The depiction of the queen is different in these two series. Thus, the latter is unlikely to be Erato. 3) Tigranes VI (AD 60-62) was a Roman nominee of Herodian, not Arsacid lineage. An article on this issue is in progress.
- 186 A-B. Tiridates I. The complete argument for the attribution of these two coins is presented in “Tiridates I of Armenia” in JNG 55/56 (2006/6):105-110. An editorial error resulted in an incorrect transcription of the Greek legend; this has subsequently been corrected in the following issue, JNG 57 (2007):195.

Photo Plate (all coins illustrated are from the author’s collection.)

1. Arsames I. AE 19.	4.52g.	12:00	ACV 2.
2. Arsames I. AE 19.	5.61g.	9:00	ACV 3.
3. Arsames II. AE 17.	4.07g.	10:00	ACV 8var.
4. Abdissares. AE 14.	2.73g.	12:00	ACV 16.
5. Abdissares. AE 14.	3.18g.	12:00	ACV 16var.
6. Tigranes the Great. AE 18.	3.55g.	1:00	ACV 118.
7. Tigranes III. AE 19.	3.91g.	2:00	ACV 148A.
8. Augustus (?). AE 22.	10.32g.	9:00	RPC Supp. 2. (Supp. to vol. 1), no. 5489
9. Antiochus I. AE 20.	4.82g.	1:00	ACV 196A.
10. Antiochus I. AE 22.	8.96g.	12:00	ACV 196.

Abbreviations

ACV	Y.T. Nercessian, <i>Armenian Coins and Their Values</i> , Los Angeles, 1995.
HRAC	Anahit Mousheghian, & Georges Depeyrot, <i>Hellenistic and Roman Armenian coinage (1st c. BC - 1st c. AD)</i> = Hellenistakan ev Hromeakan Darashrjani Haykakan Metaghadranner (Mt'a. 1d.-Mt. 1d.). Moneta 15. Wetteren, Belgium, 1999.
JNG	<i>Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte</i>

(Cont. from p. 56)

The catalogue of coins is followed with counterfeits and fantasy pieces, bibliography, index, and 128 photographic plates. The legends and metrological data are published.

Author

Ընծայուած են Ե. Թ. Ներսիսեանի նկարն ու կենսագրութիւնը և նկարադրուած են իր Հաւաքածոյին 1841 զրամները: Կատարիւրդ ուր իր Հաւաքածոն ցուցակագրուած է կը պարունակէ Մոիթի հայ թագաւորութիւն Արշամ Ա (չուրջ 240 Ն.Ք.), պղինձներ, ձիաւոր և թխաւոր կածակ. Արշամ Բ (չուրջ 230 Ն.Ք.), պղինձ մը ուր մերկ անձ մը կանոյնած է: Արտաշէսեան Հարստութիւն Տիգրան Ա (123-96 Ն.Ք.), պղինձներ, Յաղթանակ ծաղկեպսակով, Յաղթանակ արմաւենիի ճիւղով, ծառ. Տիգրան Բ (95-56 Ն.Ք.), արծաթեայ չորեքդրամեաններ, Արտաշատի ու Անտիոքի Բախտով, զրախմաններ Արտաշատի Բախտով, պղինձներ՝ քառաձի մարտականք, Արտաշատի, Անտիոքի և Դամասկոսի Բախտով, Բախտ կրկնադրուած Ափամէի (Չև/Չևա), Արաղոսի (Բախտ/ Փոսէյդոն, Աստարտէ/ցու) և Մարաթոսի (ամաթեղջիւր/Չևա) պղինձներուն վրայ, Վահագն, Վահագն կրկնադրուած սեկեկեան (Անտիոքոս ԺԱ/Չևա), Անտիոքի (եռոտանի/Բախտ), Արաղոսի (Աստարտէ/ցու) պղինձներուն վրայ, Յաղթանակ Հինգ և չորս ատամ խորով, այլ Յաղթանակ մը, ամաթեղջիւր դէպի աջ և ձախ, ամաթեղջիւր կրկնադրուած Տիրոսի (Բախտ/ուսպմանա) պղինձին վրայ, ցորեն, հասկ, նոճիկ ծառ, կոր և ուղիղ արմաւենիի ճիւղ, եռոտանի, լախտ, փիղ, ձի դէպի ձախ և աջ, Արգէշու կամ Արարատ լեռը. Արտաւազդ Բ (56-34 Ն.Ք.), զրախմա մը քառաձի մարտականքով, պղինձներ՝ Յաղթանակ և նոճիկ ծառ. Տիգրան Գ (20-8 Ն.Ք.), կիսադրախմաններ՝ Յաղթանակ, պղինձներ՝ երկձի մարտականք, ռազմիկ, Յաղթանակ (Նախապէս տրուած Արտաշէս Բ-ի), Յաղթանակ քառակուսի խորագրութեամբ, արծիւ, կաշձիկ, փիղ, ձի դէպի ձախ և աջ, առլածի դրուխ. Տիգրան Դ (8-5 Ն.Ք.), պղինձներ՝ Վահագն, Յաղթանակ, այլ տեսակ Յաղթանակ, արծիւ դէպի ձախ և աջ, երկսայլի տապար, փիղ դէպի աջ և ձախ, փիղի դրուխ. Արտաւազդ Գ (5-2 Ն.Ք.), պղինձներ՝ թագաւորին կանգնած հասակը, լեռան վրայ արծիւ. Տիգրան Դ և Երատոյ գուգագրուին (2 Ն.Ք.-Յ.Ք. 1), պղինձներ՝ Բախտ, Կոմմագենէի հայ թագաւորութիւն Միհրդատ Ա Կալլիսիկոս (96-70 Ն.Ք.), պղինձ շրջադրութիւն. Անտիոքոս Ա Թէոս (69-34 Ն.Ք.), պղինձներ՝ Տիգրան Բ/Կոմմագենէի առլածը. Անտիոքոս Դ Եփիֆանէս (Յ.Ք. 38-72), պղինձներ՝ կարիճ (արձանագրուած Կոմմագենէ, Լիկաոնիա, Կիլիկիա), այծեղջիւր, երկու ամաթեղջիւր, Արտեմիս, Ապոլոն (արձանագրուած Կելենդերիս). Անտիոքոս Դ և Իոթիփէ (Յ.Ք. 38-72), պղինձներ՝ Անտիոքոս/Իոթիփէ, ուր Իոթիփէ նստած է (արձանագրուած Սեբաստիա և Կոռիկոս). Իոթիփէ (Յ.Ք. 38-72), կարիճ (արձանագրուած Կոմմագենէ, Լիկաոնիա), Արտեմիս, մարդու մը հասակը կանգնած. Եփիֆանէս և Կալլիսիկոս (Յ.Ք. 72), պղինձներ՝ Եփիֆանէս/Կալլիսիկոս, այծեղջիւր (արձանագրուած Կոմմագենէ, Լիկաոնիա), Հայկական խոր (արձանագրուած Կոմմագենէ, Լիկաոնիա). Կոմմագենէի նահանգապին զրամ (չուրջ Յ.Ք. 72), պղինձներ՝ ձեռք/խորիսխ, այծեղջիւր/կարիճ, կարիճ/Հայկական խոր. Սամոսատի քաղաքային զրամ (31 Ն.Ք.-Յ.Ք. 38), պղինձներ՝ առլած/Բախտ, արծիւ/Բախտ, անորոշ գահակալ մը, պղինձ՝ Հայկական խոր/ձի. Թոսի (Ա-Բ դար), պղինձ Թոսի Միհրդատի. Կիլիկիան Հայաստան, իշխանական չրջան՝ Թուրքն Ա (1080-1095), պղինձ մը. Թորոս Ա (1100-1123), պղինձ մը. Լևոն Բ (1187-1198), պղինձներ, արծաթ մը կտրուած որպէս փոքրի օրինակ ու Նախատիպ պղինձեայ դանգի. Անտիոքի Ռէմոն-Ռուբէն (1201-1222), բլիլուն դէնիէր. թագաւորական չրջան. Լևոն Ա, (1198-1219), մի և երկու առլածով օծման զրամներ, երկդրամներ, կէս երկդրամներ, քառորդ երկդրամ մը, հասարակ զրամներ ու կիսադրամներ և դանգեր, Հեթում Ա (1226-1270), Հեթում-Քայթուդատի երկիւղեւան զրամներ ու կիսադրամ մը, Հեթում-Քայթուդատի երկիւղեւան զրամներ և կիսադրամներ, Հեթում-Չապէշի հասարակ զրամներ ու կիսադրամներ և դանգեր (Միս, Այաս), ձիապար և հասարակ քարտէզներ. Լևոն Բ (1270-1289), Նախաօծման զրամ մը, նոր զրամներ (Միս, Այաս), կիսադրամներ կիսուած փոքր կնիքներով ու նոր զրամներու կնիքներով, ու քարտէզներ. Հեթում Բ (1289-1306), բլիլոններ լատինական և բիւզանդական խաչերով, քարտէզներ թագաւորի հայտը կրտսերորով և թաղաւորը նստած. Սմբատ (1296-1298), օծման ու հասարակ զրամներ, կիսադրամներ և փողեր. Կոստանդին Ա (1298-1299), զրամներ և քարտէզներ.

(Cont. on p. 64)

Frank L. Kovacs, Additions and Corrections II to *Armenian Coins and Their Values*

ԼԵՒՈՆ Ա. ԹԱԳԱՒՈՐԻ ՕԾՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐԻ ԱՌՆՁՈՒԹԵԱՄԲ

Պատմական գիտությունների մէջ, դրամագիտութիւնը ինչպէս ընդունուած է, ամենակարեւոր և պատասխանատու ճիւղերից մէկն է: Այն մասամբ օգնում է բացայայտելու և ներկայացնելու բոլոր ժամանակներում և ամենուրեք տեղի ունեցած պատմական իրադարձութիւնները և փաստերը, յատկապէս ճշտելով նրանց ժամանակը:

Դրամագիտութեան վերջնական սահմանումը դեռևս ամենալայն շրջանից իւրովի է ընկալուել, դրամներն ուսումնասիրող գիտնական դրամագէտներին և պարզ դրամահաւաքներին իւրաքանչիւրի մօտ, համապատասխան իրենց ունեցած գիտելիքների և հնարաւորութիւններին:

Կարևորելով, դրամի յայտնաբերման փաստը, նիւթը (մետաղը), տալով պատկերատիպի պարզ նկարադրութիւնը, մասամբ էլ խորագրերի հնարաւոր ընթերցումը, որը կարող էր բաւարարել դրամագէտներու հետաքրքրող իւրաքանչիւր անհատի պահանջը:

Բազմալատակ դրամագէտ Ե. Թ. Ներսէսեանն այն բացառիկ գիտնականներից է, որոնք մասնագիտներին ուշադրութիւնն են հրաւիրում դրամագիտութեանն առնչուող այնպիսի հարցերի վրայ, որոնք կարելի է ասել, մինչև այժմ անտեսուել են թէ՛ հայ, և թէ՛ օտար դրամագէտների կողմից:

«Հայ դրամագիտական Հանդէս»-ում¹ Ե. Թ. Ներսէսեանի² հեղինակութեամբ հրատարակուել է շատ հետաքրքիր և կարևոր մի ուսումնասիրութիւն³:

ԼԵՒՈՆ Ա. ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՕԾՈՒՄԸ ԵՒ ԻՐ ՕԾՄԱՆ ԴՐԱՄԸ (Ըստ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ օծման խորհուրդին)

Կարելի է վստահօրէն ասել, որ աշխատանքում առաջին դէպքն է երբ օծման արարողութիւնը ստուգարանում է (կամ մեկնարանում է) և հաստատուում է ըստ Աստուածաշունչի Հին և Նոր կտակարանների, ինչպէս և չորս աւետարանների կողմից ներկայացուած համապատասխան տուեալներով:

Աշխատութեան մէջ մանրամասն ուսումնասիրելով պատմական փաստերն Ե. Թ. Ներսէսեանը մէկ անգամ ևս հաստատում է, որ դեռևս նախաքրիստոնէական շրջանից Ք.Ա. II դարից, սկսած Արտաշէսեաններից, մինչև միջնադար Բագրատունեաց թագաւորատան հիմնադրումը IX դ. երկրի տիրակալների հաստատումները, յիշատակում են թագադրութիւն, պսակադրութիւն⁴ կոչումներով:

Դրամագէտ Ե. Թ. Ներսէսեանը ուսումնասիրելով և ներկայացնելով համապատասխան ժամանակներում թողարկուած դրամներին պատկերատիպերում եղած թագերի և ապարօշնների կառուցուածքային բացատրութիւններն, ընդգծում է նաև, նրանցում եղած խորհուրդը: Վերլու-

¹ «Հայ դրամագիտական Հանդէս», հատոր 4 (34), թիւ 1, 2008, էջ 3-16:

² Դրամագէտ Ներսէսեանը Հանդէսի ստեղծման օրից մինչև այժմ, նրա ղիտաւոր խմբագիրն է:

³ Ե. Թ. Ներսէսեանը հեղինակ է հայ ժողովրդի դրամագիտութեան նուիրուած մէկ տասնեակից աւելի մեծածաւալ աշխատութիւնների և բազմաթիւ յօդուածների:

⁴ Թագն ու պսակը ընդունուած են որպէս միանմանաց իշխանութեան խորհրդանիշեր:

ծելով արարողութեան բոլոր տարրերը հաստատում է Սուրբ Դրբում եղած բացատրութեամբ: Պարզելով որ, օծման արարողութիւններն իրենց տեղն են գտել, ոչ միայն Աստուծաշնչում այլ և չորս աւետարանիչներն և ընդհանրապէս հոգեւոր գրականութեան մէջ:

Այդ առումով շատ տպաւորիչ է յատկապէս Մարկոսի Աւետարանը, ուր շատ պատկերաւոր ներկայացուած է Քրիստոսի մկրտութիւնը Յովհաննէս Մկրտիչի ձեռքով, Յորդանան գետում, ուր որպէս Աստծոյ պատգամախօս Սուրբ Հոգին երկնքից, աղանու կերպարանքով իջնում է Քրիստոսի վրայ⁵:

Հայ թագաւորների օծումն ըստ Աստուծաշնչի, մշտապէս կատարուել է քրիստոնէական ոգով, համաձայն հայ ժողովրդի կողմից ընդունուած հայոց առաքելական եկեղեցու խորհրդով⁶: Օծման հիմնական խորհուրդն էր՝

- Ա) Օծեալ թագաւորներից Տէրը պահանջում էր մշտական հնազանդութիւն Աստծոյ կամքին:
- Բ) Սեծագոյն մեղք էր համարուած ձեռք բարձրացնել օծեալ թագաւորների վրայ: Օծեալին արժանացնելով մեծամեծ պարգևներ:

Պատմութիւնից յայտնի է Բագրատունիների շրջանում Աշոտ Բագրատունի իշխանը⁷ դեռևս 862 թ. Արարական խալիֆայութեան կողմից արժանացել էր «Իշխանաց Իշխան» տիտղոսին (կոչման): Նկատի ունենալով այդ փաստը հայ նախարարներն և Գէորգ Բ. Կաթողիկոսը դիմում են արար խալիֆա Մուլթամիտին պահանջելով Աշոտ Բագրատունուն թագադրել:

Ելնելով իր պետութեան շահերից Մուլթամիտ խալիֆան ընդառնում է հայերին և 885 թ. Աշոտ Բագրատունուն թագադրում որպէս հայոց նոր արքայատան հիմնադիր, ապա Աշոտը օժտւում է Բագարանում Գէորգ Բ. կաթողիկոսի կողմից, որպէս Բագրատունի Աշոտ Ա. թագաւոր:

Սկսած Բագրատունիներից, հայ թագաւորները, նախ պէտք է օծուէին հոգեւոր (Հօր) ամենայն հայոց կաթողիկոսի կողմից, ապա նոր թագադրուէին:

Բագրատունեաց թագաւորութեան անկումից յետոյ XI դ. վերջերին 1080 թ. Միջերկրական ծովի հիւսիս արևելեան ափերին՝ Կիլիկիայում հաստատուած Ռուբենեան իշխաններին յաջողւում է ձևաւորել հայկական մի նոր իշխանութիւն, որը չուրջ մէկ հարիւրամեակ յետոյ, Ռուբենեան Լևոն II իշխանի ջանքերով յաջողւում է վերածուելու հայկական մի նոր թագաւորութեան⁸:

Լևոն II-ի իշխանութեան տարիները զուգահիշւում են Եւրոպայում կազմակերպուած խաչակարաց III արշաւանքին⁹: Գերմանական Ֆրեդրիկ Շիկամօրուս կայսեր առաջնորդութեամբ: խաչակիրները մեծ օգնութիւն ստացան Կիլիկիայի Ռուբենեան իշխանների կողմից: Որը միաժամանակ հնարաւորութիւններ ստեղծեց Կիլիկիայի իշխանութեանը կապեր հաստատելու եւրոպական երկրների հետ: Օգնեց Լևոն II իշխանի հեղինակութեան բարձրացմանը, ինչպէս և Հռոմի Կլեմենտ III պապի մօտ, որոնք մեծ դեր ունեցան Կիլիկիայում Ռուբենեան հայկական պետականութեան հաստատման գործում:

Ստեղծուեց մի թագաւորութիւն, որն ունէր իր կայուն սահմաններն, անկախութիւն, ինքնուրոյն կառավարման իրաւունքով և լիարժէք դրամական համակարգով:

⁵ Աղանին, ինչպէս յայտնի է, դեռևս նախաքրիստոնէական շրջանից համարուել է սրբազան թուռն և թագաւորութեան խորհրդանիշ:

⁶ Աստուծաշնչում, ինչպէս Հիմ, Նոյնպէս և նոր Կոստանդնուքում օծումը ներկայացուած է մի քանի տարբերակներով: Սուրբ Հոգով և եկեղով (Սուրբ Միւռոնով):

⁷ Որդին Մթառ խոստովանողի:

⁸ Թագաւորութիւն, որը գոյատևեց շուրջ 300 տարի:

⁹ խաչակիրների նպաստն էր, Միջերկրականի ափերին ապրող քրիստոնէայ ժողովրդին ազատագրել Մահմետականների կեղծութիւններից: Նրանց նշանաբանն էր «Քրիստոնէական սրբապաշտերի պատառաքում»:

Ե. Թ. Ներսէսեանին չի յաջողում, ինչպէս մատենագրութեան, նոյնպէս և տարբեր լեզուներով հրատարակուած գրականութեան մէջ գտնելու օծման արողութեան ընթացքի վերաբերեալ մանրամասն տեղեկութիւնները¹⁰:

Դրամագէտ Ե. Թ. Ներսէսեանի այս աշխատութեան հիմքում ընկած է Կլիւիկիայում Ռուբենեանների կողմից հայ արքայատան հիմնադրումը, ապա առաջին օծեալ թագաւոր Լևոն Ա-ի (1198-1219 թթ.) օծման արարողութիւնը¹¹ և նրա արտացոլումը Լևոն Ա-ի գրամներին վրայ:

Նախապէս ներկայացնելով Լևոն Ա-ի բոլոր բարեմասնութիւններն իբրև անհատականութիւն, նա այնուհետև աւելացնում է թագաւորութեան հետ առնչուող իրադարձութիւններին մանրամասնութիւնները, այն հաստատելով Լևոն Ա-ի օծման գրամներին թողարկմամբ:

Կլիւիկիայում հայկական թագաւորութեան, մասնաւորապէս նրա հիմնադիր Լևոն Ա-ի կողմից թողարկուած գրամների հարուստ համակարգում, կարելի է ասել ամենայ կարևոր բաժինը Լևոն Ա-ի օծման գրամներն են իրենց պատկերատիպային կատարելութեամբ:

Դրամագիտութեան յայտնի օծման գրամները, իրենց տեսակի մէջ եզակի են, որոնցում օծման խորհուրդը ներկայացուած է այդպիսի մանրամասնութեամբ:

Դրամագէտ Ե. Թ. Ներսէսեանն, կարելի է ասել առաջինն է, որ Լևոն Ա-ի օծման գրամներում ներկայացուած քրիստոնէական հաւատքին առնչուող օծման արարողութեան էութիւնը և խորհրդանիշերի բացայայտումը մեկնաբանում է ըստ Աստուածաշունչի:

Միաժամանակ ուսումնասիրելով ձեռագրերը, նա յանգում է այն եզրակացութեան, որ օծման և թագաւորութեան արարողութեան մէջ, ամենայ հետաքրքիր և գնահատելի բաժինը դա թագաւորների (և կաթողիկոսների) համար նրանց կողմից տրուած ուխտն է (երգումը):

Մեն ղո՞ւարութեամբ կարողանալով ձեռք բերել Կլիւիկիայի թագաւոր Լևոն Ա-ի երգման արարողութեան բնագրի պատճէնը, ընթերցուած մատենագիր Մայր Մշտնցի մէջ:

Գնահատելով գրամների ունեցած դերը հայոց պատմութեան հարցերի լուսաբանման վերաբերեալ, Ե. Թ. Ներսէսեանը շուրջ 40 տարի է, որ իրեն նուիրել է յատկապէս հայոց թագաւորների կողմից թողարկուած մետաղեայ ալդ փոքրիկ բայց էութեամբ հարուստ յուշարձանների ուսումնասիրութեանը: Դրամներով լուսաբանելով և ճշտելով (կամ հաստատելով) պատմական տուեալ ժամանակահատուածում տեղի ունեցած մեր ժողովրդի պատմութեանն առնչուող կարևոր իրադարձութիւնները:

Աշխատանքը խիստ ուսուցողական բնոյթի է և պատահական չէ, որ դրամագէտ Ե. Թ. Ներսէսեանն այս թեմայով պատրաստած իր զեկոյցով, նախապէս՝ 2007 թ. հանդէս է եկել Մոնթեպելիոյի Մ. Ռայ Առաքելական Մայր Տաճարի և Փաստախնայի Մ. Սարգիս հայոց Առաքելական եկեղեցիներին կից Մ. Գրոց ուսման դասարաններում:

Ե. Թ. Ներսէսեանն այն ուրոյն մտածելակերպով գիտնական-դրամագէտներից է, որ անհրաժեշտ է համարում նոր սերնդին (յատկապէս արտերկրում) բացատրելով դրամագիտութիւն առարկայի արժանիքներն և այն իրաւացիորէն, առաջարկում է, դրամագիտութեան դասընթացներ կազմակերպել ուսումնական հաստատութիւններում:

Մ.-Լ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Հայաստանի Պատմութեան Թանգարանի
Դրամագիտութեան Բաժնի
աւագ աշխատակից (նախկինում)

¹⁰ Ամենուրեք հանդիպելով միայն հակիրճ չիշատակութիւններ և որ եղելութեան վերաբերեալ

¹¹ Օծումը տեղի է ունեցել 1198 Յունուարի 6-ին Տարսնում, Գրեգոր Զ. Ապիրատ կաթողիկոսի ձեռքով:

(Cont. from p. 60)

Լևոն Գ (1301-1307), թագուորիններ, արարերէնով կրկնադրուած թագուորին մը, գինկ թագուորին մը և քարտէզներ. Օշին (1308-1320), օժման դրամներ, թագուորիններ, արարերէնով կրկնադրուած թագուորին մը և փողեր. Լևոն Դ (1320-1342), թագուորիններ, արարերէնով կրկնադրուած թագուորիններ, մեծ ու փոքր փողեր. Կի (1342-1344), թագուորիններ, արարերէնով կրկնադրուած թագուորին մը և փողեր. Կոստանդին Գ (1344-1363), թագուորիններ (Տարսոն, Սիւ). Լևոն Բռնկակալ (1363-1365), թագուորիններ և փող մը. Կոստանդին Դ (1365-1373), թագուորիններ և փողեր. Լևոն Ե (1374-1375), բիլոններ և փողեր. Յետ Ռուբենեան պղինձներ. Դրամներու ցուցակադրութեան հետեւած է հայկական կեղծ ու երևակայական կտորներ, մատենադրութիւն, ցուցակ և դրամներուն 128 պատկերազարդ տախտակները: Տպուած են խորագրութիւններն ու չափադիտական տուեալները: Հեղինակը

- 7 LEBEDEV, V. P., MARKOV, D. B., KOYFMAN, A. A. *Monetnoe delo i monetnoe obrashchenie Gandzhii'skogo emirata Shaddadidov (ser. X-XI vv.)* [Numismatics and Monetary Circulation of Shaddādīd Emirate of Ganja District] - *Монетное дело и Монетное обращение Ганджийского эмирата Шаддадидов (сер. X-XI вв.)*, авторы В. П. Лебедев, Д. Б. Марков, А. А. Койфман. [Moscow, Russia]: Numismatic Literature, 2006, 135 pp., map, illus., and 9 pls. In Russian. e-mail address: Markov@banet.net
- The publication is dedicated to the study of the coinage of the Shaddādīds, the Kurdish dynasty that ruled in Armenia and Arrān. The dirham hoard discovered in Vardenis, near Lake Sevan, is discussed extensively. The Catalogue includes dirhams ascribed to Shaddādīd emirs Faḡl I b. Muḥammad (A.H. 375-422), 'Alī Lashkarī II (A.H. 425-440), Abū al-Asvār Shavur b. Faḡl (A.H. 441-459). The monograph offers a clear study of design types and symbols of the coinage of the Shaddādīds, as well as an extensive discussion of the metrology. The complete Arabic legends and metrological data are published. YTN

Հրատարակութիւնը ուսումնասիրութիւն մըն է Շեղզաղեան դրամներու, թողարկուած՝ քրտական հարստութեան կողմէ, որ ինչեք Հայաստանի ու առանի մէջ: Մանրամասնութեամբ քննարկուած է դիրհամներու գանձը, յայտնաբերուած՝ Վարդէնիսի մէջ, Սեանայ լիճի մօտ: Ցուցակադրութիւնը կը պարունակէ դիրհամներ, վերադրուած՝ Շեղզաղեան ամիրաներ Ֆաղ I Ա բին Մոհամմէդի (Հ. 375-422 թթ.), Ալի Լաշկարի Բ-ի (Հ. 425-440 թթ.), Աբու ալ-Ասուար Շավար բին Ֆաղ I-ի (Հ. 441-459 թթ.): Մենադրութիւնը կ'ընծայէ յատկապէս պատկերասրբներն ու խորհրդանշանները Շեղզաղեան դրամներուն, ինչպէս նաև զափադիտութեան մանրագնէին քննարկութիւնը: Լրիւ արարատառ խորագրութիւններն ու չափադիտական տուեալները հրատարակուած են: ԵԹՆ

- 8 SYMES, Peter. Bonds of the Transcaucasian Commissariat, by Peter Symes. *IBNS Journal*, Vol. 47 (2008), No. 1, pp. 43-48, illus.

An historical background is given and the following bonds of Transcaucasian Commissariat (1918) are described: 1 ruble, 3 rubles, 5 rubles, 10 rubles, 50 rubles, and 100 rubles. The official language of bonds is Russian; however, the back of each note is printed in Russian, Armenian, Azerbaijani (Turkish, with Arabic characters), and Georgian. YTN

Տրուած է պատմական ուրուագիծ մը և նկարադրուած է Անդրկովկասեան Կոմիսարիատի (1918) հետեւեալ բոնները:— 1 ռուբլի, 3 ռուբլի, 5 ռուբլի, 10 ռուբլի, 50 ռուբլի, 100 ռուբլի և 250 ռուբլի: Դրամանիւններու պաշտօնական լեզուն ռուսերէնն է. սակայն ետին տպուած է ռուսերէնով, հայերէնով, ազրբայճաներէնով (արաբատառ թրքերէն) և վրացերէնով: ԵԹՆ

BIBLIOGRAPHY OF Y. T. NERCESSIAN

(Section 1)

I. Articles

1972

1. "Trams Date from King Levon's Era," *Coin World*, Vol. XIII (3 December 1972), No. 661, p. 27.

1973

2. Review of *Medieval Armenian Coins*, by Paul Z. Bedoukian (Paris, 1971), *Armenian Observer*, Vol. III (14 February 1973), No. 9, p. 2; *Kir ou Kirk*, Vol. XVII (1973), Nos. 14-15, p. 57.
3. "ANAS Elects Karnig Mahakian as President," *Armenian Observer*, Vol. III (4 April 1973), No. 16, p. 7.
"Armenian Numismatic, Artifacts Names Officers," *Coin World*, Vol. XIV (9 May 1973), No. 682, p. 33.
4. Review of Հայաստանի դրամական գանձերը – [The Coin Hoards of Armenia], by Kh. A. Mousheghian (Yerevan, 1973), *Armenian Observer*, Vol. III (17 October 1973, No. 44, p. 2.

1974

5. "Dr. Paul Bedoukian Honored by ANAS," *Armenian Observer*, Vol. IV (9 October 1974), No. 43, p. 8; *Armenian Reporter*, (3 October 1974), p. 9.
6. *Outline and Rarity, Coinage of the Artaxiad Dynasty of Armenia* (Los Angeles, 1974), 1 p.
7. *Outline and Rarity of Cilician Armenian Coins* (Los Angeles, 1974), 1 p.

1975

8. "Editorial," *ANJ*, Vol. I (1975), No. 1, p. 1.
9. "Paper Notes of Armenia,"
I, II, *ANJ*, Vol. I (1975), No. 1, pp. 2-3.
III, *ANJ*, Vol. I (1975), No. 2, pp. 6-11.
IV, V, *ANJ*, Vol. I (1975), Nos. 3 & 4, pp. 19-22.
10. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. I (1975), No. 1, p. 4.
ANJ, Vol. I (1975), Nos. 3 & 4, p. 24.

BIBLIOGRAPHY

11. Lecture on "Cilician Armenian Kings Coins to be Subject of Collectors Meeting" to be held on 24 January 1975: notice in *Armenian Observer*, Vol. V (15 January 1975), No. 5, p. 9.

1976

12. "Editorial – *Խմբագրական*," *ANJ*, Vol. II (1976), No. 1, p. 1.
13. "Paper Notes of Armenia,"
VI, VII, VIII, *ANJ*, Vol. II (1976), No. 1, p. 9.
IX, *ANJ*, Vol. II (1976), No. 2, pp. 16-17.
14. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. II (1976), No. 1, p. 10.
ANJ, Vol. II (1976), Nos. 3 & 4, pp. 39-40.

1977

15. Review of *Armenian Numismatic Journal*, Vol. II (1976), in *Armenian Observer*, Vol. VII (12 January 1977), No. 5, p. 7.
16. "Editorial – *Խմբագրական*," *ANJ*, Vol. III (1977), No. 1, p. 1.
17. "Paper Notes of Armenia,"
X, XI, XII, XIII, *ANJ*, Vol. III (1977), No. 1, pp. 6-10.
18. "In Search of an Armenian Monogram" *ANJ*, Vol. III (1977), No. 3, pp. 29-31, 35.
19. "Reader's Scriptorium" *SAN*, Vol. VIII (Winter 1977), No. 2, pp. 34.
20. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. III (1977), No. 1, p. 11.
ANJ, Vol. III (1977), No. 2, p. 23.
ANJ, Vol. III (1977), No. 3, p. 35.
ANJ, Vol. III (1977), No. 4, pp. 44-46.

1978

21. Review of *Armenian Numismatic Journal*, Vol. III (1977), in *Armenian Observer*, Vol. VIII (1 February 1978), No. 8, p. 2.
22. "Editorial – *Խմբագրական*," *ANJ*, Vol. IV (1978), p. 10.
23. "Biography of Fr. Clement Sibilian," *ANJ*, Vol. IV (1978), pp. 11-12.
24. "Bibliography of Fr. Clement Sibilian," by Y. T. Nercessian and Paul Z. Bedoukian, *ANJ*, Vol. IV (1978), pp. 13-15.
25. "Levon II Trams Struck in Ayas," *ANJ*, Vol. IV (1978), pp. 81-90, pl. VIII-IX.

1979

26. "An Introduction to the Coins of Cilician Armenia," *Journal of International Numismatics*, Vol. XIII (1979), Nos. 2, 3, 4, 5, pp. 44-47, 67-69, 92-95, 112-116, respectively, illus.
27. "Editorial; Know Thyself – *Ծանօթ Ձգեց*," *ANJ*, Vol. V (1979), No. 2, p. 12.
28. "Armenia and the Los Angeles Medallions," *Numismatist*, Vol. XCII (April 1979), No. 4, pp. 725-732, illus.
29. "*Հայաստան - Լոս Անջելես Մեդալիոններ*" [Armenia – Los Angeles Medallions], *ANJ*, Vol. V (1979), No. 3, pp. 27-29, pls. I-II.
30. Review of *Coinage of the Artaxiads of Armenia*, by Paul Z. Bedoukian (London, 1978), *ANJ*, Vol. V (1979), No. 3, pp. 30-31; *Armenian Observer*, Vol. IX (21 February 1979), No. 11, p. 3; *Armenian Reporter*, Vol. XII (15 February 1979), No. 17, p. 4; *Asbarez*, Weekly English Language Edition, Vol. LXXI (21 February 1979), No. 5829, p. 5.
31. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. V (1979), No. 2, pp. 23-25.
ANJ, Vol. V (1979), No. 3, pp. 33-35.
ANJ, Vol. V (1979), No. 4, pp. 43-46.
32. Lecture on "Coronation Trams of King Levon I, 1198-1219" to be held on 26 January 1980: notice in *ANJ*, Vol. V (1979), No. 4, p. 36.

1980

33. "The Armenian Republic Banknotes," *Asbarez*, Weekly English Language Edition, Vol. LXXII (16 January 1980), No. 6044, pp. 4-5, 8; *International Bank Note Society Journal*, Vol. XIX (1980), No. 1, front cover, pp. 3-6, 10.
34. "The Coronation Trams of King Levon I of Cilicia," *Asbarez*, Weekly English Language Edition, Vol. LXXII (6 February 1980), No. 6059, p. 4.
 "The Coronation Trams of Levon I," *Armenian Observer*, Vol. X (6 February 1980), No. 9, pp. 2, 6; *Numismatic Circular*, Vol. LXXXVIII (June 1980), No. 6, pp. 211-212.
 "Silver Tram Testifies to Coronation," *World Coin News*, Vol. VII (3 June 1980), No. 23, pp. 20, 23.
35. Review of *Coinage of Cilician Armenia*, by Paul Z. Bedoukian (Revised edition, Danbury, CT, 1979), *ANJ*, Vol. VI (1980), No. 1, pp. 8-10; *Armenian Observer*, Vol. IX (8 August 1979), No. 35, pp., 4, 7; *Asbarez*, Weekly English Language Edition, Vol. LXXI (25 July 1979), No. 5935, p. 5; *Coin world*, Vol. XX (5 December 1979), No. 1025, p. 68; *Nor Gyank*, Vol. I (9, 16 August 1979), Nos. 33, 34, pp. 14-15, 11, respectively; *World Coin News*, Vol. VII (15 January 1980), No. 3, pp. 13, 16.
36. "Nercessian Talks Trams," *Coin World*, Vol. XXI (5 March 1980), No. 1038, p.82.
37. "Bedoukian: A Man Who Loves Armenian Coins," *World Coin News*, Vol. VII (22 April 1980), No. 17, p. 19.

BIBLIOGRAPHY

38. "Հայուհին հայ դրամին վրայ" [Ladies on Armenian Money], *Asbarez*, Vol. LXXII (10 May 1980), No. 6125, p. 3.
39. "The Artistic Banknotes of Armenian Republic," *ANJ*, Vol. VI (1980), No. 2, pp. 16-19, pls. I-II.
40. Review of *Դրամական շրջանառությունը Հայաստանում սկզբից մինչև ժ. դար Յ.Բ.-ի* - [The Monetary Circulation in Armenia from the Beginning to the Tenth Century A.D.], by Kh. A. Mousheghian, (Vienna, 1979), *ANJ*, Vol. VI (1980), No. 4, pp. 43-45; *Armenian Observer*, Vol. X (12 March 1980), No. 21, p. 4; *Armenian Reporter*, Vol. XIII (13 March 1980), No. 21, p. 4; *Armenian Reporter*, *Teghekatu*, Vol. V (14 March 1980), No. 11, pp. 3, 13; *Asbarez*, Vol. LXXII (8 March 1980), No. 6081, pp. 5, 7; *Asbarez*, Weekly English Language Edition, Vol. LXXII (12 March 1980), No. 6083, pp. 6, 8; *Nor Gyank*, Vol. II (27 March 1980), No. 13, p. 21; *SAN*, Vol. XI (Spring 1980), No. 1, p. 19.
41. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. VI (1980), No.1, pp. 7, 10-12.
ANJ, Vol. VI (1980), No. 3, pp. 34-37.
ANJ, Vol. VI (1980), No. 4, p. 49.

1981

42. "Editorial," *ANJ*, Vol. VII (1981), No. 3, p. 21.
43. "Yerevan City Notes" *ANJ*, Vol. VII (1981), No. 4, pp. 31-35.
44. Review of *Armenian Numismatic Journal*, Vol. IV (1978, published in 1980), *Asbarez* Vol. LXXIII (16 July 1981), No. 6409, p. 6; *Asbarez*, Weekly English Language Edition, Vol. LXXIII (19 July 1981), No. 6411, p. 15; *Nor Gyank*, Vol. III (30 July 1981), No. 31, p. 18; *Nor Gyank*, Vol. III (6 August 1981), No. 32, pp. 8-9; under the title of "A Notable Volume on Armenian Numismatics," *Armenian Observer*, Vol. XI (19 August 1981), No. 37, pp. 2, 6; *Nor Or*, Vol. LIX (18 August 1981), No. 58, p. 6; *Armenian Reporter*, Vol. XIV (30 July 1981), No. 39, pp. 4, 6; *NI Bulletin*, Vol. XVI (January 1982), No. 1, p. 29.
45. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. VII (1981), No. 1, pp. 7-10.
ANJ, Vol. VII (1981), No. 2, pp. 18-20.
ANJ, Vol. VII (1981), No. 4, pp. 39-43.

1982

46. Review of *Selected Numismatic Studies* of Paul Z. Bedoukian (Los Angeles, 1981), *ANJ*, Vol. VIII (1982), No. 1, pp. 7-8.; *Armenian Observer*, Vol. XI (25 November 1981), No. 49, p. 2; *Asbarez*, Vol. LXXIII (2 November 1981), No. 6676, p. 5; *Asbarez*, English Language Edition, Vol. LXXIII (21 November 1981), No. 6689, p. 14; *Baikar*, Vol. LIX (17 November 1981), No. 178 (22,254), p. 3; *NI Bulletin*, Vol. XVI (January

1982), No. 1, pp. 28-29; *Nor Gyank*, Vol. III (12 November 1981), No. 46, p. 20; *World Coin News*, Vol. IX (16 February 1982), No. 7, p. 33.

47. "Shirak City Notes" *ANJ*, Vol. VIII (1982), No. 4, pp. 36-42.
48. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. VIII (1982), No. 1, pp. 9-12.
ANJ, Vol. VIII (1982), No. 2, pp. 18-23.
ANJ, Vol. VIII (1982), No. 3, pp. 31-34.
ANJ, Vol. VIII (1982), No. 4, pp. 43-46.
49. Lecture on "Armenian Bilingual Silver Coins" to be held on 11 September 1982: notice in *Armenian Observer*, Vol. XII (25 August 1982), No. 38, p. 7; *World Coin News*, Vol. IX (17 August 1982), No. 33, p. 9.

1983

50. *Attribution and Dating of Armenian Bilingual Trams* (Los Angeles, 1983), 36 pp., 12 pls.
51. "A Bibliography of the Works of Paul Z. Bedoukian," *ANJ*, Vol. IX (1983), No. 1, pp. 7-8.
52. "Դրամագիտութեան նպաստը պատմագրութեան" – [The Contribution of Numismatics to History, *Abril*, Vol. V (August 1983), No. 8, pp. 52-57.
53. Review of *Deuxieme empire armenien les Chah-el-Armens, Dynastie des Ayyoubides. 586-658 H. 1190-1259 J.* (Beirut, 1981) by A. A. Ebeyan, *ANJ*, Vol. IX (1983), No. 3, p. 31; *NI Bulletin*, Vol. XVII (March 1983), No. 3, pp. 93-94; *Nor Gyank*, Vol. V (27 January 1983), No. 5, p. 16.
54. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. IX (1983), No. 1, p. 12.
ANJ, Vol. IX (1983), No. 2, p. 26.
ANJ, Vol. IX (1983), No. 3, pp. 32-36.
ANJ, Vol. IX (1983), No. 4, pp. 45-48.
55. Lecture on "The Evolution of the Armenian Tiara" to be held in 10 September 1983: notice in *Armenian Observer*, Vol. XIII (17 August 1983), No. 38, p. 5; *Nor Gyank*, Vol. V (18 August 1983), No. 34, p. 12.

1984

56. *Armenian Numismatic Bibliography and Literature* (Los Angeles, 1984), 729 pp.
57. "Editorial," *ANJ*, Vol. X (1984), No. 2, p. 12.
58. Review of *Արտաշէսեան հարստութեան դրամները* - [Coinage of the Artaxiads of Armenia], by Paul Z. Bedoukian (Vienna, 1983), *ANJ*, Vol. X (1984), No. 4, pp. 37-38.

BIBLIOGRAPHY

59. Review of "Coinage of the Armenian Kingdoms of Sophene and Commagene," by Paul Z. Bedoukian, *Museum Notes*, Vol. XXVIII (1983), pp. 71-78, pls. 11-12, *ANJ*, Vol. X (1984), No. 4, pp. 39-40.
60. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. X (1984), No. 1, pp. 9-11.
ANJ, Vol. X (1984), No. 2, pp. 19-22.
ANJ, Vol. X (1984), No. 4, p. 41.

1985

61. "The Evolution of the Armenian Tiara," *ANJ*, Vol. XI (1985), No. 1, pp. 2-12, pls. I-II.
62. Review of *Դրամական շրջանառությունը Հայաստանում (մ.թ.ա. ժ.դ. - մ.թ. Զիժ դ.)* - [Numismatics in the History of Armenia (Fifth Century B.C. to Fourteenth Century A.D.)], by Kh. A. Mousheghian (Yerevan, 1983), *ANJ*, Vol. XI (June 1985), No. 2, pp. 15-19; *Armenian Observer*, Vol. XV (12 December 1984), No. 2, pp. 2, 8; *Asbarez*, Vol. LXXVI (15 December 1984), No. 7437, pp. 8, 14, respectively.
63. Review of *Coinage of the Armenian Kingdoms of Sophene and Commagene*, by Paul Z. Bedoukian (Los Angeles, 1985), *ANJ*, Vol. XI (1985), No. 3, p. 34+.
64. "Yerevan City Notes Updated," *ANJ*, Vol. XI (1985), No. 4, pp. 36-40.
65. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. XI (1985), No. 1, p. 13.
ANJ, Vol. XI (1985), No. 2, pp. 22-24.
ANJ, Vol. XI (1985), No. 3, pp. 32-34.
ANJ, Vol. XI (1985), No. 4, pp. 41-44.
66. Lecture on "Odd and Curious Armenian Money" to be held on 7 December 1985: notice in *Armenian Life*, Vol. I (15 November 1985), No. 6, p. 16; *Armenian Observer*, Vol. XV (13 November 1985), No. 49, p. 9; *Nor Gyank*, Vol. VII (28 November 1985), No. 49, p. 13; *World Coin News*, Vol. XII (3 December 1985), No. 49, p. 29.

1986

67. "Հայաստանի Հանրապետության ստացադիրները," [The Receipts of Armenian Republic], *ANJ*, Vol. XII (1986), No. 1, pp. 3-7.
68. "An Armenian Coin Auction," *ANJ*, Vol. XII (1986), No. 2, pp. 12-17.
69. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. XII (1986), No. 1, pp. 8-10.
ANJ, Vol. XII (1986), No. 2, pp. 18-20.
ANJ, Vol. XII (1986), No. 3, p. 30.
ANJ, Vol. XII (1986), No. 4, pp. 39-41.

1987

70. "Armenian Numismatic Bibliography (Reviews Since 1980-1985)," *ANJ*, Vol. XIII (1987), No. 1, pp. 7-10.
71. Review of *Armenian Coin Hoards*, by Paul Z. Bedoukian (Los Angeles, 1987), *ANJ*, Vol. XIII (1987), No. 1, p. 10+; *Armenian Observer*, Vol. XVII (8 April 1987), No. 19, p. 2; *Armenian Reporter*, Vol. XX (16 April 1987), No. 27, p. 4; *Armenian Weekly*, Vol. LVII (11 April 1987), No. 15 (2883), p. 7; *Asbarez*, English Edition, Vol. LXXIX (Saturday, 21 March 1987), No. 7993, p. 28; *World Coin News*, Vol. XIV (7 April 1987), No. 14, p. 4.
72. "A Word of Thanks," *ANJ*, Vol. XIII (1987), No. 2, p. 1.
73. "Armenian Gold Medals Created by Zaven Keledjian," *ANJ*, Vol. XIII (1987), No. 2, pp. 14-19, pls. I-II.
74. "Editorial; Words of Wisdom," *ANJ*, Vol. XIII (1987), No. 4, p. 32.
75. Review of *Դրամագիտական հարցեր* - [Numismatic Queries], by Berj Sabbaghian, (Aleppo, 1986), *ANJ*, Vol. XIII (1987), No. 4, p. 39; *Armenian Observer*, Vol. XVII (4 March 1987), No. 14, p. 3; *Armenian Weekly*, Vol. LVII (11 April 1987), No. 15 (2883), p. 7; *Asbarez*, English Edition, Vol. LXXIX (7 March 1987), No. 7983, p. 24; *Lraper*, Vol. XLIX (25 July 1987), No. 40, p. 7; *Nor Gyank*, Vol. IX (12 March 1987), No. 12, p. 16; *Nor Or*, Vol. LXV (24 March 1987), No. 19, p. 10; *World Coin News*, Vol. XIV (5 May 1987), No. 18, p. 27.
76. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. XIII (1987), No. 2, p. 20.
ANJ, Vol. XIII (1987), No. 4, pp. 40-42
77. ANS meeting held on 28 March 1987: notice in *Armenian Observer*, Vol. XVII (8 April 1987), No. 19, p. 15; *Armenian Weekly*, Vol. LVII (11 April 1987), No. 15 (2883), p. 7; *Asbarez*, English Edition, Vol. LXXIX (Saturday, 11 April 1987), No. 8007, p. 23; *World Coin News*, Vol. XIV (12 May 1987), No. 19, p. 26.

1988

78. *Bank Notes of Armenia* (Los Angeles, 1988), pp. 224, 192 pls.
79. "Inventory of Gosdantin I Trams," *ANJ*, Vol. XIV (1988), No. 2, pp. 12-15.
80. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. XIV (1988), No. 1, p. 10.
ANJ, Vol. XIV (1988), No. 2, pp. 19-20.
ANJ, Vol. XIV (1988), No. 3, pp. 27-30.
ANJ, Vol. XIV (1988), No. 4, p. 42.

BIBLIOGRAPHY

81. ANS Meeting held on 12 December 1987: notice in *Armenian Observer*, Vol. XVIII (27 January 1988), No. 10, p. 6; *Armenian Weekly*, Vol. LVIII (23 January 1988), No. 4 (2924), p. 5; *World Coin News*, Vol. XV (9 February 1988), No. 6, p. 52.

1989

82. "Bibliography of Paul Z. Bedoukian," *ANJ*, Vol. XV (1989), pp. 11-22, 32.
83. "Paul Z. Bedoukian: A Man Dedicated to Armenian Numismatics," *ANJ*, Vol. XV (1989), pp. 33-37.
84. "The Nuarsag Treaty Medal," *ANJ*, Vol. XV (1989), pp. 147-150.
85. "Armenian Numismatic Journal Index to Volumes I-XV (1975-1989)," *ANJ*, Vol. XV (1989), pp. 165-186.
86. Review of *Armenian Numismatic Journal*, Series I, Vol. XV (1989), *Armenian Life*, Vol. IV (31 March, 7 April 1989), No. 25, p. 22; No. 26, pp. 41, 43, *Armenian Mirror-Spectator*, Vol. LVI (18 March 1989), No. 36, p. 9; *Armenian Observer*, Vol. XIX (22 March 1989), No. 18, p. 2; *Armenian Reporter*, Vol. XXII (2 March 1989), No. 21, p. 4; *Armenian Weekly*, Vol. LIX (4 March 1989), No. 729384, pp. 10, 12; *Asbarez*, Vol. LXXX (7 March 1989), No. 8474, p. 4; *Lraper*, Vol. LI (4 March 1989), No. 22, p. 8.
87. Lecture on "The Municipal Bank Notes of Armenia, 1918-1924" to be held on 9 September 1989: notice in *Armenian Life*, Vol. IV (1 September 1989), No. 47, p. 23; *Armenian Observer*, Vol. XIX (2 August 1989), No. 37, p. 15; *Armenian Weekly*, Vol. LIX (5 August 1989), No. 30 (29405), p. 4; *Asbarez*, Vol. LXXX (Saturday, 12 August 1989), No. 8584, p. 29.

1990

88. "Numismatic Literature for Armenia," *ANJ*, Vol. XVI (1990), No. 1, p. 1.
ANS Donates Numismatic Books to Yerevan Association, *Armenian Life*, Vol. V (13 July 1990), No. 40, p. 13.
Armenia Receives Coin Books, *Coin World*, Vol. XXXI (25 July 1990), No. 1580, p. 22.
89. "Let's Spread the Word on Armenian Numismatics," *ANJ*, Vol. XVI (1990), No. 2, p. 12.
90. "Vagharshapat Five Ruble Bank Note," *ANJ*, Vol. XVI (1990), No. 2, pp. 13-15.
91. "Numismatic Books Reach Yerevan," *ANJ*, Vol. XVI (1990), No. 4, p. 35; *Armenian Observer*, Vol. XX (11 July 1990), No. 34, p. 11; *Asbarez*, Vol. LXXXII (14 July 1990), No. 8809, p. 28; *Nor Gyank*, Vol. XII (19 July 1990), No. 31, p. 23.
92. "Two Kedabek Bank Notes," *ANJ*, Vol. XVI (1990), No. 4, pp. 44-47.
93. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. XVI (1990), No. 1, pp. 10-11.
ANJ, Vol. XVI (1990), No. 2, pp. 20-21.
ANJ, Vol. XVI (1990), No. 3, pp. 30-34.

ANJ, Vol. XVI (1990), No. 4, pp. 47-51.

94. Lecture on "«By the Will of God» Inscription and the Coinage of Cilician Armenia" to be held on 15 September 1990: notice in *Armenian Life*, Vol. V (24 August 1990), No. 46, p. 21; *Armenian Life*, Vol. V (31 August 1990), No. 47, p. 47; *Nor Gyank*, Vol. XII (13 September 1990), No. 39, p. 18; *Armenian Observer*, Vol. XX (22 August 1990), No. 40, p. 4; *Armenian Reporter*, Vol. VXIII (23 August 1990), No. 44, pp. 2, 4; *Asbarez*, Vol. LXXXII (18 August 1990), No. 8834, pp. 3, 29; *California Courier*, Vol. XXXIII (23 August 1990), No. 7, p. 7.

1991

95. "An Unpublished Coin of Tigranes I," *ANJ*, Vol. XVII (1991), No. 2, pp. 13-21.
96. "Editorial," *ANJ*, Vol. XVII (1991), No. 4, p. 39.
97. "Handwritten Surcharged Notes of Alexandropol District," *ANJ*, Vol. XVII (1991), No. 4, pp. 41-46.
98. *Outline and Rarity of Artaxiad Armenian Coins* (Los Angeles, 1991), *ANJ*, Vol. XVII (1991), No. 4, p. 54+.
99. *Outline and Rarity of Cilician Armenian Coins* (Los Angeles, 1991), *ANJ*, Vol. XVII (1991), No. 4, p. 54++.
100. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. XVII (1991), No. 1, pp. 10-11.
ANJ, Vol. XVII (1991), No. 2, pp. 22-23.
ANJ, Vol. XVII (1991), No. 3, pp. 37-38.
ANJ, Vol. XVII (1991), No. 4, pp. 53-54.

1992

101. "A Hoard of Levon III Takvorins," *ANJ*, Vol. XVIII (1992), No. 1, pp. 3-14, pl. I.
102. Review of *A Hoard of Copper Coins of Tigranes the Great and a Hoard of Artaxiad Coins*, by Paul Z. Bedoukian, (Los Angeles, 1991), *ANJ*, Vol. XVIII (1992), No. 1, pp. 24+; *Armenian Life*, Vol. VII (31 July 1992), No. 43, p. 24; *Armenian Mirror-Spectator*, (1 February 1992).
103. "Editorial," *ANJ*, Vol. XVIII (1992), No. 2, p. 25.
104. "Counterfeit Armenian Coin Detection" *ANJ*, Vol. XVIII (1992), No. 2, pp. 27-32, pl. II.
105. "Caution & Warning," *ANJ*, Vol. XVIII (1992), No. 3, p. 43.
106. "Grading of Armenian Coins," *ANJ*, Vol. XVIII (1992), No. 3, pp. 45-54, pls. IV-V.
107. "Editorial; Bank Notes We Would Like to See," *ANJ*, Vol. XVIII (1992), No. 4, p. 61.
108. "A Small Hoard of Levon II Trams," *ANJ*, Vol. XVIII (1992), No. 4, pp. 63-69, pl. VI.

BIBLIOGRAPHY

109. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. XVIII (1992), No. 1, p. 24.
ANJ, Vol. XVIII (1992), No. 3, pp. 58-60.
ANJ, Vol. XVIII (1992), No. 4, pp. 70, 76.
110. Review of *Armenian Numismatic Journal*, Vol. XVIII (1992), *Armenian Observer*, Vol. XXII (13 January 1992), No. 10, p. 7; *Armenian Weekly*, Vol. LXIII (16 January 1992), No. 3 (29586), p. 7; *Asbarez*, Vol. LXXXV (23 January 1992), No. 23, p. 5.
111. "Nercessian, Yeghia Toros," *Who's is Who in the West*, 23rd edition (1992-1993), p. 513.

1993

112. "Editorial; Congress of Armenian Numismatists," *ANJ*, Vol. XIX (1993), No. 1, p. 1.
113. "Tram Hoards of Levon I," *ANJ*, Vol. XIX (1993), No. 1, pp. 3-24, pls. I-IV.
114. "Դամբանական, Դոկտ. Մեսրոպ Աբգարեանց՝ հայ դամագէտը" [Eulogy—Dr. Mesrop Abgarians: The Armenian Numismatist], *ANJ*, Vol. XIX (1993), No. 1, p. 26.
115. "The Armenian Coin Auction of Nadia Kapamadjian," *ANJ*, Vol. XIX (1993), No. 2, pp. 43-46.
116. "Progress Report; *Armenian Coins and Their Values*," *ANJ*, Vol. XIX (1993), No. 3, p. 47.
117. "Դամբանական, Փրոֆ. Ասպետ Յ. Մ. Տօնապետեան՝ հայ դրամագէտը" [Eulogy—Prof. Asbed H. M. Donabedian: The Armenian Numismatist], *ANJ*, Vol. XIX (1993), No. 3, p. 60.
118. "Armenian Numismatic Memorial Award – Հայ Դրամագիտական Յիշատակային Պարգև," *ANJ*, Vol. XIX (1993), No. 3, pp. 64+.
119. "Odd and Curious Armenian Money," *ANJ*, Vol. XIX (1993), No. 4, pp. 69-72, pl. V.
120. "Eulogy: Dr. Khatchadour A. Mousheghian," *ANJ*, Vol. XIX (1993), No. 4, p. 86.
121. Abstracts, "Armenian Numismatic Literature,"
ANJ, Vol. XIX (1993), No. 3, p. 58.
ANJ, Vol. XIX (1993), No. 4, pp. 76, 88.
122. ANS meeting on "Society Mourns the Death of Three Armenian Numismatists," notice in *Armenian Life*, Vol. VIII (14 May 1993), No. 31, p. 19; *Armenian Observer*, Vol. XXIII (5 May 1993), No. 25, p. 14; *Armenian Mirror-Spectator*, (8 May 1993), p. 7; *Armenian Weekly*, Vol. LXIII (12 June 1993), No. 24 (29607), p. 7; *Asbarez*, Vol. LXXXV (4 May 1993), No. 9501, p. 9.

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY

Phone: 562-695-0380, e-mail: ArmNumSoc@aol.com

Mr. W. Gewenian, Treasurer

8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, CA 90660-1920, USA.

Armenian Numismatic Society Publications	PRICE
SP1. Bedoukian, Paul Z. <i>Selected Numismatic Studies [I]</i> . 1981, xxxvi, 570 pp., 72 pls., clothbound (For Vol. II see SP10) US shipping \$5.....	\$35.00
SP2. Nercessian, Y. T. <i>Attribution and Dating of Armenian Bilingual Trans.</i> 1983, 36 pp., 12 pls., card covers. US shipping \$3.00.....	6.75
SP3. Nercessian, Y. T. <i>Armenian Numismatic Bibliography and Literature</i> . 1984, 729 pp., clothbound. US shipping \$5.....	50.00
SP4. Bedoukian, Paul Z. <i>Coinage of the Armenian Kingdoms of Sophene and Commagene</i> . 1985, 37 pp., 2 pls., card covers. US shipping \$3.00.....	6.00
SP5. Bedoukian, Paul Z. <i>Armenian Coin Hoards</i> . 1987, 64 pp., 6 pls., card covers US ship. \$3.....	8.00
SP6. Nercessian, Y. T. <i>Bank Notes of Armenia</i> . 1988, 224 pp., 192 pls., clothbound. US ship. \$5.....	30.00
SP7. Bedoukian, Paul Z. <i>A Hoard of Copper Coins of Tigranes the Great and a Hoard of Artaxiad Coins</i> . 1991, 30 pp., 2 pls., card covers. US shipping \$3.00.....	5.50
SP8. Nercessian, Y. T. <i>Armenian Coins and Their Values</i> . 1995, 256 pp., 48 pls., cloth/b., US ship. \$5.....	40.00
SP9. Nercessian, Y. T. <i>Armenian Numismatic Studies</i> . 2000, viii, 678 pp., 96 pls., cloth/b., US ship. \$7.....	75.00
SP10. Bedoukian, Paul Z. <i>Selected Numismatic Studies II</i> . 2003, viii, 376 pp., 61 pls., clothbound (for Vol. I see SP1). US shipping \$6.....	57.00
SP1+SP10. Bedoukian, Paul Z. <i>Selected Numismatic Studies [I]+II</i> . US shipping \$8.....	*65.00
SP11. Nercessian, Y. T. <i>Silver Coinage of the Artaxiad Dynasty of Armenia</i> , 2006, x, 212 pp., 96 pls., clothbound. US shipping \$6.....	60.00
SP12. Nercessian, Y. T. <i>Armenian Coin Auctions</i> , 2006, vi, 118 pp., 8½x11" format., card covers (short run, 100 copies, discounted net price to all parties), US shipping \$6.....	*16.00
SP13. Nercessian, Y. T. <i>Metrology of Cilician Armenian Coinage</i> , 2007, xiv, 161 pp., 8½x11" format., card covers (short run, discounted net price to all parties), US shipping \$6.....	*35.00
SP14. Nercessian, Y. T. <i>Catalogue of Armenian Coins Collected by Y. T. Nercessian</i> , 2008, lviii, 387 pp., 128 pls., clothbound, (short run, discounted price to all parties), US shipping \$7.....	*75.00
ANJ4. <i>Essays on Armenian Numismatics in Memory of Father Clement Sibilian on the Centennial of His Death</i> , <i>Armenian Numismatic Journal</i> , Series I, Vol. IV (1978), 167 pp., XXI pls., card covers. US shipping \$5.....	30.00
ANJ15. <i>Studies in Honor of Dr. Paul Z. Bedoukian</i> , <i>Armenian Numismatic Journal</i> , Series I, Vol. XV (1989), 192 pp., illus., card covers. US shipping \$5.....	30.00
Armenian Numismatic Journal	
--Volumes I (1975).....	each volume..... 5.00
--Volumes II, III, V to XIV, XVI, XVII.....	each volume..... 8.00
--Volumes XVIII (1992), XIX (93), XX (94), XXI (95).....	each volume..... 10.00
--Volumes XXII (1996), XXIII (97), XXIV (98), XXV (99).....	each volume..... 25.00
--Volumes XXVI (2000), XXVII (01), XXVIII (02), XXIX (03), XXX (04).....	each volume..... 30.00
--Volumes I (1975) to XXX (2004), thirty volumes, unbound (US Shipping, Ins. \$16.00).....	467.00
--Volumes I-V (1975-1979), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....	102.50
--Volumes VI-X (1980-1984), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....	76.00
--Volumes XI-XV (1985-1989), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....	107.50
--Volumes XVI-XX (1990-1994), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....	82.00
--Volumes XXI-XXV (1995-1999), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....	146.00
--Volumes XXVI-XXX (2000-2004), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....	186.00
--Volumes I (1975) to XXX (2004), thirty volumes, cloth bound (US Ship, Ins. \$20.00).....	700.00
--Volumes 1 (2005) to 3 (2007), Series II.....	each volume..... 30.00

SUPERSEDES ALL PREVIOUS LISTS

US shipping cost, add \$1.5 for each additional title (\$3 for bound journals). PREPAYMENT REQUIRED. California residents please add appropriate sales tax. *Offered at reduced price to all parties.

Sept. 2008

Series II

Volume 4 (34), No. 4

December 2008

ՀԱՅ
ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՀԱՆԴԵՍ

ARMENIAN
NUMISMATIC
JOURNAL

TABLE OF CONTENTS

Vol. 4 (2008) No. 4

Obituary: Jack Guevrekian	75
Letters	75
Announcement	75
Obituary-Eulogy: Jack Guevrekian (16.XI.1931–†9.VII.2008)	76
VARDANYAN, Ruben, VARDANYAN, Karen,. Newly-Found Groups of Artaxiad Copper Coins	77
NERCESSIAN, Y. T. Metrology of Copper Coinage of the Artaxiads of Armenia	96
Jack Guevrekian: In Memoriam. Eulogized by L. A. Saryan	106
Index	107

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

Series II

Vol. 4 (34), No. 4

December 2008

LETTERS AND E-MAILS TO THE EDITOR

Ս. Պետերբուրգից Երևան եմ վերադարձել երեք օր առաջ: Յառաջիկայ Երկուշաբթի մեկնում եմ Արցախ որտեղ մինչև Օգոստոսի վերջը մասնակցելու եմ Տիգրանակերտի պեղումներին: Ջերմ յիշողություններ են պահպանում Ձեր ընդունելությունից: Ուրախ եմ, որ ստեղծուեց այդպիսի առիթ: Լուս Անձելըս գալու ու Ձեզ հանդիպելու Երբ Երևան վերադառնամ Ձեզ կը գրեմ:

Թուրքն Վարդանեան

Խորին շնորհակալութիւն եմ յայտնում Ձեր ընդունելութեան եւ վերաբերմունքի համար: Մեկ անգամ եւս փորձեմ ուղարկել չափազանց անուշաբեր:

Կարէն Վարդանեան

ԱՐՏԱՎԱԶԴ ԻԻ-Ի ԴՐԱՄՆԵՐԸ – COINAGE OF ARTAVASDES II

We have received additional copies of the *Coinage of Artavasdes II* from the author, Ruben Vardanyan. It is 140 pages, 16 plates, Erevan, 2004, 8x5.5 inches, card covers, in Armenian. It is distributed free of charge to the membership of Armenian Numismatic Society. Those who have not received a free copy in the past please contact the Society secretary. However, there is a shipping and handling charge of \$3.00 per book.

OBITUARY

Jack Guevrekian (16.XI.1931-†9.VII.2008)

Jack Guevrekian has been a friend and member of the Armenian Numismatic Society. He contributed numerous articles to the *Armenian Numismatic Journal*. He will be missed very sorely.

It is with deep sadness that I write about the death of Mr. Jack Guevrekian. Many members of the Armenian numismatic community would have known his name through the many hoards he made available for numismatists as Dr. Paul Bedoukian to study, as well as several scholarly articles about Armenian coins he wrote. Some may also remember him buying and selling all types of coins at various shows and numismatic events and finally, others may remember his famed "Araratian" collection, the greatest single public offering of Armenian coins auctioned through the Classical Numismatic Group.

Unfortunately, I met Mr. Guevrekian only last fall, when he visited me for lunch. Despite his age and health, Mr. Guevrekian radiated a strong energy and charisma, as well as a feeling of inspiration and goodness. We enjoyed our meal and reminisced with numismatic and personal stories. Before we parted our separate ways he presented me with several Armenian coins, and hoped I would help and inspire Armenian numismatists in the future, just as others had done for him when he first began to collect. Although I met him just once, he is not someone I will soon forget.

Levon Vrtanesyan

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL is the quarterly publication of Armenian Numismatic Society, an educational, non-profit organization. Editor, Y. T. Nercessian, 8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, CA 90660-1920, USA (webpage: www.ArmNumSoc.org/; e-mail: ArmNumSoc@aol.com). Associate Editors, W. Gewenian and T. Nercessian, Corresponding Editors, L. A. Saryan. Non-member subscriptions \$60/70 per year. **ISSN 0884-0180—LCCN 85-649443**

Jack Guevrekian (16.XI.1931-†9.VII.2008)

Jack Guevrekian, husband of Irma Takuhi Guevrekian, succumbed after a fall to the head on Wednesday, July 9, 2008. He is survived by his wife and their two children: Nadine Tingir and Richard Guevrekian.

Jack was born on November 16, 1931 in Elmhurst, New York. His dear father, Norayr Guevrekian, was born in Istanbul, Turkey, and his dear mother, Serene Guevrekian nee Kalenderian, was born in Agh, Turkey. Jack and his younger brother Lawrence Guevrekian were brought up in a traditional Armenian home. This upbringing fostered his pride in his Armenian heritage and a tremendous love for the Armenian Church which continued for the rest of his days and which he passed down to his children.

Jack studied economics and graduated from Fordham University and completed some graduate courses at New York University. On a beautiful Fourth of July day at Asbury Park Beach in New Jersey, a young, twenty-one year old Jack met his wonderful wife

Irma Kalustyan. They married six short weeks later and just celebrated fifty-five years of being together. Jack started his life with his one and only Irma Takuhi, and they built a life together based on family, friends, and the Armenian Church.

Jack, a parishioner of the Armenian Church of the Holy Martyrs of Bayside, New York, taught Sunday School for twenty years, including courses such as Christian Morality and Armenian History. He also was a member of the Parish Council, Knights of Vartan and heavily involved in an endeavor very dear to his heart, the creation and establishment of the Armenian Daily School in his Parish.

Jack's love for his Armenian heritage and language expanded to both his profession and passion as a numismatist and collector of antiquities. He was an active member of the American Numismatic Society in New York and the Armenian Numismatic Society and lectured at Adelphi University. His interests were vast. He had the largest New York State colonial paper money collection, which has been permanently cataloged and published under his name. His Armenian note collection was also annotated and published by Mr. Yeghia T. Nercessian under the title *Bank Notes of Armenia*. Furthermore, his ancient and medieval Armenian coin collection was annotated by the same author under the title *Armenian Coins and Their Values*. Jack's personal favorite was studying the ancient Armenian coins of King Tigran (95 BC) and the medieval Cilician coins of King Levon I (1198 AD). His collections of these coins are annotated in Dr. Paul. Z. Bedoukian's books *Coinage of Cilician Armenia* and *Coinage of the Artaxiads of Armenia*.

Jack's Armenian illuminated manuscripts have been displayed at the Piedmont Morgan Library in Manhattan, and a donated gold cross is permanently on display at the Armenian Exhibit at the Metropolitan Museum of Art in New York. He also donated a fifteenth century copper painting of the Holy Mother to the Holy Martyrs Armenian Church.

Jack is also survived by four granddaughters, Roxanne Tingir, Nicole Tingir, Corinne Tingir, and Samantha Guevrekian. He is deeply loved by them all. He instilled in them the importance of family unity, loyalty and compassion. With his expansive knowledge of things far and wide, history, culture and language, he set an example for the next generation to go forth, attain an education, and strive for truth and sincerity.

Jack had a most vibrant personality, and most importantly, he devoted himself to the beauty of living each and everyday. He was always ready to help a friend in need, or guide a family member through adversity. We will miss his expressiveness, his warmth of heart, and his endless mirth.

Services were held on Friday, July 10 and Saturday, July 11 at Holy Martyrs Armenian Church in Bayside, Queens. In lieu-of-flowers donations were asked to be made to the Holy Martyrs Church Building Fund and the Holy Martyrs Armenian Day School and sent to 209-15 Horace Harding Expressway, Bayside, New York 11364.

Nadine Tingir

NEWLY-FOUND GROUPS OF ARTAXIAD COPPER COINS¹

Ruben VARDANYAN, Karen VARDANYAN

(Plates 5-7)

About seven years ago, the first examples of small copper coins, which have a portrait of a king wearing the Armenian tiara on the obverse, appeared in the “ancient coin market” in Yerevan. The coins comprise four groups, according to the types on the reverse: a dog, bee, bird (eagle) and a male head. On the obverse of the coins with the reverse depicting a head, the king is represented turned left. In the other groups, the king’s head is turned right.² The issues are linked with each other by their fabric and style, a certain similarity in the king’s portraits, though there are differences, which will be spoken about below. Yet the main feature is the inscriptions in letters resembling Aramaic.

Taking into account that these issues have hitherto been unknown, the quantity of the registered examples exceeding five dozens is impressive. This is not a fact of merely replenishing the list of Artaxiad issues with new coins: it is a discovery unexpectedly expanding the limits of our knowledge about the coinage of Armenian kings. It is also material evidence substantially enriching our notions on the complex political and cultural situation in Armenia in the period of the Artaxiads’ decline.

Unfortunately, we have no accurate information on either the location or locations, or the circumstances and archeological environment of the coin finds. Such knowledge, without doubt, might have played an important role in their historical interpretation. Not being confident in the accuracy of data that have reached us,³ we can only assume that the greater part of the coins, which were apparently found together, not excluded as a hoard, originate from a place in the Ararat region (*marz*), as well as from the site of the ancient capital Artashat (Artaxata). In the course of regular archeological excavations at Artashat as far back as 1985, two coins of the same type were found with the image of a dog on the reverse, in a poor state of preservation. The other reverse types became known during the recent several years. The History Museum of Armenia (HMA) managed to obtain 18 examples, and Karen Vardanyan was able to save 42 coins from dispersion. Two examples appeared on the numismatic market in Europe in 2005, and two others in 2008.⁴ Combining the whole available material on the above-mentioned series, we present their classification with metrological data and photographs, trying also to reason out a possible reading of the legends, dating and attribution of the coins, and historical interpretation of this coinage.

¹ Originally published in *Handes Ansorya* (2005), Vol. CXVIII, pp. 75-120 (in Armenian). Translated by Aida Frunjan.

² With one exception, see III.17.

³ The consistency of responsible organizations in preserving archeological heritage in Armenia and individuals’ awareness of this matter are still far from being sufficient. There is a need to improve legislation. Special efforts are required for the public to be informed and to be aware of the importance of preserving archeological heritage that vanishes year by year and cannot be restored. In particular, Denmark and England have a model legislation and cooperation established between legislators, law enforcement agencies, scientists and ordinary citizens in these countries, see A. Burnett, *The Scheme for Recording Portable Antiquities in Britain: Progress Report*, *International Numismatic Commission Compte rendu* 49 (2000), pp. 19-26, J.C. Moesgaard, *The Law and Practice Concerning Coin Finds in Denmark*, *International Numismatic Commission Compte rendu* 49 (2000), pp. 27-33; also, R. Vardanyan, *Archeological Heritage – National Wealth*, *Law and Reality* 7 (2002), p. 29-31 (in Armenian).

⁴ Gorny & Mosch 165 (17 March 2008), Nos 1394, 1395.

Description of the coins

Dog (Plate 5)

Obv.: King's head r., bearded, with a five-pointed Armenian tiara. The neck piece of the tiara drops vertically, while the ear flap is slanted over the neck piece to the back. The royal diadem is seen on the left side of the tiara as a horizontal line, while at the back of the head it is shown as an oblique line coming down from the foot of the tiara. No ornamentation is seen on the tiara.

Rev.: Dog standing r., with a narrow body, long neck and end of tail pointed up. Above the dog, starting from its ear, *MLK* – “king” is written in Aramaic from right to left. Below the dog, in a semi-circular position, another word, supposedly the king's name written in letters resembling Aramaic, is placed.

I.1. 0.56 g, 10.5 mm, 1 h. Artashat (Artaxata), surface find, HMA No. 19878/59. Rev.: *MLK* letters hardly visible above, the legend below is off flan.

I.2. 0.91 g, 11.2 mm, 12 h. HMA No. 19980/7. Rev.: Traces of the legend are vaguely seen.

I.3. 0.97 g, 10 mm, 12 h. K. Vardanyan collection (henceforth referred to as KV coll.). Rev.: Letters *MLK* are seen.

I.4. 1.03 g, 11.6 mm, 12 h. HMA No. 20003/5. Rev.: Letters *LK* are vaguely seen above, while several letters – on the left and below.

I.5. 1.10 g, 11.2 mm, 2 h. Private coll. Rev.: Letters *MLK* are seen on the top and several letters on the right and below.

I.6. 1.15 g, diam. ?, axis ? Gorny & Mosch 138 (7-8 March 2005), No. 1504. Rev.: Letters *MLK* are seen above; the legend is off flan below.

I.7. 1.18 g, 11.2 mm, 1h. Artashat (Artaxata), surface find, HMA No. 19878/58. Rev.: Above, the legend is off-flan; three letters are seen below.

I.8. 1.2 g, 11 mm, 12 h. KV coll. Rev.: Letters *MLK* are vaguely visible.

I.9. 1.28 g, 11 mm, 12 h. KV coll. Rev.: Above and below, several letters are vaguely visible.

I.10. 1.33 g, 11.8 mm, 1h. KV coll. Rev.: The legend is off-flan above; a few letters are seen below.

I.11. 1.39 g, 11.5 mm, 11 h. HMA No. 19980/5. Rev.: The legend is off flan above; two or three letters are seen below.

I.12. 1.4 g, 12 mm, 12 h. KV coll. Rev.: *MLK* above.

I.13. 1.59 g, 12.1 mm, 1 h. KV coll. Rev.: Letters *MLK* are seen above; the legend is off flan below.

I.14. 1.6 g, 11 mm, 12 h. KV coll. Rev.: The legend is off flan above; two letters are seen below.

I.15. 1.75 g, 12.6 mm, 1 h. KV coll. Obv.: The king is seen wearing a pointed mitre, which is, perhaps, an illusion due to some technical flaw at coinage. Legends almost invisible.

I.16. 1.75 g, 12.4 mm, 12 h. Artashat (Artaxata), KV coll. It is comparatively the best example preserved. On the obverse, the word *MLK'* is read almost completely (letter *alef* partly visible); three or four letters are seen below. (Enlarged, Plate 7).

Bird (eagle) (Plate 5)

Obv.: Bust of the king r., bearded, with a high and narrow Armenian tiara of five, occasionally crooked points. In the frontal part, there is a "visor" curving upwards. The ear flap of the tiara drops vertically, while the neck piece, making an angle with the ear flap at the ear side, is slanted to the back. The diadem in the form of two lines is sometimes seen at the bottom of the tiara. No ornamentation is seen on the tiara. The legend is arranged before and behind the king's head.

Rev.: Bird (eagle) standing l. No legend seen.

II. 1. 0.80 g, 11.1 mm, 1h. KV coll. **Obv.:** Slight traces of a legend behind the head.

II.2. 0.8 g, 12 mm, 12 h. KV coll. **Obv.:** The legend is vaguely seen before the head and, partly, behind the head.

II.3. 0.81 g, 10.9 mm, 1 h. KV coll. **Obv.:** Slight traces of inscription are seen behind the head.

II.4. 0.83 g, 12.2 mm, 12 h. Gift by A. Gevorgian, HMA No. 20033. **Obv.:** The legend is partly seen before the face and behind the head. (Enlarged, Plate 7). This coin and one of the coins with the image of a bee on the reverse (III.15) were struck with the same obverse die.

II.5. 0.88 g, 11 mm, 12 h. KV coll. **Obv.:** Legend almost indistinct.

II.6. 0.97 g, 12.5 mm, 12 h. KV coll. **Obv.:** Traces of inscription are seen before the face and behind the head.

II.7. 1.00 g, 11 mm, 1 h. KV coll. **Obv.:** Slightly visible traces of inscription behind the head.

II.8. 1.00 g, 9 mm, 12 h. KV coll. **Obv.:** Slightly visible traces of inscription before the head.

II.9. 1.03 g, 10.6 mm, 12h. HMA No. 19985/2. **Obv.:** The legend is seen before the face and, partly, behind the head.

II.10. 1.09 g, 11.3 mm, 2 h. HMA No. 19980/8. **Obv.:** Nothing is seen of the inscription.

II.11. 1.21 g, 13 mm, 12 h. KV coll. **Obv.:** Almost nothing is seen of the inscription.

II.12. 1.43 g, 11.5 mm, 12 h. KV coll. **Obv.:** Inscription is seen behind the head and before the face.

Bee (Plate 5)

Obv.: Bust of the king r., bearded, with a high and narrow Armenian tiara of three or more, sometimes crooked points. There is a "visor" curving upwards on the frontal part. The narrow ear flap of the tiara drops vertically, while the neck piece, making an angle with the ear flap at the ear side, is slanted to the back. The diadem in the form of two slightly visible lines is seen at the bottom of the tiara, while at the back of the head, it is sometimes observed as a thin oblique line. No ornamentation is seen on the tiara. There are inscriptions before and behind the king's head.

Rev.: Bee, whose image occupies the entire field of the reverse. No inscriptions.

III.1. 0.80 g, 12.2 mm, 12 h. HMA No. 2003/4. **Obv.:** Nothing is seen of the inscription.

III.2. 0.83 g, 13.1 mm, 11 h. KV coll. **Obv.:** Traces of inscription are seen behind the head.

III.3. 1.08 g, 12.7 mm, 1 h. KV coll. **Obv.:** Traces of inscription are seen behind the head.

III.4. 1.18 g, 13.6 mm, 5 h. KV coll. **Obv.:** Nothing is seen of the inscription.

III.5. 1.21 g, 14.3 mm, 12 h. KV coll. **Obv.:** Nothing is seen of the inscription.

III.6. 1.24 g, 12.4 mm, 6 h. HMA No. 20003/3. **Obv.:** Nothing is seen of the inscription.

III.7. 1.32 g, 13 mm, 12 h. KV coll. **Obv.:** Traces of inscription are seen behind the head; before the face, the inscription is off-flan.

III.8. 1.35 g, 12.5 mm, 1 h. HMA No. 19980/4. **Obv.:** Traces of inscription are seen behind the head.

III.9. 1.40 g, 12.4 mm, 12 h. KV coll. **Obv.:** Traces of inscription are seen behind the head. (Enlarged, Plate 7).

III.10. 1.48 g, 12.4 mm, 11 h. KV coll. **Obv.:** Slight traces of the legend are seen behind the head; before the head, legend off flan.

III.11. 1.52 g, 13.2 mm, 6 h. HMA No. 19985/1. **Obv.:** Traces of the legend are not seen.

III.12. 1.60 g, 14 mm, 12 h. KV coll. **Obv.:** Faint traces of the legend are seen before and behind the head.

III.13. 1.61 g, 12.2 mm, 1 h. KV coll. **Obv.:** Faint traces of the legend are seen before and behind the head.

III.14. 1.63 g, 13.3 mm, 11 h. HMA No. 19992/146. **Obv.:** The image and the legend have practically not preserved.

III.15. 1.84 g, 13.8 mm, 11 h. KV coll. **Obv.:** The legend is seen before and behind the head. This coin and one of the coins with the image of a bird on the reverse (II.4) were struck with the same obverse die.

III.16. 1.93 g, 14.1 mm, 12 h. HMA No. 20003/2. **Obv.:** Slight traces of the legend are seen.

Obv.: Similar to the preceding, but the king's head turned left. **Rev.:** Similar to the preceding.

III.17. 2.09 g, 14 mm, 12 h. KV coll. **Obv.:** Traces of inscription before and behind the head.

Male head (Plate 6)

Obv.: Bust of the king I., bearded, with a high and narrow Armenian tiara of five points. There is a "visor" curving upwards on the frontal part. The ear flap of the tiara comes down vertically, while the neck piece, making an angle with the ear flap at the earside, is slanted to the back. No ornamentation is seen on the tiara. There are inscriptions before and behind the king's head.

Rev.: Male head r., bearded (?), with a diadem. The hair is depicted as curved lines.

- IV.1. 1.09 g, 9.10 mm, 1 h. KV coll. Obv.: Traces of the legend are seen before the face.
- IV.2. 1.33 g, 14.1 mm, 12 h. KV coll. Obv.: Traces of the legend are seen before and behind the head.
- IV.3. 1.61 g, 16.2 mm, 2 h. HMA No. 19992/147. Obv.: Nothing is seen of the inscription.
- IV.4. 1.63 g, 15 mm, 12 h. KV coll. Obv.: *MLK'* behind the head; faint traces of inscription opposite the face.
- IV.5. 1.72 g, 15.2 mm, 9 h. HMA No. 19985/4. Obv.: Traces of the legend are seen opposite the face.
- IV.6. 2.10 g, 17 mm, 10 h. J. Christianian coll. Obv.: Comparatively well-preserved inscription opposite the face.
- IV.7. 2.20 g, 17 mm, 12 h. KV coll.
- IV.8. 2.23 g, 16.7 mm, 12 h. HMA No. 19985/3. Obv.: Nothing is seen of the inscription.
- IV.9. 2.34 g, 15 mm, 12 h. KV coll. Obv.: The legend is faintly seen before and behind the head.
- IV.10. 2.62 g, 15.8 mm, 12 h. HMA No. 20003/1. Obv.: Traces of the legend are seen opposite the face.
- IV.11. 2.64 g, 15 mm, 10 h. J. Christianian collection. Obv.: The word *MLK'* is legible at the back of the head.
- IV.12. 2.66 g, 15.1 mm, 1 h. KV coll. Obv.: Practically nothing is seen of the inscription.
- IV.13. 2.73 g, 16.4 mm, 10 h. KV coll. Obv.: Comparatively well-preserved inscription before and behind the head.
- IV.14. 2.90 g, 17 mm, 12 h. KV coll.
- IV.15. 3.19 g, 17.1 mm, 1 h. KV coll. Obv.: Traces of the legend are seen opposite the face.
- IV.16. 3.36 g, 17.3 mm, 12 h. KV coll. Obv.: Nothing is seen of the inscription.
- IV.17. 3.65 g, 16 mm, 12 h. KV coll. Obv.: *MLK'* behind the head; inscription practically unseen opposite the face.
- IV.18. 3.84 g, 17 mm, 12 h. KV coll. Obv.: *MLK'* behind the head and comparatively well-preserved inscription opposite the face. (Enlarged, Plate 7).
- IV.19. 3.95 g, 17.3 mm, 12 h. HMA No. 19992/145. Obv.: Nothing is seen of the inscription.
- IV.20. 4.55 g, 18 mm, 12 h. KV coll. Obv.: *MLK'* behind the head, four or five letters opposite the face.

Obverse types

In all the groups, the king's head is depicted up to the shoulder, bearded and wearing a pointed Armenian tiara with a neck piece and an ear flap. The fabric is rather crude, and details of the type are not fully distinct. In the iconographical details, however, there are certain differences, on the basis of which two portrait types may be differentiated.

The position of the king's head

The coins with a dog and a bird on the reverse, as well as the majority of coins with the image of a bee on the reverse, present the king's head turned right on the obverse, with one exception, III.17, where the king faces left. In the issues with a male head on the reverse, the king's face is leftward only.

The king's head on Artaxiad coins is depicted turned right, as a rule. Prior to the appearance of this group, we had only one exception: four issues of a king called Tigran, where he is depicted with his face turned left. These coins, in our belief, could have been issued not earlier than during the two or three last decades of the 1 century BC.⁵ At present, we have two more issues of another king, in one of which the face is turned right, with one exception hitherto known, where the face is leftwards (III.17), while the other issue (IV) entirely represents the king with his face turned left.

On the coins of the Parthian Kingdom or the countries under the sphere of its influence, the depiction of the king's head in this or that position (right or left, sometimes frontal), as a phenomenon of a political or ideological significance, had traversed certain stages, when, eventually, the principle of portraying a face turned left was established.⁶ In Parthia, the final transition from the right position to the left took place under Mithridates II, followed by the kings of Persis and Elymais. In Armenia, Tigran II adopted the Seleucid tradition, depicting himself with his face turned right, which was continued by his successors. In the above-mentioned Armenian issues, portraits looking left, likely hint at the Parthian orientation of those kings.

King's portrait

Comparing iconographic and stylistic features of these royal portraits with the characteristics of other Artaxiad kings' portraits, the possible time of their coinage may be determined. Tigran II and Artavazd II were depicted beardless on the coins. Artashes II was the first among the Armenian kings to be represented bearded on his copper coins issued in 31/30 BC.⁷ The king is again beardless on the coins attributed to Tigran III, with the exception of drachms, where there seems to be hair-growth on his cheek.⁸ A sufficiently large number of coins with the portrait of a bearded king and bearing the name of Tigran are usually attributed to Tigran IV.⁹ Artavazd III was also bearded, while Tigran V was beardless.

With a few exceptions, the Greek-Macedonian kings of the Hellenistic period and Rome's Late Republican leaders and emperors preceding Hadrian were depicted beardless on the coins. Tigran II and his son Artavazd II followed the Western tradition. The kings were depicted

⁵ R.Y. Vardanyan, "On the Question of Dating Two Groups of Armenian Coins of the Hellenistic Epoch," *Patma-Banasirakan Handes*, No. 2 (1978), pp. 195-201 (in Russian).

⁶ R.Y. Vardanyan, "The Arsacid Turn", - *Vestnik Drevnej Istorii*, 4, (1992), p. 106-115 (in Russian); R. Vardanyan, "Zur Deutung des Königsprofils auf parthischen Münzen," *Archäologische Mitteilungen aus Iran und Turan*, Band 32 (2000), pp. 254-259.

⁷ R. Vardanyan, "A Dated Copper Coin of Artaxias II — Evidence on the Use of the Pompeyan Era in Artaxata," *Armenian Numismatic Journal*, Vol. XXVII (2001), No. 4, pp. 89-94.

⁸ P.Z. Bedoukian, *Coinage of the Artaxiads of Armenia* (London, 1978), Pl. 6, no. 137; as for other cases, *ibid.*, nos. 139, 141; Y.T. Nercessian, *Armenian Coins and Their Values* (Los Angeles, 1995), Pl. 11, no. 138, Pl. 12, no. 152, it is difficult to express a definite idea.

⁹ P.Z. Bedoukian, *Coinage of the Artaxiads of Armenia*, Pl. 7, nos. 148-151, 153-158.

bearded in Persis right from the beginning of coinage, from the mid-3rd century BC. A transition was made from depicting kings beardless to their bearded representations in the royal portraits on the coins in Parthia during the last years of the reign of Mithridates I, and in Elymais and Characene in the first half of the 1st century BC.

The royal portraits on the coinage under discussion supplement the number of bearded portraits of Artaxiad kings. The bearded or beardless portrayal may be observed in the cultural-ideological and political context of the East and the West, though not directly, but taking into account the entire body of data referring to each individual case available to us.¹⁰

We have remarked above that it is possible to differentiate two types of royal portraits in these groups. One of them represents coins with the image of a dog on the reverse, and the second represents the other three groups.

The first type of the portrait is distinguished by a vertical outline, in which the back edge of the tiara forms a direct or almost direct angle with the neck piece. With this feature, as well as the shape of the tiara (not tall, with five distinct points on the top), this type reminds of the portrait of Artavazd II on certain copper coins, and the portraits of a Tigran represented with his head turned left, also Artashes II. It is also linked with the latter in the modeling of the king's face.

The tiaras of Tigran III, Tigran IV and Artavazd III in the greater part of their issues, besides the neck piece hanging on the neck, have a vertically descending ear flap, as on the coins of Tigran II. However, in the coins of Tigran III and Tigran IV, there are examples, where the neck piece and the ear flap of the tiara are not distinctly separated from each other,¹¹ or the neck piece is missing,¹² or, which is the most interesting to us at the moment, in a number of issues attributed to Tigran IV, the ear flap is depicted upon the neck piece, curving to the shoulder.¹³ This iconographic element may play a significant role in attribution or at least in narrowing the boundaries of the time of coinage.

In the groups representing a bee, a bird and a male head on the reverse, the king's portrait is generally of the same type. Unlike the previous type, the king's tiara is tall and narrow here, the points are mostly crooked and it is often difficult to define their number. The back edge of the tiara and the neck piece slanting to the back form a straight angle, and the narrow ear flap is hanging straight. At the frontal part of the tiara, there is an element resembling a "visor", which in reality is not easy to identify. In these groups, the portraits seem to have been executed in haste, in some cases rather carelessly and unskillfully. The fact that two of the coins – one with the image of a bird on the reverse (II.4) and the other with a bee (III.15) – were struck with the same obverse die, confirms that these two groups are contemporary or are very close to each other in time. If that obverse die had not been used at the same time when issuing both groups, but one of the groups had succeeded the other, then the coin with the bird image preceded the coin with the bee, as the obverse on the first was struck with a die in a comparatively better state than the other.

¹⁰ R. Vardanyan, "The Arsacid Turn..."; R. Vardanyan, "Zur Deutung des Königsprofils...".

¹¹ Tigran III, see Y.T. Nercessian, *Armenian Coins and Their Values*, nos. 144, 149; Classical Numismatic Group, Auction 36 (1996), no. 620.

¹² Tigran III, see Y.T. Nercessian, *Armenian Coins...*, no. 150.

¹³ Y.T. Nercessian, *Armenian Coins...*, nos. 158, 160; Classical Numismatic Group, Auction 36 (1996), nos. 625, 626, 629, 630.

Reverse types

The images of a dog, a bee and a male head are new in the repertory of Artaxiad coin types. In the copper issues of Tigran the Great, a horse and an elephant are known as reverse types. Depictions of single animals have not yet been known on the coin issues of Artavazd II and Artashes II. Coins with animal images (eagle, elephant, horse, lion's head) were especially abundantly issued under Tigran III. An eagle and an elephant are found on the coins of Tigran IV; in the issues of Artavazd III, an eagle is seen standing on a heap of stones; on the coins of Tigran IV and Erato, the protomae of a prancing horse is seen.

Mystical is the male head wearing a diadem, which in some examples seems to be beardless, while in others, it is obviously bearded. There are differences in the depictions of hairstyle as well.

Metrology

In all groups taken together, the weights of the coins range from 0.80 g to 4.55 g and the size - from 10 to 18 mm. However, there are certain differences between the groups in weight and size. The lightest are the coins of bird type on the reverse: 0.80 -1.43 g, with an average weight of 0.9 g. The coins with the dog image on the reverse weigh 0.91-1.75 g, with the average weight of 1.30 g.¹⁴ The latter with its weight data is quite close to the group of coins with the bee type: 0.83-1.93 g, with an average weight of 1.41 g (1.45 g).¹⁵ The heaviest are the coins with a male head on the reverse: 1.33 - 4.55 g, with the average weight of 2.69 g.¹⁶

Weight	Up to 1 g	1-2 g	2-3 g	3-4 g	More than 4 g
Bird	6	6			
Dog	2	13			
Bee	2	15	1		
Male head		5	9	5	1

In the bird group, six coins out of twelve have fallen into the column of 1-2 g, but four of them weigh 1-1.09 g, i.e. they are close to the minimal weight. In the dog and bee groups, coins weighing 1-2 g comprise the majority; coins weighing 2-3 g and more comprise the majority in the male head group.

In the bird and dog groups, the greater part of the coins have a diameter of about 11-12 mm. The coins of the bee group are close to the coins of the dog group in their weight data; however, their flans are thinner and a bit larger in size - 12-14 mm. In the male head group, coins of 15-17 mm prevail.

¹⁴ We have not taken into account the weight of the broken coin I.1.

¹⁵ We have not taken into account the weight of the broken coin III.1. In the brackets is the average weight of the coins, including III.17 (2.09 g).

¹⁶ We have not taken into account the weight of the broken coin IV.1.

Newly-Found Groups of Artaxiad Copper Coins

Diameter	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18 mm
Bird	1	2	5	3	1					
Dog		2	9	4						
Bee				7	6	4				
Male head						1	6	4	7	1

These data give us grounds to conclude that we deal with three issues of different values: small (bird), average (dog and bee) and large (male head). However, it is not excluded that these metrological differences can be explained by the fact that copper coins were issued without any observance of strict rules, when coins of the same denomination could differ several grams in weight and several millimeters in size.

If we do not take into account the metrological data of the copper coins of Tigran the Great, as the coins under discussion are in no way linked to this king and his period, we can prove that Artavazd II, succeeding him, did not issue copper coins of such a light weight: the weight of the two series of his copper coins of Nike and cypress types range from 3 to 8 grams.¹⁷ After Tigran the Great, Artashes II was the first to issue copper coins of small weight like the ones under discussion, with a grape vine and cornucopia on the reverse.¹⁸ The copper coins of Tigran III varied from 2.5-3 to 7.5-8 grams. The coinage of Tigran IV went on preserving the weight range of Artavazd II and Tigran III, though an increase in the quantity of light-weight coins is observed in the above-mentioned limits. Moreover, in the coinage of Tigran IV, the smaller denominations, weighing from 1.1-1.5 to 2.5 grams and with a diameter varying from 11 to 15 mm, prevail. The coins of Artavazd III, Tigran IV and Erato are of only heavy weight: from 3.5-4 to 6.5 grams. The weight of the coins of Tigran with his head turned left is almost the same: from 3 to 6 grams. This metrological survey gives another argument in favor of dating our coins within the last three decades of the I century BC. Thus, Artashes II, Tigran III and Tigran IV were the kings, besides Tigran the Great, who issued very small copper coins.

Legends

We have reached perhaps the most important and the most complex matter of deciphering the legends. Let us first remind that in one of the groups the legend is found on the reverse of the coin, around the dog's image, while in others it is placed on the obverse, opposite the king's face and at the back of his head. As we see, the first and the other three groups differ not only in the portraiture of the king, but also in the placement of the legend.

In the examples known to us, there are no coins with the legend completely preserved. Unfortunately, the available examples do not permit restoring the whole legend with confidence by way of comparing the coins and supplementing each other. The letters are seen more distinctly on the coins with the dog's image, while in other groups, the inscriptions were engraved on the die quite

¹⁷ R. Vardanyan, *Coins of Artavazd II* (Yerevan, 2004), pp. 102-106 (in Armenian).

¹⁸ HMA No. 19878/54, 1.75 g, 12.1 mm.

carelessly, and the coins were struck without sufficient care, to which must be added the poor state of preservation of the coins.

Prior to our attempt at deciphering the legends, let us ask ourselves: in what language, or rather in the letters of which alphabet, Aramaic or Greek, were the legends written? The question may seem odd, as a person who is more or less familiar with these alphabets can easily tell them apart. However, we shall try to show that we are dealing with a more complicated case than could be expected. Let us first say that the Artaxiads had their coins written in Greek. The legends are usually easily read, though there are individual cases of distortion of the letters. The legends of the coins under discussion seem to leave no doubt that the legends are written in Aramaic alphabet. Here, however, we shall propose two alternative versions of reading, as the material available does not afford a possibility of an indisputable conclusion, in our opinion.

Version one

The confidence that the legends are in Aramaic letters is strengthened by the word *MLK'* (king), distinctly read in several examples. It is placed on the top of the reverse side of the coins with a dog's image (I.3, I.6, I.13, I.16); in other groups, it is placed on the obverse, behind the king's head (II.4, IV.4, IV. 13, IV.18, IV. 20). Thus, the word written below on the reverse of the coins with a dog's image, and in other groups, written opposite the king's face, should be the king's name.

In the coins with the dog's image, the letters of the word *MLK'* are directed with their heads to the outside, while in other groups they are directed with their heads to the inside (see the enlarged photographs, Plate 7). In the dog group, the letters of the king's name do not have clear and unambiguous shapes to be able to define the direction of the legend reading without hesitation: holding the coin straight, or turned 180 degrees? Besides pure logic, which finds more probable the version of holding the coin straight and reading the word from the right side of the field, there is yet another technical feature, which seems to help resolve this matter. In the word *MLK'*, as exemplified by the letters *lamed* and *kaf*, it is seen that their upper parts are thicker and more prominent, and their lower parts are pointed. This "cuneiform" nature typical of the Aramaic writing style may be explained by the fact that when writing, the engraver moved his hand in the direction from above to below, and as a result of greater pressure of the hand at the beginning, the initial part of each line was engraved deeper and wider, while the end was engraved more at the surface and pointed, receiving an appearance, happens when writing letters with an ink pen with a split ending. Numerous examples of "cuneiform character" of letters may be found in the Aramaic legends of the Persis, Elymais and other coins,¹⁹ as well as in the inscriptions of the bullas found in ancient Artashat.²⁰ Proceeding from this feature, we should accept that the letters of the word placed at the lower part of the coin are directed with their heads to the inside, as the pointed parts of the vertical lines of two letters immediately under the dog are directed outside, i.e. the engraver did not change the position of the die when writing both *MLK'* and the word below the dog.

¹⁹ The writing style of the Aramaic letters on Parthian coins, however, was completely different, dotted-linear, i.e. just the same as the style of the Greek-lettered legends placed on the same coin.

²⁰ We are grateful to J. Khachatryan for having provided us with the photographs of bullas to get acquainted with the Aramaic legends on them.

The first letter on the right is found on three coins (I.5, I.7, and I.10) and seems to have a cruciform shape. The second letter, unfortunately, is not entirely seen on any of the coins. The next letter is composed of a vertical line and nearly a horizontal line, combining with it on the right.²¹ The other letter Γ consists of a vertical line and a Γ -shaped part, combining with it on the left, half as longer.²² The letter next to the last has the form of Ψ . Of the last visible letter, near the dog's tail, probably only a segment is seen (I.4, I.6, I.16) and has a semi-circular form. In the available examples, in fact, only three letters are clearly seen $\Psi\Gamma\vdash$, and the entire word could have the following appearance: $\Psi\Gamma\vdash\rightarrow$.

It is known that in the course of Parthian era, a number of Eastern peoples subject to the Achemenids previously, created local alphabets based on the Aramaic. Despite a certain commonality, some of their letters greatly differ from each other. A letter of the same pattern might be used in a different significance in different alphabets. Moreover, one and the same sound in the same local alphabet might have totally different forms of writing not only chronologically (earlier forms, later forms), but also in various texts of the same period and even in the same text. Together with this, several letters of even "classical" Aramaic (*dalet*, *kaf*, *resh*) are so like each other, that they may be differentiated only in certain contexts, and sometimes this similarity causes diverse reading. If we add to this the carelessness and mistakes found at times in the legends and the imperfect state of preservation, as in the case under discussion, the reading of Aramaic legends often resembles solving a puzzle.²³

In this connection, we have made up comparative tables (Table 1) of letter-forms in Aramaic inscriptions found in Armenia, as well as those in coin legends of the countries of the Iranian and Semitic world (Table 2), assuming that they might guide us in reading the legends.

It is very important to decipher correctly the first letter in the word and the number of letters, which can help, taking into account the names of the Artaxiad kings – Artashes, Tigran, Artavazd (supposing *a priori* that we have one of them on this coin) to be able to get orientated in the matter of deciphering other letters. The first cruciform letter is found in the legends of the Persis coins, within the range of various *alef* letters (Table 2, Persis). In Aramaic coin legends, the other letter appearing in this form is *mem* (Table 2, Parthia, Sogdiana, Elymais). In the word *MLK*['], however, we have a regular *mem*. Thus, it is probable that the first letter in the king's name is not *mem*, but *alef*. This deciphering might become easier, if *alef* in *MLK*' was entirely seen, which is unfortunately off flan or seen partially on the available examples of coins with the dog's image. In the group with the male head on the reverse, in the word *MLK*', we have that version of *alef*, which is found on the borderstones of Artashes (Table 1). By the way, in the inscriptions of Tsakqar and Spitak, *alef* appears in two forms. Such an *alef* is also found in the legends of Sogdian coins (Table 2).

The second letter if it has the form of \rightarrow , is found on the borderstones of Artashes discovered in Teghut (Table 1), signifying letters *he* and *resh*.

We did not find direct parallels for the remaining letters. Nevertheless, the letter under the dog's right hind leg resembles *het* to some extent, in particular, one of the two versions of *het* on

²¹ This letter is seen as Γ on the coin I.4.

²² The two parts of this letter are seen as separated on coins I.10 (Γ) and I.4 (Γ).

²³ On the coins, the examples of a "free interpretation" of the Aramaic letter-forms, the variety of the letters, errors of various types are especially abundant on the coins of Persis and Sogdiana. See Table 5 and M. Alram, *Nomina propria iranica in nummis* (Wien, 1986), Tabellen.

Artashes's borderstone found in Ishkhanasar and the *het* in the inscription on the bowl found in the sepulchre of Sissian (Table 1).

Though these observations do not allow us to decipher the legend with certitude, however, they afford certain data to put forth a hypothesis for reading. Thus, taking into consideration the previously mentioned interpretations of the two or three letters, we find it possible to read the word as ԴԻԻԻ (ԴԵԻԻԿ), 'rthšs, Artashes.

The name of Artashes is found in the following versions of writing on the Aramaic borderstones discovered in Armenia:

ԴԵԻԻԿ	'rthšsy – Karmir, HMA No. 40 ²⁴
ԴԵԻԻԿ	['r]thšsy – Kznut ²⁵
ԴԵԻԻԿ	['r]rthš[sy] – Ishkhanasar ²⁶
ԿՆԿԻԿԵԻԿԻԿ	'rthšsy MLK – Tsakqar, HMA No. 2005 ²⁷
ԿՆԿԻԿԵԻԿԻԿ	'rtrskssy MLK' – Teghut 1 ²⁸
ԿՆԿԻԿԵԻԿԻԿ	'rtrksrkss – Teghut 2 ²⁹
ԴԵԻԻԿ	'rthšs – Spitak ³⁰

²⁴ I.M. Diakonov, K.B. Starkova, "The Inscription of Artaxias (Artashes I), the King of Armenia," *Vestnik Drevnej Istorii* 2 (1955), p. 165, fig. 1 (in Russian); K.B. Trever, *Essays on the History of Culture of Ancient Armenia*, Moscow, 1953, p. 163, fig. 31 (in Russian). *Het* is represented in a wrong way here.

²⁵ I.M. Diakonov, K.B. Starkova, The Inscription of Artaxias..., p. 166, fig. 2; K.B. Trever, *Essays on the History of Culture...*, p. 163, fig. 32.

²⁶ A.G. Perikhanian, "Aramaic Inscription from Zanguezur," *Patma-Banasirakan Handes*, No. 4 (1965), p. 111, ill. 1-2 (in Armenian).

²⁷ G.Tiratsyan, "The Newly-Found Aramaic Inscription of Artashes I," *Teghekgagir Hasarakakan Gityunneri* 10 (1957), pp. 105-109 (in Armenian); G. Tiratsyan, "The Newly-Found Inscription of Artashes I, the King of Armenia," *Vestnik Drevnej Istorii* 1 (1959) (in Russian).

²⁸ G. Karakhanyan, "Two Newly-Found Aramaic Inscriptions," *Patma-Banasirakan Handes* 3 (1971) (in Armenian); A. Périkhanian, "Les inscriptions araméennes du roi Artachès," *Revue des études arméniennes* 8 (1971), fig. 1.

²⁹ G. Karakhanyan, "Two Newly-Found Aramaic...", A. Périkhanian, "Les inscriptions araméennes...", fig. 2.

³⁰ G. Tiratsyan, "Another Newly-Found Aramaic Inscription of Artashes I," *Patma-Banasirakan Handes* 4 (1977), p. 255 (in Armenian); G. Tiratsyan, "Another Aramaic Inscription of Artashes I, the King of Armenia," *Vestnik Drevnej Istorii* 4 (1980) (in Russian).

It may be noticed that the name Artashes engraved on the borderstones, except the Teghut examples, has a certain resemblance with the legend on the coins under discussion, but the differences in letter-forms, however, are great. We may propose the following reasons to explain these differences: 1) on the coins, we have letters that underwent changes in the course of time and are the so-called “Armenized” Aramaic scriptures, 2) the distortion of the letters is due to the engraver’s faulty work. Such cases are not exceptions in Aramaic coin legends. As a good example, which is also linked with the name Artashes, we present below the samples of writing the name Ardaḥšhir (Artaxerxes) on the coins of three kings of Persis bearing this name:

ʾrḥštry	ʾrḥštry – Ardaḥšhir I
ʾrḥštry	ʾrḥštry – Ardaḥšhir I
ʾrḥštr MLKʾ	ʾrḥštr MLKʾ – Ardaḥšhir II
ʾrḥštr MLKʾ	ʾrḥštr MLKʾ – Ardaḥšhir II
ʾrḥštr MLKʾ	ʾrḥštr MLKʾ – Ardaḥšhir II
ʾrḥštr MLKʾ	ʾrḥštr MLKʾ – Ardaḥšhir II
ʾrḥštr MLKʾ	ʾrḥštr MLKʾ – Ardaḥšhir II
ʾrḥštry MLKʾ	ʾrḥštry MLKʾ – Ardaḥšhir III

It is possible to observe in these examples that the same letters appear in such a different way of writing, even in the coins of the same king; one can also note the changes that the letters underwent from Ardaḥšhir I to Ardaḥšhir III, a long period of time from the second half of the 3rd century BC to the first half of the 2nd century AD.

In our opinion, in the peculiarity of the letters, in this case, the first factor can be decisive, namely, the “Armenized” Aramaic alphabet, which, in its turn, could have borne the influence of the engraver’s handwriting as well.

Thus, our first version of deciphering the legend on the coins with the dog type on the reverse is MLKʾ ʾrḥšs, “king Artashes”. In the other groups, the legible segments in the legend bearing the king’s name leads to a suggestion that they also bear the same legend with some differences in “handwriting”.

Second version

This version may seem paradoxical, but it is not groundless; at least it is worth being mentioned as another hypothesis.

In the collection of Armenian coins of the Bibliothèque Nationale de France, there is a copper coin,³¹ with a king's depiction on the obverse, the iconographic and stylistic features of which are close to the king's portrait on the coins under discussion.³² On the reverse is a bird's image standing to the left, holding a palm branch with its right wing. On the left and the right of the bird, there is a distorted, but legible legend in Greek.³³ The words [M]ΕΓΑΛΟΥ and [T]ΙΓΡΑ[ΝΟΥ] are read on the left and on the right correspondingly. From the viewpoint of the material under discussion, the form of writing of the name Tigran is interesting here (Plate 6, *BN*, enlarged photograph), which surprisingly reminds of the writing of the king's name on the coins with the dog's image on the reverse. In particular, noteworthy is the combined form of the letters *gamma* and *ro*, as well as *alpha*, following them without a horizontal line. *Omicron* is written like a crescent-shaped *sigma*. In the word Tigran, besides the above-mentioned features of the letters, after *alpha* up to the branch, there is an incomprehensible sign comprised of three lines, where there should have been the letter *nu*. The ending *OY* is absent, or maybe being written after the branch, did not fit on the flan.

Figuring out the direction our further logic might proceed, the reader may object and point to the Aramaic word *MLK'* read without doubt on the coins. However, bilingual coins were issued in the antique world. In the area concerning us, drachms with Aramaic and Greek inscriptions issued in the second half of the 3rd century BC by Arsaces I, the founder of the Parthian kingdom, may be mentioned.³⁴ After an interval of almost three centuries, in the course of which the writings on the Parthian coins were only in Greek, on the drachms of the 70s AD, Aramaic inscriptions appeared again, first in the form of the two initial letters of the king's name (*Sell. Type 71*), and starting from the year 140, in the form of the formula the "king's name + *MLK'*" (*Sell. Type 82*).

It is particularly remarkable that on the coins of Arsaces I, the word ΑΡΣΑΚΟΥ is written in a beautiful and clear Greek "handwriting", and the four-lettered Aramaic word appears in a certain difference of writing on two issues.³⁵ On the Parthian drachms of the 2nd century AD, the Aramaic intermission in the legend on the reverse was made in legible letters, while the larger Greek segment was not legible any more, it was just a formal imitation of the Greek inscription. Thus, it may be concluded that, in the first case, the word in Aramaic was engraved by a Greek master not proficient in that language, and the dies for the drachms of the 2nd century AD were made by Parthian engravers who already did not know the Greek alphabet.

The legend on a coin had a legal function: for instance, the legend in the possessive case ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΙΓΡΑΝΟΥ [(coin) of king Tigran] shows to whom the coin belonged, who issued it and who protected its legal circulation. However, for the legends of a significant part of the Artaxiad copper coins, issued during the last two decades of the 1st century BC, it is more suitable to use deciphering than reading the word, as in many cases, the greater part of the legend is outside

³¹ BN 1617. We are grateful to Dominique Gerin to have put the gypsum copy of that coin at our disposal.

³² The king's tiara is high and narrow, as it is on the coins with the images of a bee, bird and male head on the reverse; the execution is rather crude. On the comparatively well-preserved examples of this issue, it is seen, however, that the king is beardless; the neck piece, the ear flap and the bands of the diadem hanging at the back of the head are depicted in a different way.

³³ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΕΓΑΛΟΥ/ΤΙΓΡΑΝΟΥ; however not a single example is known to me, where the legend is placed entirely.

³⁴ D. Sellwood, *An Introduction to the Coinage of Parthia* (London, 1980), Types 3 and 4, pp. 23-24.

³⁵ *Ibid.*

the flan, there are degenerated letters and errors. The principal function of the legend, though not entirely, had significantly lost its role and obtained rather a ritual-formal nature; instead, the significance of the pictorial part had increased and now occupied a greater area on the reverse field. It is true that the king's name and titles were engraved on the die, but on the coins struck, they fitted only partially, and some words were completely off flan. The full legend was supposed to be there, but it was never present in its entirety. By the way, the same process could be observed in the legends of Parthian copper coins in which, by the beginning of the 1st century AD, long legends disappeared altogether from the copper coins.³⁶ Together with the tendency of an obvious indifference towards the legends on the Armenian and Parthian copper coins during the last two decades of the 1st century BC, however, this traditional element in the design of the reverse was preserved, not having the previous significance. In Armenia this tendency was interrupted by the minting of copper coins with the portraits of Tigran IV and Erato and Tigran V and Augustus, which had easily read circular legends in Greek on both sides. But they became the last issues of the Artaxiads.

Returning to the coins under discussion, let us remind that on the coins with the dog's image the legend is placed on the reverse, as it was accepted in the Hellenistic coinage in general, and in the Artaxiad coinage, in particular. While in the other three groups, we observe an occurrence not typical of the Artaxiad coinage: the legend is placed on both sides of the king's portrait on the obverse and not on the reverse. This also shows that these coins were not regular and usual issues, but had appeared in some extraordinary historical circumstances.

The context of tendencies just discussed, particularly the noticeable indifference shown by the minting authority and executors of the coinage towards the legends on the last coins of the 1st century BC, permits us putting forward the following hypothesis. Though the Aramaic word *MLK'* is confidently read on several examples, the same cannot be said about the other word, which in the appearance of the letters and style is also like the Aramaic legend. With the presence of the word *MLK'*, it is logical to suppose that the king's name should also have been written in Aramaic. It is known, however, that the Parthians had used the so-called heterographic script, which is abundantly evidenced in the texts written on the fragments of clay vessels found in Nisa. These texts being written in Aramaic letters, have such moulded forms of words and expressions that are incompatible with the Aramaic grammar, and in reality are Aramaic heterographies read in Parthian. These documents present one of the stages of transferring from the Aramaic language of the Achaemenid court to Iranian writing with the use of Aramaic heterograms. In this period, the Parthian writing – Pehlevi – took shape, which is well known especially owing to Sasanian records.³⁷

In the light of this phenomenon and the above-mentioned arguments, it is not excluded that the king's name can represent a heterogram or an ideogram in distorted Greek on the coins under discussion. This means that the population that used these coins, the prevailing part of which did not know Greek or Aramaic, was well acquainted with the form of the Greek writing of the

³⁶ D. Sellwood, *An Introduction...*, Types 57, 58, etc.

³⁷ The Nisa texts are mostly documents referring to an initial count-record of the court's wine-house, which, as a rule, contained a number of petrified Aramaic formulas. In the texts, there is a significant quantity of words, written in Iranian (among them verb forms), also Aramaic verb forms with Iranian endings (sound constituents). I.M. Diakonov, V.A. Livshitz, *Documents from Nisa, in the 1st Century BC. Preliminary Results*, Moscow, 1960, p. 30-32 (in Russian); I.M. Diakonov, V.A. Livshitz, "The Parthian Royal Economy in Nisa in the 1st Century BC," *Vestnik Drevnej Istorii* 2, (1960, pp. 15-16 (in Russian).

king's name on the regularly issued coins of Tigran II, Tigran III and Tigran IV and could have guessed by that "ideogram" that those were coins of the king bearing the name of Tigran.

We tend to give more preference to the first hypothesis; however, not being fully confident in the matter of deciphering the king's name, we decided not to neglect the second hypothesis as well, for which, as seen, there are also grounds, pending the discovery of new examples with better preserved legends, which will clarify the problem.

The attribution of the coins

Taking into consideration the tendencies of development of Artaxiad coinage, the coins under discussion may be dated from not earlier than the 20's BC in their iconographic, paleographical, stylistic, metrological features and fabric. Proceeding from the proposed hypotheses of reading the king's name, the coins may be attributed to Artashes II,³⁸ in one case, and Tigran III or Tigran IV, in the other.

Tigran IV does not seem to be the best candidate as the iconographic and stylistic differences in his portraits and those of our king are great. Based on the above-mentioned peculiarities of the depiction of the ear flap, which are typical of portraits of Tigran IV only, we could, perhaps, halt on the latter's candidacy. The fact that the king is bearded (as distinct from Tigran III) speaks in favour of Tigran IV; and so does the fact that coins small in weight are especially abundant among the coins attributed to Tigran IV.

There is another circumstance that is essential in the attribution of coinage. Prior to the appearance of these new types, we had single examples representing two issues of Artashes II from archeological excavations in Artashat.³⁹ At the same time with the coins under discussion, new examples of these two issues of Artashes II, their number now exceeding two dozens, appeared at the "market". We have no exact information, but there are sufficient grounds to suppose that issues under discussion, coins issued by Artashes II and, what is particularly noteworthy, unissued copper flans (pre-fabrics) of the similar dimensions and weights (similar to Artashes II's cornucopia type) (Plate 6, A), were discovered in the same archeological milieu. Whereas, in the massive "release to the numismatic market place," there is no coin of Tigran III or Tigran IV. Taking these data into account as well, the probability of attributing the coins to Artashes II becomes more weighty.

When and in what circumstances could these issues have appeared? If not to answer these questions but to outline their answers, let us recall the political situation in Armenia, in the few decades at the end of the 1st century BC and at the beginning of the 1st century AD. Revolts, murders of kings, uncompromising struggle among the aspirants to power and forces assisting

³⁸ Those coins cannot be attributed to Artashes I, as in the iconography, style, designing and fabric, they do not conform with the typical regularities of coinage carried out in the sphere of the Seleucid influence in the 2nd century BC. It is not possible to attribute them to Artashes III either, this time proceeding from the historico-political realities. Zenon-Artashes was a Roman henchman who ruled for seventeen years under the patronage of Rome. Thus, there is no basis to attribute to him these coins, which not only lack Roman influence, but also are distinguished by distinctly Eastern features.

³⁹ M. Zardaryan, "Exceptional Coins from the Excavations in Artashat, Artashes II," *Money Circulation in Armenia*. Republican Scientific Session, November 21 (Yerevan, 1998), pp. 5-7. R Vardanyan, "A Dated Copper Coin of Artaxias II — Evidence on the Use of the Pompeyan Era in Artaxata," pp. 89-94.

them, Rome's and Parthia's overt interference into Armenia's affairs, foreign kings on Armenia's throne – these are the general characteristics of the era of the Artaxiads' decline.

From the very beginning, Artashes II was the apparent enemy of the Romans, enmity that deepened during the years of his reign. There was also an opposition against Artashes in Armenia on behalf of "other Armenians", as Dio put it, some of them being his relatives (*LIV*, 9.4). These forces received support from Archelaus, king of Cappadocia and Rome's ally (*Josephus, Ant.*, 105) and blamed Artashes II in front of the emperor and asked to appoint his brother Tigran who was in Rome, as their king (*Dio, LIV*, 9.4). The Parthians assisted Artashes until the year 20 BC, however, when Phraates IV signed a peace treaty with Augustus and returned captives and standards taken at the wars against Crassus and Antony, the Armenian king remained alone before the external and internal enemies. In the same year, Augustus sent Tiberius to Armenia, possibly joined by Cappadocia's Archelaus (*Josephus, Ant.*, 105), to overthrow Artashes from his kingdom and enthrone Tigran. Being informed about the expected assistance, the Armenians opposing Artashes killed the king themselves (*Tacitus, Annales*, II.3; *Dio, LIV*, 9.5).

Now, we know that in 31/30 BC, reconquering Armenia's throne, Artashes II issued copper coins with Greek legends.⁴⁰ In successive years, the abyss deepening between Rome and Armenia, on the one hand, and close allied relations with Parthia, on the other hand, seem to allow us to explain the reasons of the appearance of this new series of coins.

The years following the death of Tigran III may be considered another convenient moment for the issuing of such coins. In the year 6 BC, Tigran III was no more, and Armenia, according to Dio (*LIV*, 9.4), was estranged. After Tigran's death Augustus gave the tribune's office to Tiberius for five years and handed him the power over Armenia, which was not carried out by him. But it remains unknown how much time passed after Tigran's death and how long Armenia was estranged from Rome.⁴¹ After Tigran III, as written sources evidence, the Armenians opposed and revolted (*Res Gestae Divi Augusti*, 25-32; *Dio, LV*, 10-18) and the Parthians supported them (*Dio, LV*, 10-18). Under these conditions, Tigran IV, who enjoyed the support of the Parthians and was enthroned by the Armenian forces filled with enmity against Rome, could have issued coins; or coins could have been issued even by any self-proclaimed king called Artashes, who had come to the arena in such troubled times.

⁴⁰ M. Zardaryan, "Exceptional Coins...", R. Vardanyan, "A Dated Copper Coin of Artaxias II..."

⁴¹ The date of Tigran III's death is accepted to be the year 8 BC, however, what is it based on? H. Manandyan, *Works*, vol. 1 (Yerevan, 1977), pp. 289-290. "The year of the death of Tigran III is not certain. It should be said that after Artashes II, such a great mess reigns in the chronology referring to his successors that the years of their reign may be defined only approximately." All the authors expressing themselves about the last Artaxiads, including H. Manandyan, accept the chronology proposed in Cambridge Ancient History. See Y. Manandyan, op. cit., pp. 290-298; G.K. Sargsyan, "Armenia in the Period of Artavazd II and his Successors," *The History of the Armenian People*, vol. 1 (Yerevan, 1971), pp. 631-634.

Table 1.

	Katmir	Kzmit	Tsakgar	Sputak	Ishkhanasar	Teghut 1	Teghut 2	Sivan (bowl)	Garni
а	X		Xx	Xx	u	u	u	u	у
B	y	y	y	y	5	777	77	7	7
G									3
D	Y		y	y		7	7		
H						π	π	π	π
W	7		7	7	7	7	7		7
Z	l	l	l	l	l	l	l	l	7
H	H	H	H	H	H	7	7	7	
T				σ	σ	σ	σ	σ	
Y	τ	τ	τ	τ	τ	777	777	7	7
K	Y	Y	Yx	Y	Y	77	77	Y4	7
L	7	7	7	7	7	l	l	7	7
M	x		x	x	x	777	77	x	π
N	7	7	77	77	7	77	77	7	
S	7	7	7			77	7	7	7
r									
P					q	7	7	7	
5									
Q	h		hh	h	h	777	777	h	
R	Y	Y	Y7	Y	Y	777	777	Y	7
3	E	E	E	E	E	E	E		
T	h	h	h	h	h	h7	h7	h	

R. Vardanyan and K. Vardanyan, Newly-Found Groups of Artaxiad Copper Coins

R. Vardanyan and K. Vardanyan, Newly-Found Groups of the Artaxiad Copper Coins

I.16 (3.5 x)

II.4 (3.5 x)

III.9 (3 x)

IV.18 (2.5 x)

R. Vardanyan and K. Vardanyan, Newly-Found Groups of the Artaxiad Copper Coins

Table 2.

[illegible]

METROLOGY OF COPPER COINAGE OF THE ARTAXIADS OF ARMENIA

Introduction

Since the publication of the *Silver Coinage of Artaxiad Dynasty of Armenia*¹ and *Metrology of Cilician Armenian Coinage*,² occasionally we have received requests to consider publishing a revised book on the copper coins of the Armenian Artaxiads. The main argument for this was the discovery of some new material.

In Paul Z. Bedoukian's *Coinage of the Artaxiads of Armenia*,³ and our *Armenian Coins and Their Values*,⁴ the copper coins of the Artaxiad Dynasty are treated very extensively as a typological study. However, neither of these books considered presenting a detailed metrological study.

Unfortunately, the copper coin metrology is not as simple as the silver coinage which mostly consists of tetradrachms and drachms. Based on available data in this metrology work, for the same copper coin design the weight varies very extensively. For example, the copper coin with Tyche design and ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΤΙΓΡΑΝΟΥ legend, the weight of one of them is 10.39 grams, more than four times heavier than the lightest which is 2.42 grams.

E. T. Newell,⁵ has a very interesting discussion on the subject of copper denominations. Based on his observation, Newell concluded that if the heaviest weight is 16 grams, the next lighter denominations are 8 and 4 grams. He *arbitrarily* called them 4 chalci, 2 chalci, and 1 chalcus. It is interesting to note that the basic unit is 1 chalcus; the next unit is 2 chalci, twice the weight of 1 chalcus; the third unit is 4 chalci, twice the weight of 2 chalci. If the weight falls below 1 chalcus, then it is called 1/2 chalcus.

In *Coinage of the Artaxiads of Armenia* Paul Z. Bedoukian attempted to classify copper coins according to denomination. Based on a comparative ratio similar to Newell, Bedoukian arbitrarily adopted a similar system for the Artaxiad⁶ coppers.

While classifying a hoard of copper coins,⁷ we reprinted this system that Bedoukian had devised:

¹ Y. T. Nercessian, *Silver Coinage of Artaxiad Dynasty of Armenia* (Los Angeles, 2006), 212 pp., 96 pls. where metrology of silver coins are treated extensively. Tigranes II the Great, pp. 134-140; Artavasdes II, pp. 156-157; Artaxias II and Artavasdes IV, p. 162.

² Y. T. Nercessian, *Metrology of Cilician Armenian Coinage* (Los Angeles, 2007), 161 pp.

³ Paul Z. Bedoukian, *Coinage of the Artaxiads of Armenia* (London, 1978), 81 pp., 8 pls.

⁴ Y. T. Nercessian, *Armenian Coins and Their Values* (Los Angeles, 1995), 254 pp., 48 pls.

⁵ E. T. Newell, *The Coinage of the Eastern Seleucid Mints* (reprint, New York, 1978), pp. 270-274.

⁶ Bedoukian, CAA, pp. 44-45.

⁷ Y. T. Nercessian, "A Hoard of Copper Coins of Tigranes II," *Armenian Numismatic Studies*, (Los Angeles, 2000), pp. 55-72, pls. 24-25; reprinted from *Armenian Numismatic Journal*, Series I, Vol. XXI (1995), No. 1, pp. 3-14, pl. I.

6.30 (6.01) - 8.00 (12.00)	grams = 4	chalci
3.90 (3.81) - 5.10 (6.00)	grams = 2	chalci
2.80 (1.91) - 3.60 (3.80)	grams = 1	chalcus
1.00 (1.00) - 1.50 (1.90)	grams = 1/2	chalcus

Once a person looks at these numbers, immediately he would observe that there is a gap between 4 and 2 chalci denominations (6.30 to 5.10 grams) and others. In preparation of metrological tables, we have numerous coins weighing between these limits. In order to resolve these problems, arbitrarily once again, we added definite limits which would make the classification into different denominations detached from guesswork. These finite limits which we followed in segregating into noted chalcus groups are given in parentheses.

Data compiled in the *Metrology of Copper Coinage of the Artaxiads of Armenia* was extracted from Bedoukian's *Coinage of the Artaxiads of Armenia*, author's collection, History Museum of Armenia holdings, all other published scholarly works, sale and auction catalogues and private collections. If a published source lacked at least the weight on a particular coin, it was not utilized in our tabulation. Very rare coins and their place of preservation were noted for posterity. Having this in mind, data tabulated in this work should not be construed as the total coinage of a given ruler. In fact, the data catalogued here could represent a small fraction of total coins struck by that particular ruler of the Artaxiad Dynasty of Armenia.

In the end of each ruler's coin denomination of a design type, calculated averages of weight and diameter are given. At the end of each design type a bar chart displays the coin weight versus the count. At the end of each ruler's coinage, for each design type, total coin average is tabulated and summarized which is utilized to chart the average weights. The average of diameter and die axis orientation are only tabulated and not charted.

To Dr. Ruben Vardanyan, curator and director of Numismatics Section of the History Museum of Armenia, Erevan, and also my friend Levon Saryan as well as collectors Karen Vardanyan and Hacob Mkrtchian I would like express my thanks for providing me metrological data of their coins.

Y. T. NERCESSIAN

ABBREVIATIONS

- AA—A. Aivazian coll.
- AC&B—Y. T. Nercessian, Armenian Coins and Books [AC&B], *Bulletin* 2 (1973), 3 (1973), 4 (1973/4), 5 (1975), 6 (1976), 7 (1977), 8 (1978), 9 (1979), 10 (1980), 11 (1985), 12 (1986), 13 (1989), 14 (1990), 15 (1991), 16 (1992), 17 (1994), 18 (1996), 19 (1998), 20 (2001), 21 (2001), 25 (2003), 26 (2004), 29 (2006), 31 (2008), Pico Rivera, California.
- ACV—Y. T. Nercessian, *Armenian Coins and Their Values* [ACV]. Los Angeles: Armenian Numismatic Society, *Special Publication*, No. 8, 1995.
- AD—*Asbed Donabedian Collection*. Spink & Son, Ltd. "Ancient and Medieval Coins from the Collection of Professor Asbed Donabedian (1923-1993)," *Coin Auction 102: Ancient, Foreign and English Coins and Commemorative Medals*. London: March 1994, pp. 12-32.
- ADArtxI—Asbed Donabedian, "A Copper Coin of Artaxias I: The Founder of the Aartaxiad Dynasty," *Haigazian Armenological Review*, Vol. II (1971), pp. 135-143 (in Armenian).
- ADArtxZ—Asbed Donabedian, "The Coins of the Last Rulers of the Aartaxiad Dynasty of Armenia," *Haigazian Armenological Review*, Vol. I (1970), pp. 74-92 (in Armenian).
- ADTII-TIII—Asbed Donabedian, "Unique and Unpublished Coins of Tigranes II and Tigranes III," *Haigazian Armenological Review*, Vol. VII (1979), pp. 131-140 (in Armenian).
- ADTII-TIV—Asbed Donabedian, "Unique and Unpublished Coins of Tigranes II and Tigranes IV," *Haigazian Armenological Review*, Vol. VIII (1980), pp. 249-258 (in Armenian).
- AG—A. Gevorkyan.
- ANJ—*Armenian Numismatic Journal*, Series I.
- ANS—American Numismatic Society coll.
- Ariadne—Auction 15 December 1982, 9 December 1983, New York City.
- ArtII—Ruben Vardanyan, *Coinage of Artavasdes II - Արտավազ II-ի դրամները* (in Armenian), (Yerevan, 2004).
- AshM—Ashmolean Museum, Oxford.
- Auctiones—Basel
- Auctions*—Y. T. Nercessian, *Armenian Coin Auctions* (Los Angeles, 2006).
- Aufhäuser—Bankhaus H. Aufhäuser, Munich
- BG—Berj M. Garabetian, "Monnaie de Bronze Inédite de Tigrane Le Grand, Frappéea Démétrias," *Congrès International de Numismatique* (Paris, 6-11 July 1953), pp. 133-136.
- BM—British Museum coll.
- BN or BNF—Bibliothèque Nationale de France coll.
- BS—Berj Sabbaghian, *Numismatic Inquiries* (Beirut, 1986), 288 pp. (in Armenian).
- CAA—Paul Z. Bedoukian, *Coinage of the Artaxiads of Armenia* (London, 1978).
- CH—Ch. Hajinian coll.
- CNGRev.—Classical Numismatic Group (CNG) Fixed Price List.
- CNG—Classical Numismatic Group Inc., (originally located in Quarryville, PA and London) Lancaster, PA and London, *Auction* 14 (20 March 1991), 15 (5 June 1991), 20 (25 March 1992), 27 (29 September 1993), 30 (11 June 1994), 33 (15 March 1995), 36 (5-6 December 1995), 39 (18 September 1996), 43 (24 September 1997), 46 (24 June 1998), 51 (15 September 1999), 60 (22 May 2002), Lancaster, Pennsylvania. *Auction*

- CS4—Credit Suisse, *Auction 4: Important Ancient & Mediaeval Coins Including an Armenian & Judaean Collection*. Berne: 3 December 1985.
- Demirjian—T. Demirjian, *Catalogue II* (1974), *III* (1974), *V* (1976), *VI* (1977). Ridge-field, CT (originally Riverdale, NY)
- EJ—“Numismatic Collection of Emil [Edward] Joseph,” Y. T. Nercessian, *Auction I: Mail Bid Auction*. Pico Rivera, California: 2 May 1997.
- Elsen—Jean Elsen, s.a., Brussels
- Er—Erevan, History Museum of Armenia coll.
- FK—Frank L. Kovacs, San Mateo, California
- Foss—Clive Foss, “The Coinage of Tigranes the Great: Problems, Suggestions and a New Find,” *Numismatic Chronicle*, Vol. 146 (1986), pp. 19-66.
- FS—Sternberg, Frank. *Auktion XXII*.
- FS—Sternberg, Frank. *Auktion XXII*. Zurich: 20-21 November 1989.
- G
- GD—Georges Depeyrot coll.
- Glasgow—George MacDonald, *Catalogue of Greek Coins in the Hunterian Collection*, University of Glasgow (Glasgow, 1905).
- GM—G. Matossian coll.
- Gorny—Giessener Münzhandlung, Dieter Gorny, Gorny and Mosch GmbH, Munich. 46 (30 October 1989), 50 (24 September 1990), 60(5 October 1992), 78 (13 June 1996), 81 (3 March 1997), 122 (10-11 March 2003), 130 (8-9 March 2004), 134 (11-12 October 2004), 138 (7-8 March 2005), 147 (6-7 March 2006), 160 (8-9 October 2007), 165 (17-18 March 2008).
- HACII. Part II of HAC.
- HAC—A Hoard of Copper Coins of Tigranes the Great and a Hoard of Artaxiad Coins. (Los Angeles, 1991).
- HE—Hermitage Museum coll. in St. Petersburg, Russia.
- HM—H. Mkrtchian.
- Houghton—Arthur Houghton, *Coins of the Seleucid Empire from the Collection of Arthur Houghton* (New York, 1983).
- JC—J. Christianian coll.
- JG—Jack Guevrekian coll.
- KB—K. Baghdadian coll.
- KK—K. Kalajian coll.
- Künker—Fritz Rudolph Künker Münzhandlung; *Katalog 97* (7-8 March 2005), *115* (25-27 September 2006), Osnabrück, Germany:
- KV—Karen Vardanyan.
- Lanz—Hubert Lanz, Numismatik Lanz München. *Auktion 14* (18 April 1978), *28* (7 May 1984), *50* (27 November 1989), *56* (13 May 1991), *78* (25 November 1996), *80* (26 November 1997), *117* (24 November 2003).
- LeRider—G. Le Rider, “Monnaies grecques récemment acquises par le Cabinet de Paris,” *Revue Numismatique*, Ser. VI, Vol. XI (1969), pp. 16-18, pl. I.
- Lindgren—Henry C. Lindgren and Frank L. Kovacs, *Ancient Bronze Coins of Asia Minor and the Levant* (San Mateo, California, 1985).
- Lindgren III—Henry C. Lindgren, *Ancient Greek Bronze Coins from the Lindgren Collection* (San Francisco, 1993).
- LS—L. A. Saryan collection.
- Malter—Joel L. Malter and Co., Encino, CA, *Auction XXIII* (23-25 September 1982).

- MA—"Armenian Coin Auction of Dr. Mesrop Abgarians," Y. T. Nercessian, *Auction III: Mail Bid Auction*. Pico Rivera, California: 2 June 1998.
- MB—Munzkabinett collection, Berlin Museum.
- MD—Mousheghian, Anahit and Depeyrot, Georges. *Hellenistic and Roman Armenian Coinage (1st C. B.C.- 1st C. A.D.) - Հելլենիստական և հռոմեական դարաշրջանի հայկական մետաղադրամներ (Մ.թ.ա. 1դ.-Մ.թ. 1դ.)*. Wetteren, Belgium: Moneta, No. 15, 1999, 256 pp., 8 pls. Bilingual in English and Armenian.
- Mitchiner—Michael Mitchiner, *Oriental Coins and Their Values; The World of Islam*.
- MM12—Auctiones AG. *Auktion 12: Münzen der antike, des mittellalters und der neuzeit*. Basel: 29-30 September 1981.
- MP—Manuel Panossian Coll. Classical Numismatic Group, Inc. *Auction 61* (25 September 2002), Lancaster, Pennsylvania.
- Müller—Heinz-W. Solingen, Germany
- Münz Zentrum—Köln, *Auktion 61* (18 March 1987), (11 Sept. 1996).
- Newell—Edward T. Newell, *Late Seleucid Mints in Ake-Ptolemais and Damascus* (New York, 1939).
- NFA—Numismatic Fine Arts International, Inc., *Auction 7* (Los Angeles, 6 December 1979).
- NH—Kh. A. Mousheghian, *Monetary Circulation in Armenia* (Numismatics in the History of Armenia) (Yerevan, 1983) (in Armenian with summaries in English and Russian).
- NisibeHoard—Henri Seyrig, "Trésor Monétaires de Nisibe," *Revue Numismatique*, Series V, Vol. XVII (1955), pp. 87-88, 111-128, pl. I.
- NJ—Peus, Busso. *Auktion, Katalog 340: Sammlung Nicholas V. Jangochian*. Frankfurt: November 1994.
- NK—S. Boutin, *Collection N[adia] K[apamadjian]: Monnaies des Empires de Byzance ... Monnaies de l'Arménie Artaxiate et de l'Arménie Cilicienne*. Maastricht: 1983.
- NumARSClas—Numismatica Ars Classica A.G., Zurich
- o/s-c/m—Y. T. Nercessian and L. A. Saryan, "Overstruck and Countermarked Coins of the Artaxiad Dynasty of Armenia," *ANJ*, Ser. I, Vol. XXII (June-September 1996), Nos. 2-3, pp. 23-62, pls. I-VI; also in *Studies* (Los Angeles, 2000), pp. 150-206, pls. 37-46.
- PB—Paul Z. Bedoukian coll.
- Pegasi—Pegasi, *Buy or Bid Sale Catalog 110* (16 November 1998), 134 (2 August 2006), Ann Arbor, Michigan.
- Peus—Busso Peus Nachfolger, Frankfurt.
- RSA—E. Babelon, *Les Rois de Syrie, d'Arménie et de Commagène* (Paris, 1890).
- RV—Ruben Vardanyan and Karen Vardanyan, "Newly Discovered Groups of Artaxiad Copper Coins" - "Արտաշեսյան պղնձե դրամների նորայայտ խմբեր," *Handes Amsorya*, Vol. CXVIII (2005), Nos. 1-12, pp. 75-120, 2 pls. (in Armenian).
- SCA—*Silver Coinage of the Artaxiad Dynasty of Armenia* (Los Angeles, 2006).
- Schulten—Munzhandlung Schulten + Co. GmbH. Cologne: 15-17 October 1990.
- SNC—*Spink Numismatic Circular*, Vol. LXXXIX (Sept. 1981), No. 11; XCVII (July-August 1989), No. 6; C (April 1992), No. 3; C June 1992), No. 5, London
- SNS [I]—Paul Z. Bedoukian, *Selected Numismatic Studies [I]* (Los Angeles, 1981), 570 pp.
- SNS II—Paul Z. Bedoukian, *Selected Numismatic Studies II* (Los Angeles, 2003), 376 pp., 61 pls.
- SNS5H—Paul Z. Bedoukian, "Five Hoards Containing Coins of the Artaxiads of Armenia," *SNS* [I], pp. 142-154, reprinted from *Revue des Études Arméniennes*, New Series, Vol. V (1968), pp. 279-287.

- SomeUnpublish—Paul Z. Bedoukian, “Some Unpublished Coins of the Artaxiads of Armenia,” SNSII, pp. 70-77, reprinted from *Revue des Études Arméniennes*, New Series, Vol. XVIII (1983), pp. 421-433.
- Sternberg—Frank Sternberg, Zurich
- Studies—Y. T. Nercessian, *Armenian Numismatic Studies* (Los Angeles, 2000), 678 pp., 96 pls.
- Tekin—O. Tekin. “The Coins from Üçtepe with a Problematic Emission of Tigranes the Younger,” *Epigraphica Anatolica*, Vol. 20 (1992), pp. 43-54.
- TG—Turan Gökyıldırım, “An Artaxiad Coin Hoard from Turkey (1991)” - “Türkiye’den Artaksiad Hanedani’na Ait Bir Define (1991),” *The Turkish Numismatic Society Publications* (Istanbul, 2005).
- TIUnpub— Y. T. Nercessian, “An Unpublished Coin of Tigranes I,” *Studies*, pp. 1-11, pl. 1; reprinted from ANJ, Vol. XVII (June 1991), No. 2, pp. 13-21.
- Tk—Münzauktion Tkalec AG (Zurich, 2001), 463.
- TP—T. Petian.
- UnpublishPB—Paul Z. Bedoukian, “Some Unpublished Coins of the Artaxiads of Armenia,” SNS [I,] pp. 269-276; reprinted from *Near Eastern Numismatics, Iconography, Epigraphy and History* (Beirut, 1974), pp. 27-34.
- VA—V. Abcarians coll., formerly Mesrop Abgarians coll.
- Vecchi—Italo Vecchi, London
- Vinchon—Jeann Vinchon, Paris
- VeM—Mekhitarist Congregation Museum collection in Venice.
- VY—Viken Yegparian
- v—Variant or variety.
- WiM—Mekhitarist Congregation Museum collection in Vienna.
- WM—William Maksudian.
- YNCat—*Catalogue of Armenian Coins Collected by Y. T. Nercessian* (Los Angeles, 2008)
- YNDamasc—Y. T. Nercessian, “Tigranes the Great of Armenia and the Mint of Damascus,” *Studies*, pp. 95-109, pls. 26-27; reprinted from ANJ, Vol. XXII (March 1996), No. 1, pp. 3-12, pl. I (Armenian summary).
- YN—Y. T. Nercessian coll.
- Æ Hoard—Y. T. Nercessian, “A Hoard of Copper Coins of Tigranes II,” *Studies*, pp. 55-72, pls. 24-25; reprinted from ANJ, Vol. XXI (1995), No. 1, pp. 3-14, pl. I; also “A Hoard of 50 Coppers of Tigranes II,” *Studies*, pp. 92-94; reprinted from ANJ, Vol. XXI (1995), No. 1, pp. 15-16.

Note: CAA108PB = CAA or the first abbreviated letters refer to the publication, 108 or the numerals refer to the corpus or catalogue number, and the PB or the last abbreviated letters refer to the private or museum collection.

Tigranes I (123-96 B.C.)

No.	CAA ACV	Metrological Data wt.-diam.-die axis	Source
-----	------------	---	--------

Tigranes I (123-96 B.C.)

Standing Figure

2 Chalci

1	5	5.12g	CAA5PB
2	5	5.11g-17.7ø-1h	Er19031/2
3	5	4.07g-16ø-10h	NisibeHoard5a
4	20	4.06g-16ø	CNG36-539
5	20	3.98g-17ø	CNG46-661

Avg. = $22.34 \div 5 = 4.47$ g weight

Avg. = $66.7 \div 4 = 16.68$ mm diameter

1 Chalcus

6	5	3.75g-11h	HACII17
7	5	3.68g-17ø-10h	NisibeHoard5b
8	5	3.45g	CAA5JG
9	5	2.75g	CAA5PB
10	5	2.54g	CAA5PB

Avg. = $16.17 \div 5 = 3.23$ g weight

Avg. = 17mm diameter

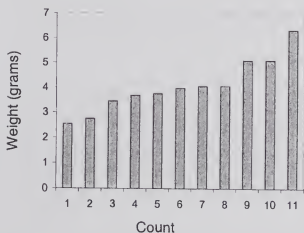
o/s

4 Chalcus

11	5	6.34g-18ø	o/s-c/mlBN
----	---	-----------	------------

Avg. = 6.34g weight

Avg. = 18mm diameter

Ch. 1.1, Standing Figure

No.	CAA ACV	Metrological Data wt.-diam.-die axis	Source
-----	------------	---	--------

Tot.Avg. = $44.85 \div 11 = 4.08$ g weight

Tot.Avg. = $101.7 \div 6 = 16.95$ mm diameter

Tot. die axis ornt. 2/10h, 1/11h, 1/1h

Zeus Nicephorous Seated

4 Chalci

1	22	7.65g-19ø	TIUnpubAB
---	----	-----------	-----------

Avg. = 7.65g weight

Avg. = 19mm diameter

2 Chalci

2	4	5.82g-18ø-12h	NisibeHoard2
3	4	5.71g-19.0ø-1h	Er19992/76
4	4	5.48g-16ø	CNG20-380
5	4	5.07g	CAA4PB
6	3	4.31g-15ø	CNG27-4
7	4	4.27g-17ø-12h	CAA4BM

Avg. = $30.71 \div 6 = 5.12$ g weight

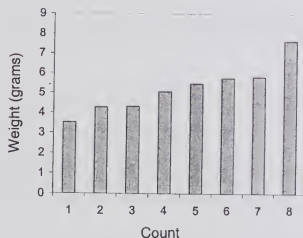
Avg. = $85 \div 5 = 17$ mm diameter

1 Chalcus

8	22	3.52g-18ø	CNG36-540
---	----	-----------	-----------

Avg. = 3.52g weight

Avg. = 18mm diameter

Ch. 1.2, Zeus Nicephorous

No.	CAA ACV	Metrological Data wt.-diam.-die axis	Source
-----	------------	---	--------

Tot.Avg. = $41.88 \div 8 = 5.24$ g weight
 Tot.Avg. = $122 \div 7 = 17.43$ mm diameter
 Tot. die axis ornt. 2/12h, 1/1h

Nike with Wreath4 Chalci

1	23	6.75g-18ø-1h	YNCat7
---	----	--------------	--------

Avg. = 6.75g weight
 Avg. = 18mm diameter

2 Chalci

2	6	4.72g	MD94BN
3	6	4.72g-18ø-12h	Er19035/2
4	6	4.64g-18.5ø-1h	Er19585/47
5	6	4.64g	CAA6JG
6	6	4.54g-18ø	CNG46-662
7	6	4.37g	CAA6BN
8	6	4.00g	HACII18
9	6	3.99g	TigIUnpub
10	6	3.85g-19ø-12h	NisibeHoard4d
11	6	3.84g	CAA6PB

Avg. = $43.31 \div 11 = 3.94 \leq$ g weight
 Avg. = $73.5 \div 4 = 18.38$ mm diameter

1 Chalcus

12	6	3.71g-18ø-12h	NisibeHoard4c
13	23	3.67g-18ø	EJ1

Avg. = $15.07 \div 4 = 3.77$ g weight
 Avg. = $36 \div 2 = 18$ mm diameter

c/m A

2 Chalci

14	6	5.00g-18ø-10h o/s-c/m212BN
----	---	----------------------------

Avg. = 5.00g weight
 Avg. = 18mm diameter

o/s

2 Chalci

15	6	4.36g-17ø-12h	o/s-c/m4BN
----	---	---------------	------------

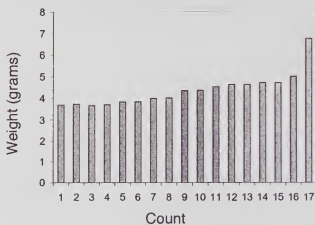
Avg. = 4.36g weight
 Avg. = 17mm diameter

1 Chalcus

16	6	3.73g-19ø-12h	o/s-c/m2BN
17	6	3.70g-18ø-12h	o/s-c/m3BN

No.	CAA ACV	Metrological Data wt.-diam.-die axis	Source
-----	------------	---	--------

Avg. = $7.43 \div 2 = 3.72$ g weight
 Avg. = $37 \div 2 = 18.50$ mm diameter

Ch. 1.3, Nike with Wreath

Tot.Avg. = $74.43 \div 17 = 4.38$ g weight
 Tot.Avg. = $199.5 \div 11 = 18.14$ mm diameter
 Tot. die axis ornt. 1/10h, 6/12h, 2/1h

Victory with Palm-Branch4 Chalci

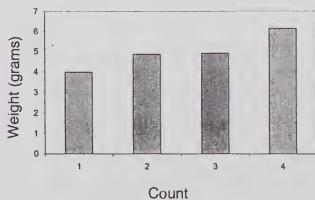
1	24	6.14g-18ø-11h	YNCat8
---	----	---------------	--------

Avg. = 6.14g weight
 Avg. = 18mm diameter

2 Chalci

2	23v	4.91g-18ø	CNG36-541
3	23v	4.86g-18ø	CNG51-752
4	24	3.99g-18ø-1h	BN

Avg. = $13.76 \div 3 = 4.59$ g weight
 Avg. = $54 \div 3 = 18$ mm diameter

Ch. 1.4, Victory with Palm-Branch

No.	CAA ACV	Metrological Data wt.-diam.-die axis	Source
-----	------------	---	--------

Tot.Avg. = $19.99 \div 4 = 4.98$ g weight
 Tot.Avg. = $172 \div 4 = 18$ mm diameter
 Tot. die axis ornt. 1/11h, 1/1h

Tree

2 Chalci

1	26	4.65g-16ø	CNG36-542
---	----	-----------	-----------

Avg. = 14.65g weight
 Avg. = 16mm diameter

1 Chalcus

2	3	3.66g-18ø	CNG27-4
3	3	2.83g	HACII16

Avg. = $6.49 \div 2 = 3.25$ g weight
 Avg. = 18mm diameter

c/m APK

2 Chalci

4	3	4.52g-19ø-12h	Tekin3
5	3	4.36g-18.4ø-12h	Er19585/23
6	3	4.36g-20ø-12h	Tekin5
7	3	4.27g-18.4ø-11h	Er19031/1
8	3	4.27g-20ø	CAA3PB
9	26	4.04g-17ø	CNG51-752
10	3	4.03g-17ø-12h	FK2

Avg. = $29.85 \div 7 = 4.23$ g weight
 Avg. = $129.8 \div 7 = 18.54$ mm diameter

1 Chalcus

11	20	3.79g-17ø	CNG46-660
12	20	3.77g-20ø	CNG46-660

able 1, Number of coins used to calculate the average weights of Tigranes I coppers

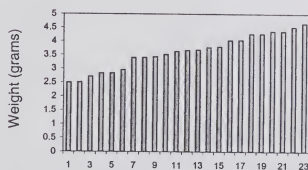
Coin Rev. Design	Number of coins	Æ Coin Weight
Standing Figure	11	4.08g
Zeus Nicephorous Seated	8	5.24g
Nike with Wreath	17	4.38g
Victory with Palm-branch	4	4.98g
Tree	23	3.62g
TOTAL	63	

No.	CAA ACV	Metrological Data wt.-diam.-die axis	Source
-----	------------	---	--------

1 Chalcus

13	25	3.68g-16ø	CNG36-543
14	3	3.62g-18ø-12h	TG1
15	3	3.51g-19ø-12h	Tekin2
16	3	3.43g-18ø-12h o/s-c/m205BN	
17	3	3.40g-20ø-10h	Tekin4
18	3	3.39g-18ø	CNG27-3
19	20	2.95g-18ø-12h	YNCat9
20	3	2.83g	CAA3TD
21	3	2.71g-18ø-12h	Tekin1
22	3	2.50g-19ø-12h	NisibeHoard1
23	3	2.49g-19ø-12h o/s-c/m210BN	

Avg. = $42.07 \div 13 = 3.27$ g weight
 Avg. = $220 \div 12 = 18.33$ mm diameter

Count

Ch. 1.5, Tree

Tot.Avg. = $83.26 \div 23 = 3.62$ g weight
 Tot.Avg. = $383.8 \div 21 = 18.28$ mm diameter
 Tot. die axis ornt. 1/10h, 1/11h, 11/12h

Table 2, Number of coins used to calculate the average diameters of Tigranes I coppers

Coin Rev. Design	Number of coins	Æ Coin Diameter
Standing Figure	6	16.95mm
Zeus Nicephorous Seated	7	17.43mm
Nike with Wreath	11	18.14mm
Victory with Palm-branch	4	18mm
Tree	21	18.28mm
TOTAL	49	

Table 3, Number of coins used to calculate the average die axis orientation of Tigranes I cop.

Coin Rev. Design	Number of coins	Æ Die Axis Orientation
Standing Figure	4	2/10h, 1/11h, 1/1h
Zeus Nicephorous Seated	3	2/12h, 1/1h
Nike with Wreath	9	1/10h, 6/12h, 2/1h
Victory with Palm-branch	2	1/11h, 1/1h
Tree	13	1/10h, 1/11h, 11/12h
TOTAL	31	

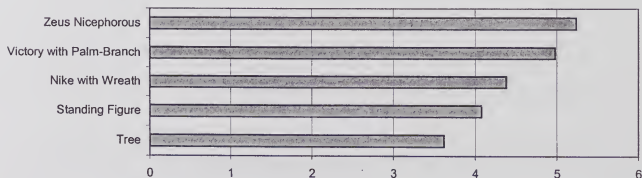

Chart 1.6, Average weights of Tigranes I copper coins (grams)

JACK GUEVREKIAN: IN MEMORIAM

The sudden passing of New York numismatist Jack Guevrekian has left a great void in the ranks of Armenian collectors. Jack was an Armenian time-traveler, gathering souvenirs from his countless forays into the nooks and crannies of Armenian history. His loss will be felt by Armenian and non-Armenian numismatists alike.

Jack became interested in Armenian coins in his early twenties when he received a few as a gift from his father-in-law. He gradually assembled an impressive collection of Armenian coins and paper currency, as well as rare books, postage stamps, and artifacts. Business relationships with dealers in the Middle East and Europe enabled Jack to travel overseas to purchase rare ancient coins for resale. He frequently attended coin shows in New York and Chicago, and developed a reputation as an honest and reliable wholesale supplier to leading dealers in the United States. Jack was always on the lookout for Armenian coins and antiquities, and for more than three decades he was the principal importer of Armenian coins into the USA.

During his career Jack collaborated closely with prominent Armenian numismatic scholars and researchers, including Dr. Paul Z. Bedoukian, Yeghia Nercessian, Antranig Poladian, Manuel Panossian, and many others. He served as a mentor to new collectors and generously shared his ideas and discoveries. He often loaned hoards to Dr. Bedoukian who recorded them as aluminum foil impressions, and contributed several articles to the *Armenian Numismatic Journal* and other publications concerning his finds. Realizing that he was only a temporary custodian of these treasures, he wanted others to enjoy the same privilege of ownership. Thus many important items from his collection were dispersed in CNG's Araratian auctions.

I first encountered his name in the mid 1970's through an article on a Cilician Armenian royal ring that Jack wrote for *Ararat* quarterly. We were introduced by the late George Beach of Michigan in 1984. We occasionally conversed by telephone, but did not meet in person until the Chicago International Coin Fair in 1991, when he brought me several important coins. Thus began a friendship that lasted nearly twenty years.

Soon afterward, Jack made it possible for me to acquire several hoards and a number of exceptional items, such as a copy of Father Ghevont Alishan's *Sisouan* (a famous 19th century book on Cilician Armenia), and a small group of Ottoman Armenian paper church tokens. As recently as a few months before his death, he sent me three unusual Armenian seals that will be the topic of future investigations.

At one time or another, Jack was fortunate to own many of the most important Armenian numismatic pieces in existence. Here I will mention just four of these: the Artavasdes II silver tetradrachm (ex-Hunt Collection), a gold half tahegan of King Levon, the unique silver double tram of Gosdantin I, and a silver coronation half tram of King Oshin. All of these are "crème de la crème"—exceptional, superbly preserved coins of extreme rarity and historical importance. He offered me the Artavasdes tetradrachm at a time when it was, sadly, out of my reach, and to this day it remains "the one that got away." Two of the others (the Gosdantin and the Oshin), however, did not get away, and I have Jack to thank for making it possible for me to study and own these gems.

Farewell, good friend. Your efforts to promote Armenian history and culture through numismatics will not be forgotten, and we will be eternally grateful to you for your support and encouragement.

Levon A. Saryan, Ph.D.

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY

Phone: 562-695-0380, e-mail: ArmNumSoc@aol.com

Mr. W. Gewenian, Treasurer

8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, CA 90660-1920, USA.

Armenian Numismatic Society Publications

	PRICE
SP1. Bedoukian, Paul Z. <i>Selected Numismatic Studies [I]</i> . 1981, xxxvi, 570 pp., 72 pls., clothbound (For Vol. II see SP10) US shipping \$5.....	\$35.00
SP2. Nercessian, Y. T. <i>Attribution and Dating of Armenian Bilingual Trams</i> . 1983, 36 pp., 12 pls., card covers. US shipping \$3.00.....	6.75
SP3. Nercessian, Y. T. <i>Armenian Numismatic Bibliography and Literature</i> . 1984, 729 pp., clothbound. US shipping \$5.....	50.00
SP4. Bedoukian, Paul Z. <i>Coinage of the Armenian Kingdoms of Sophene and Commagene</i> . 1985, 37 pp., 2 pls., card covers. US shipping \$3.00.....	6.00
SP5. Bedoukian, Paul Z. <i>Armenian Coin Hoards</i> . 1987, 64 pp., 6 pls., card covers US ship. \$3.....	8.00
SP6. Nercessian, Y. T. <i>Bank Notes of Armenia</i> . 1988, 224 pp., 192 pls., clothbound. US ship. \$5.....	30.00
SP7. Bedoukian, Paul Z. <i>A Hoard of Copper Coins of Tigranes the Great and a Hoard of Artaxiad Coins</i> . 1991, 30 pp., 2 pls., card covers. US shipping \$3.00.....	5.50
SP8. Nercessian, Y. T. <i>Armenian Coins and Their Values</i> . 1995, 256 pp., 48 pls., cloth/b., US ship. \$5.....	40.00
SP9. Nercessian, Y. T. <i>Armenian Numismatic Studies</i> . 2000, viii, 678 pp., 96 pls., cloth/b., US ship. \$7.....	75.00
SP10. Bedoukian, Paul Z. <i>Selected Numismatic Studies II</i> . 2003, viii, 376 pp., 61 pls., clothbound (for Vol. I see SP1). US shipping \$6.....	57.00
SP1+SP10. Bedoukian, Paul Z. <i>Selected Numismatic Studies [I]+II</i> . US shipping \$8.....	*65.00
SP11. Nercessian, Y. T. <i>Silver Coinage of the Artaxiad Dynasty of Armenia</i> , 2006, x, 212 pp., 96 pls., clothbound. US shipping \$6.....	60.00
SP12. Nercessian, Y. T. <i>Armenian Coin Auctions</i> , 2006, vi, 118 pp., 8½x11" format., card covers (short run, 100 copies, discounted net price to all parties), US shipping \$6.....	*16.00
SP13. Nercessian, Y. T. <i>Metrolgy of Cilician Armenian Coinage</i> , 2007, xiv, 161 pp., 8½x11" format., card covers (short run, discounted net price to all parties), US shipping \$6.....	*35.00
SP14. Nercessian, Y. T. <i>Catalogue of Armenian Coins Collected by Y. T. Nercessian</i> , 2008, lviii, 387 pp., 128 pls., clothbound, (short run, discounted price to all parties), US shipping \$7.....	*75.00
ANJ4. <i>Essays on Armenian Numismatics in Memory of Father Clement Sibilian on the Centennial of His Death, Armenian Numismatic Journal</i> , Series I, Vol. IV (1978), 167 pp., XXI pls., card covers. US shipping \$5.....	30.00
ANJ15. <i>Studies in Honor of Dr. Paul Z. Bedoukian, Armenian Numismatic Journal</i> , Series I, Vol. XV (1989), 192 pp., illus., card covers. US shipping \$5.....	30.00

Armenian Numismatic Journal

--Volumes I (1975)	each volume.....	5.00
--Volumes II, III, V to XIV, XVI, XVII	each volume.....	8.00
--Volumes XVIII (1992), XIX (93), XX (94), XXI (95).....	each volume.....	10.00
--Volumes XXII (1996), XXIII (97), XXIV (98), XXV (99).....	each volume.....	25.00
--Volumes XXVI (2000), XXVII (01), XXVIII (02), XXIX (03), XXX (04).....	each volume.....	30.00
--Volumes I (1975) to XXX (2004), thirty volumes, unbound (US Shipping, Ins. \$16.00).....		467.00
--Volumes I-V (1975-1979), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....		102.50
--Volumes VI-X (1980-1984), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....		76.00
--Volumes XI-XV (1985-1989), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....		107.50
--Volumes XVI-XX (1990-1994), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....		82.00
--Volumes XXI-XXV (1995-1999), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....		146.00
--Volumes XXVI-XXX (2000-2004), cloth bound (one month bindery time), US shipping \$10.....		186.00
--Volumes I (1975) to XXX (2004), thirty volumes, cloth bound (US Ship, Ins. \$20.00).....		700.00
--Volumes 1 (2005) to 3 (2007), Series II	each volume.....	30.00

SUPERSEDES ALL PREVIOUS LISTS

US shipping cost, add \$1.5 for each additional title (\$3 for bound journals). PREPAYMENT REQUIRED. California residents please add appropriate sales tax. *Offered at reduced price to all parties.

Sept. 2008